YABANIL TOPLUMDA SUÇ VE GELENEK

BRONISLAW MALINOWSKI

Şemsa Yeğin çevirisiyle

İTHAKİ > KURAM

ithaki

YABANIL TOPLUMDA SUÇ VE GELENEK

BRONISLAW MALINOWSKI

Bronislaw Malinowski (1884-1942) Polonya doğumludur. Hem işlevselci bakış açısı hem de etnografik çalışmaların biçimlendirilmesindeki rolüyle yirminci yüzyılın en önemli antropologlarından biri kabul edilir. Britanya hükümeti, Polonya doğumlu olduğu gerekçesiyle, Birinci Dünya Savaşı başladığında İngiltere'ye dönmesine izin vermediğinden Trobriand Adaları'nda kaldı ve iki yıla yakın bir süre boyunca burada etnografik çalışmalar yürüttü. En bilinen eserleri *Argonauts of the Western Pacific* (1922), *Yabanıl Toplumda Suç ve Gelenek* (1926), *Vahşilerin Cinsel Yaşamı* (1929) ve *Büyü, Bilim ve Din* (1948)'dir.

Yabanıl Toplumda Suç ve Gelenek
Bronislaw Malinowski

Özgün Adı:
Crime and Custom in Savage Society

İthaki Yayınları - 1064

Yayın Koordinatörü: *Tuğçe Nida Sevin*
Yayına Hazırlayan: *Tuğçe Aysu*
Kapak Tasarımı: *Şükrü Karakoç*
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: *Özge Boz*
1. Baskı, Ocak 2016, İstanbul

ISBN: 978-605-375-512-8

Sertifika No: 11407

© İthaki, 2016
Çeviren © Şemsa Yeğin, 2015

Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

İthaki™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti.'nin yan kuruluşudur.
Bahariye Cad. Dr. İhsan Ünlüer Sok. Ersoy Apt. A Blok No: 16/15 Kadıköy - İstanbul
Tel: (0216) 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34
editor@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com
Kapak, İç Baskı: Deniz Ofset Matbaacılık
Gümüşsuyu Cad. Topkapı Center, Odin İş Merkezi No: 403/2 Topkapı-İstanbul
Tel: (0212) 613 30 06 - Faks: (0212) 613 51 97
Sertifika No: 29652

Bronislaw Malinowski

YABANIL TOPLUMDA SUÇ VE GELENEK

Çeviren
Şemsa Yeğin

ithaki

İÇİNDEKİLER

Önsöz 7
Giriş 11

BİRİNCİ KISIM
İLKEL YASA VE DÜZEN 15
I. Geleneklere Kendiliğinden Uyma ve Asıl Sorun 17
II. Melanezyalılann Ekonomik Durumu ve İlkel Ortaklaşmacılık Kuramı 25
III. Ekonomik Yükümlülüklerin Bağlayıcı Yönü 29
IV. Karşılıklılık İlkesi ve İkili Örgütlenme 31
V. Yasa, Kişisel Çıkar ve Toplumsal İsteklilik 35
VI. Dinsel Edimlerde Yasa Kuralları 39
VII. Evlilik Yasası 41
VIII. Kabile Yaşamına Egemen Olan Elbirliği İlkesi 45
IX. Karşılıklılık İlkesinin Toplumsal Yapının Temeli Olarak Değerlendirilmesi 51
X. Gelenek Kurallarının Tanımlanması ve Sınıflandırılması 55
XI. Yaşamın İnsanbilim Açısından Tanımlanması ve Sınıflandırılması 59
XII. Özgül Yasal Düzenlemeler 63
XIII. Sonuç ve Varsayım 65

İKİNCİ KISIM
İLKEL SUÇ VE CEZASI 71
I. Yasalara Uymama Durumu ve Düzenin Korunması 73
II. Yasal Baskı Aracı Olarak Büyücülük ve Kendini Öldürme 87
III. Yasa Dizgelerindeki Çelişkiler 101
IV. Bir İlkel Kabilede Toplumsal Bağlılık Öğeleri 113

ÖNSÖZ

İnsanbilim alanındaki kuramsal bilgileri tümüyle öğrenmiş, sorunlar, meraklar ve belki de önyargılarla dolu çağdaş insanbilimci, araştırmalar yapmak üzere belli bir yöreye gittiğinde, gözlemlerini somut olgularla ayrıntılı bilgilerin sınırları içinde değerlendirme yetisinden yoksun olduğu gibi, böyle bir değerlendirme yapmak durumunda olduğundan da yeterince haberli değildir. Alan çalışmasına girişen insanbilimciden, temel sorunlar ve ilkeler konusunda bilgi edinmesi, bazı temel güçlüklerin üstesinden gelmesi ve genel bakış açısıyla ilgili birçok tartışmalı noktayı aydınlığa kavuşturması beklenmektedir. İnsanbilimciden, ilkel insanların akıllarının bizimkinden farklı mı yoksa temelde uygar insan aklıyla aynı mı olduğu konusunda bazı sonuçlara varması beklenmektedir örneğin; yabanıl insan, sürekli olarak doğaüstü güçler ve tehlikeler dünyasında mı yaşamaktadır yoksa zaman zaman içimizden biri gibi bilinçli dönemleri de olmakta mıdır? Klan birliği ve dayanışması, bütün yaşantıya egemen bir evrensel güç müdür, yoksa putperest de herhangi bir Hıristiyan gibi kendi benliğinin ve özçıkarlarının arayışı içinde olabilir mi? Alan çalışması yapan insanbilimci, bu sorulara yanıt aramak durumundadır.

Çağdaş insanbilimci, elde ettiği sonuçları kâğıda dökerken, doğal olarak daha önce edindiği geniş ve bir anlamda dağınık, hatta gözle görülür, elle tutulur olmaktan uzak deneyimlerini de kesin olgulara katacak; gelenek, inanç ve

örgütlenmeyle ilgili ayrıntıları, ilkel kültür üzerine ortaya atılmış olan genel kuramlar zemini üzerinde yansıtacaktır. Bu kitap, işte bu türden bir itkiye teslim olmuş bir alan araştırmacısının ürünüdür. Bu kusuru –kusur sayılırsa eğer– haklı çıkarmak üzere söyleyebileceğim tek şey, insanbilimsel yasalar dizgesinde daha fazla kurama gereksinmemiz, özellikle de yabanıllarla doğrudan ilişki kurulmasından doğan kuramların gerekli olduğudur. Ayrıca şunu belirtmek isterim ki, bu çalışmada, düşünceler ve genellemeler, yaşanan olayları anlatan bölümlerden açıkça ayrı tutulmuştur. Bir de, kuramımın, gerçeğe uygun düşler ve varsayımlar, ya da önermelerden oluşan düzenlemelere dayanmadığını, yalnızca sorunu kesin çizgileriyle dile getirme, ve konuya belirgin, doğru kavramlar ve anlaşılır açıklamalar kazandırma yolunda bir girişimi simgelediğini söylemek isterim.

Bu çalışmanın ortaya çıkma süreci içindeki koşullar da, kitabımın, bu şekli almasına katkıda bulunan etkenlerden biri oldu. Kitabın içerdiği bilgiler ve derlenen sonuçlar, İngiltere Kraliyet Enstitüsünün isteğine yanıt vermek üzere hazırlanmıştı; 13 Şubat 1925 Cuma akşamı, adı geçen Enstitüye, "Bir İlkel Toplulukta Yasaların ve Düzenin Etkisi" konulu bir bildiri de sunuldu. Bir saat sürmesi öngörülen bu konuşmaya hazırlanırken, bu kadar kısa sürede aktarılamayacak kadar çok malzeme ve sonuçla donanmış olduğum ortaya çıktı. Elde ettiğim sonuçlardan bazılarını, *Nature* dergisinde yayımlamak fırsatını buldum (bkz. 6 Şubat 1926 günlü Ek ve 15 Ağustos 1925 günlü sayıdaki yazım). Gözlemlerimin bütün sonuçlarınıysa, bu küçük kitapta toplamış bulunuyorum.

Nature yayımcısı Sir Richard Gregory'ye, yukarıda andığım yazılan bu kitaba almama izin verdiği için şükranlarımı sunarım. Ayrıca, daha önceki çalışmalarım için yaptığı yardımlardan ötürü ona pek çok şey borçlu olduğumu da belirtmek isterim.

Bu kitabın hazırlanmasında, Londra İktisat Okulu Budunbilim (Etnoloji) Bölümünde araştırmalar yapmakta olan Bay Raymond Firth'ün değerli yardımlan oldu. Laura Spelman Rockefeller Vakfından sağladığım bir burs sayesinde sayın Firth'ün uzmanlığından yararlandım. Bu Vakfın Yönetim Kurulu, son günlerde, toplumsal bilimlerin gelişmesine katkıda bulunmak yönünde geliştirdiği etkinlikler çerçevesinde, insanbilimin geliştirilmesi çalışmalarına da girişmiş bulunuyor. Bugüne dek, kaygı verici bir ihmalin nesnesi olan, hızla ortadan kalkan yabanıl ırkların incelenmesi –şu anda ilkel yaşamın ortadan kaldırılması yönünde etkinlikler göstermekle uğraşan– uygarlığın, görevlerinden biridir. Bu görev, yalnızca bilimsel ve kültürel bakımdan büyük önem taşımakla kalmamakta, ilkellerin, kötü sonuçlarla karşı karşıya bırakılmaksızın yönetilmesinde, "geliştirilmesinde" ve onlardan yararlanılmasında, yabanıl olmayan Beyaz insana yardımcı" olabilecek kılgısal değerleri de içermektedir.

İnsanbilime olan ilgisi, toplumsal incelemelerinin yalnızca bir bölümünü oluşturmakla sınırlı bulunsa da, Laura Spelman Rockefeller Vakfı, anısını yaşattığı soylu kadınlara tükenmez bir anıt sunmakla şimdiki ve gelecekteki hümanistlerin minnet duygularım kazanacaktır.

B. M.

GİRİŞ

İnsanbilim (antropoloji), bu dalla ilgisi bulunmayan çoğu kimsenin, hatta pek çok insanbilim uzmanının gözünde bile, eski çağları anlatan bir bilim dalı olarak değerlendirilmektedir. Yabanıllık, hâlâ, saçma, acımasız ve garip gelenekler, gülünç ve ilginç boşinanlarla, iğrenç uygulamalar anlamına gelmekte. Cinsel ilişki ile ilgili tabular, çocuk öldürme, kafa-avcılığı, lohusalık, yamyamlık ve daha bir yığın şey, insanbilimle ilgili kitapların, ciddi bilimsel kitaplar değil de, ilgi uyandıran konular olarak değerlendirilmesine ve birçok kişi tarafından, salt bu nedenlerle okunmasına yol açtı. Ne var ki, insanbilimin bazı yönleri, bizi deneysel olgulardan uzaklaştırıp, denetleyemediğimiz bir varsayımlar dünyasına götürmemeleri, insan doğasına ilişkin bilgilerimizi derinleştirmeleri ve doğrudan doğruya uygulanmaya elverişli olmaları açısından, gerçek anlamda bilimsel özellikler taşımaktadırlar. Yani, örneğin ilkellerin ekonomik dizgesini bilmek, insanın ekonomik konumuyla ilgili bilgilerimizi derinleştirmek bakımından önemli olduğu gibi, tropikal ülkelerdeki kaynakları geliştirmek, yerlilerin emek gücünü kullanmak ve onlarla ticaret yapmak isteyenler için de büyük anlam taşısa gerektir. Ya da diyelim, yerlilerin zihinsel süreçleriyle ilgili bir karşılaştırmalı inceleme, bugün ruhbilim için verimli araştırmaları içerdiği gibi, yerlileri eğitme ya da onları ahlaksal açıdan geliştirme işine girişmiş kişiler için de yararlanılacak bir kaynak oluşturabilir. Sonra

bir de ilkel yasanın, yani yabanıl bir kabilede düzenin, insanlar arası uyumluluğun ve bağlılığın oluşmasını sağlayan çeşitli güçlerin incelenmesi konusu var. Bu güçlere değgin bilgilerin, ilkel örgütlenmeyle ilgili insanbilimsel kuramların temelini oluşturması ve Sömürge yasalarıyla yönetiminin yönlendirici ilkelerinin saptanmasında büyük rol oynamış olması beklenirdi. Yabanıl diye anılanlara ilişkin en eksiksiz bilgi, gem vurulmamış tutkuların ve kısıtlamalardan yoksun aşırılıkların sonucu olarak değil de, insan doğasının bedensel, zihinsel ve toplumsal gereksinmeleri nedeniyle, karşı durulmaz yasaların, ve katı geleneksel kuralların ürünü olan "putperst ve hayvansı yaratıklar" biçiminde dile getiriliyordu. İlkel ırkların kabilelerinde egemen olan gelenekler, belli yasalara ve kurallara bağlıydı. İster garip, ister şaşırtıcı ya da heyecan verici ya da ister önemli ve kutsal sayılan edimler olsun, günlük yaşantının bütün evrelerinde ve toplu yaşantının belli başlı edimlerinde bu kurallar ve yasalar geçerli oluyordu. Bütün bunlara karşın, son zamanlarda, insanbilimin dalları arasında en az incelenen ve doyurucu olmaktan en uzak çalışmaların yapıldığı bölüm, ilkel insan bilimi olmuştur.

İnsanbilim, yabanıl adaleti ve yabanılların yönetim yöntemleri konusunda, her zaman, şimdiki kadar umursamasız olmuş değildir. Yarım yüzyıl kadar önce özellikle Kıta Avrupasında, daha çok da Almanya'da, ilkel yasa alanında olumlu bir araştırma merakı başgöstermişti. Yalnızca Bachofen, Post, Bernhöft, Kohler ve *Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft* çevresinde toplanmış diğer yazarların adını vermek, bu kişiler tarafından yürütülen çalışmaların toplumbilimsel niteliğini, oylumunu ve değerini vurgulamaya yeterlidir. Ne var ki bu çalışmalar çok eksik kalmıştır. Yazarlar, ilk amatör budunbilimciler tarafından sağlanan bilgiye bağlı kalmak, kuramlarını bu bilgiler ışığında ge-

liştirmek durumundaydı çünkü o günlerde, eğitim görmüş çağdaş uzmanların, belli bir yöntem ve amaçla, sorunlarla ilgili bilgilerle donanmış olarak yaptığı çalışmalar henüz günışığına çıkmamıştı. İlkel yasa gibi soyut ve karmaşık bir konuda, amatörlerin gözlemleri hiçbir işe yaramaz.

Yabanıl yasayı inceleyen ilk Alman insanbilimciler de, tıpkı İngiliz çağdaşları Sir Henry Maine gibi, yalnız ve yalnız, "ilkellerde cinsel ilişkinin rasgele yapıldığı" ve "küme evliliklerinin varolduğu" varsayımından hareket etmişlerdi ve bu ataerkil taslağa sıkı sıkıya bağlı kalmakla, aslında büyük bir engelle karşı karşıya bulunuyorlardı. Kıta Avrupasında gerçekleştirilen bu insanbilimsel çalışmalarda, bütün çaba, Morgan'ın kuramlarının doğru olduğunu kanıtlamak görevine yöneltilmişti; daha doğrusu bunu kanıtlamak yolunda heba edilmişti. "Küme evliliği" söylencesi, bu kişilerin, bütün savlarına ve tanımlamalarına gölge düşürüyor ve "küme sorumluluğu", "küme adaleti", "küme mülkiyeti" gibi akrabalık kavramlarıyla, "ortaklaşmacılık" kavramı, kısacası, yabanıllarda, bireysel hak ve sorumlulukların bulunmadığı dogması, onların ilkellerin yasama dizgesiyle ilgili savlarını etkiliyordu.

Bütün bu fikirlerin altında yatan şey, ilkel toplumlarda bireyin, tümüyle, kümenin –oymağın, klanın ya da kabilenin– isteklerine boyun eğdiği, topluluğun buyruklarına, geleneklerine, kamuoyuna, kararlarına, kölece, büyülenmişçesine, edilgin bir kabullenmişlik içinde uyduğu varsayımıydı. Yabanılların düşünce yapısı ve toplumsallığı konusunda bazı çağdaş tartışmalarda en önemli konu olan bu varsayım, Fransız Durkheim okulunda, Amerikan ve Alman kitaplarıyla bazı İngiliz kitaplarında hâlâ yaşamını sürdürmektedir.

Yetersiz malzeme ve temelsiz varsayımlarla sakatlanan eski insanbilim okulu, böylece yapay ve kısır yapılardan

oluşan bir kördüğüme sürüklendi. Bunun sonucu olarak da, insanbilim gerçek anlamda canlılık gösterme yetisinden yoksun kaldı ve konuya gösterilen ilgi, başlangıçta görülen kısa ömürlü patlamadan sonra büyük ölçüde azaldı; hatta hemen hemen tümüyle yok oldu. Konuyla ilgili bir iki önemli kitap –Steinmetz'in cezanın ortaya çıkması konusundaki araştırmalarıyla Durkheim'in ilk ceza ve medeni kanun çözümlemesi– yayımlandı ama ilk hız, öylesine zayıf bir itici güç oluşturdu ki, gerek kuramsal çalışma, gerek alan çalışması yapan çağdaş insanbilimcilerin çoğu, bu kitapların varlığını bile kabul etmiyorlar. Herkesin bildiği *İnsanbilim Üzerine Notlar ve Araştırmalar* el kitabında, "yasa" sözcüğü ne dizinde yer alıyor, ne de içindekiler bölümünde; yalnızca, "Hükümet: Siyaset" başlığı altında birkaç dize ayrılmış "yasa"ya; gerçi, söylenenler çok iyi, çok güzel de, konunun önemiyle kıyaslandığında devede kulak kalıyorlar. Geçenlerde ölen Dr. Rivers'ın *Social Organization* (Toplumsal Örgüt) adlı kitabında, ilkel yasa sorununa rastlantısal olarak değinilmiş ve ilerde göreceğimiz üzere, konu, yazar tarafından kitaba alınmış olmaktan çok, ilkel toplumbilimden tümüyle çıkarılmış izlenimi uyandırıyor.

Çağdaş insanbilimdeki boşluk, ilkel yasanın görmezlikten gelinmesinden değil, tersine göze batmasından kaynaklanmaktadır. Bu sözler, çelişik gibi görünebilir; ancak, günümüz insanbiliminin, ilkel yasayı, bu yasanın kusursuzluğu konusunda abartılmış –ve hemen eklemeleyim ki– yanılgılarla dolu görüşler içermesi sonucu ihmal ettiği doğrudur.

BİRİNCİ KISIM

İLKEL YASA VE DÜZEN

I

GELENEKLERE KENDİLİĞİNDEN UYMA VE ASIL SORUN

Davranış kurallarına, zorlukla, istemeyerek, sıkıntı duyarak da olsa uyulmasının nedenlerini, özel yaşamın, ekonomik işbirliğinin, kamusal olayların, böylesine düzenli işlemesinin nelere borçlu olunduğunu, kısacası, yabanıl toplumda yasa ve düzeni işleten güçlerin neler olduğunu araştırmaya kalktığımızda, bu sorulara yanıt vermenin kolay olmadığını, insanbilimin bugüne dek verdiği bilgilerinse, doyuruculuktan uzak kaldığını görüyoruz. "Yabanıl"ın gerçekten yabanıl olduğu, var olan az sayıdaki yasalarına gerektiği şekilde, rahat rahat uyduğu kabul edildiği sürece, sorun yoktu. Ancak soru, gerçeklik kazandığında, yasasızlığın değil de, gereğinden fazla sayıda kuralların ilkel yaşantının belirleyici özelliğini oluşturduğu apaçık ortaya çıkınca, bilimsel görüşler tamamen karşıt noktaya doğru yön değiştirdi: bilim adamları artık yabanılı yasalara uyan bir yurttaş simgesi olarak görmekle kalmadılar, kabilesinin kurallarına ve yasaklarına uymakla, kendiliğinden dışavuran güdülerinin doğal eğilimlerini yaşama geçirdiğini, tartışma tanımayacak bir doğru olarak gösterdiler ve yabanılların, pek de direnç göstermeden, kendiliğinden dışavuran güdülerine uyarak, deyiş yerindeyse yuvarlanıp gittiklerini öne sürdüler.

Konusunda söz sahibi olan günümüz insanbilimcilerinin vardığı karar uyarınca, yabanıl diye nitelenen halklar, ge-

leneklerine ve göreneklerine büyük saygısı olan, bunların gereklerine kendiliğinden uyan insanlardır. Yabanıllar, geleneklerinin buyruklarına "kölece", "farkında olmaksızın", "kendiliğinden", kamuoyuna, ya da doğaüstü cezalara karşı besledikleri korkuyla karışık bir "zihinsel atalet" içinde, ya da "küme içgüdüsü değilse de, yerleşik küme duygusu" ile boyun eğerler. Nitekim, yakınlarda yayımlanan bir kitapta şu satırları okuyoruz: "Yabanıl, Rousseau'nun imgeleminde yarattığı özgür ve kısıtlamasız yaratık olmaktan çok uzaktır. Tersine, halkının gelenekleri, onu sımsıkı örtmüştür; yalnızca toplumsal ilişkileri açısından değil, dininde de, hastalığı ve ilaçları konusunda da, yaptığı üretim ile sanat konusunda da, kendini bildi bileli uygulanan geleneklerin zincirleriyle bağlıdır." [E. Sidney Hartland, *Primitive Law* (İlkel Yasa), s. 138.] "Geleneğin zincirleri"nin sanatta ve toplumsal ilişkilerde, üretimde ve dinde birbirinin aynı, hatta benzeri olup olmadığına kuşkuyla bakmamız dışında bütün bu söylenenlere bir diyeceğimiz olmayabilir. Ama bu satırların hemen ardından, "bu kısıtlamaların, yabanıl tarafından, çok doğal bir şeymiş gibi kabullenildiği ve yabanılın bu zincirleri kırmayı aklından bile geçirmediği"ni okuyunca, kendimizi tutamayız, hemen bu görüşe karşı çıkarız. Herhangi bir sınırlamayı; doğal bir şeymiş gibi kabul etmek, insan doğasına aykırı değil midir, ve ister uygar olsun, ister yabanıl, insanoğlu, hoş olmayan, ağır gelen, acımasız kural ve tabulara zorunlu kılınmadığı sürece, hem de, karşı duramadığı bir güç ya da nedenin zorlanması olmaksızın uyar mı?

Ne var ki, bu kendiliğinden gerçekleşen razı olma, kabullenme durumu, kabilenin bütün üyelerinin, kabile kurallarına ve yasalarına güdüsel olarak boyun eğmesi durumu, ilkellerde düzen ve kurallara. bağlılık konusunda yapılan araştırmalarda, doğruluğu önceden kabul edilmiş bir temel olarak değerlendirilmiştir. Nitekim, insanbilimde, öndegelen uzmanlardan biri olarak kabul edilen ve yakınlarda

ölen Dr. Rivers, daha önce andığımız kitabında, "toplumsal yaşamı farkında olmadan ya da sezgilerle düzenleyen bir yöntem"den söz etmektedir; yazara göre bu yöntem, "ilkel ortaklaşmacılıkla çok sıkı bir biçimde ilişkilidir." Dr. Rivers sözlerini şöyle sürdürmektedir:

> "Örneğin Melanezyalılar gibi halklarda, yetkenin harekete geçmesi için herhangi bir kesin toplumsal işleyişi gereksiz kılan bir küme duygusu vardır; bu duygu aynı şekilde, ortak mülkiyet olgusunun uyumlu bir şekilde işlemesini olası kılmakta ve cinsel ilişkilerde, barışçıl nitelikli bir ortaklaşmacı dizgenin yaşamasını sağlamaktadır" [*Social Organization* (Toplumsal Örgüt) s. 169].

İşte buyrun! "Farkında olmadan yapılan edimler" ya da "sezgisel olarak boyun eğme" ile gizemli bir "küme duygusu"nun, yasa ve düzeni, ortaklaşmacılığı ve cinsel ilişkilerde rasgele eş seçme durumunu... bunların hepsini açıkladığı söyleniyor bize gene! Bu, tam bir bolşevik cenneti gibi görünüyor gerçi ama, çok yakından tanıdığım Melanezya toplumları için hiç de doğru olmayan bir sav olduğu kesin.

Bir başka yazar, zihinsel ve toplumsal evrim açısından, yabanılların örgütlenmesini belki de yaşayan hiçbir insanbilimcinin açıklayamadığı denli iyi açıklayan ve bu örgütleri anlamamıza büyük katkılarda bulunan bir toplumbilimci de aynı görüşü dile getiriyor. Profesör Hobhouse, kültür düzeyi çok düşük olan kabilelerden söz ederken şöyle diyor: "... elbet bu toplumların, kendi görenekleri vardır ve kuşkusuz, toplumun üyeleri, bu göreneklere uymak zorunda olduklarını hissederler, ancak, yasa derken, kişisel akrabalık ve dostluk bağlarından bağımsız bir yetkenin yürüttüğü bir kurallar bütününü anlıyorsak, bu türden bir kurum, bu toplumların örgütlenme dizgesinde bulunma-

yacaktır" [*Morals in Evolution* (Evrimde Ahlak Kuralları) 1915, s. 73]. Burada, "zorunda olduklarını hissederler" sözlerinin ne anlama geldiğini, ve bu sözlerin gerçek sorunu çözümlemek yerine onu örtmek ve gizlemek işini yüklenip yüklenmediklerini sormak zorundayız. Hiç değilse bazı kurallarla ilgili olarak, herhangi bir merkezi yetkili tarafından yürütülmeyip de, gerçekten harekete geçirici güçler, çıkar ve karmaşık duygularla desteklenen bir bağlayıcı işleyiş yok mu acaba? Şiddetli yasaklamalar, ağır görevler, son derece sıkıcı ve külfetli yükümlülükler, yalnızca bir "duygu" sayesinde bağlayıcı kılınabilir mi? Bu paha biçilmez düşünce biçimi hakkında daha çok şey öğrenmek isteriz, ancak yazar, bizi yeterince aydınlattığı kanısında olsa gerek. Bir de, yasanın, "kişisel bağlardan bağımsız bir yetkili tarafından yürütülen kurallar bütünü" diye tanımlanması bana çok dar bir tanım gibi görünüyor ve ilgili öğeler gerektiği şekilde vurgulanmıyor.

Yabanıl toplumlarda, pek çok davranış kalıbı arasında, bir birey ya da kümenin bir başka birey ya da kümeye karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu ve kesinlikle zorunlu sayılan bazı kurallar vardır. Bu türden yükümlülüklerin yerine getirilmesi, çoğu kez, kusursuzluk derecesine göre ödüllendirilir, yerine getirilmemesi ise, bireyin ya da kümenin tembel damgası yemesine neden olurdu. Yasayı, geniş kapsamlı olarak ele alır ve yasaya uyulmasını zorunlu kılan güçlerin nereden kaynaklandığını araştırırsak, yetke, hükümet ve cezalandırma sorunlarını tartışmamız sonucu elde edeceğimiz sonuçlardan çok daha doyurucu sonuçlara varabiliriz.

Örnek oluşturacak bir başka görüşü, Birleşik Devletlerdeki en önde gelen insanbilimcilerden biri olan Dr. Lowie'nin görüşünü ele aldığımızda, onun da benzer düşüncede olduğunu görüyoruz: "Genel olarak konuşmak gerekirse, gelenekler uyarınca uygulanan yazısız yasalara, bizim yazılı yasalara uyulduğundan çok daha büyük gönül

rızasıyla, ya da daha doğrusu, kendiliğinden uyulduğunu söyleyebiliriz."[1] Bir Avustralya yerlisinin yasaya boyun eğmede gösterdiği "istekliliği", bir New Yorklunun davranışıyla, ya da bir Melanezyalının davranışını, düzen tanımaz bir Glasgow yurttaşının davranışıyla kıyaslamak çok tehlikeli bir uygulamadır ve bu türden bir kıyaslamanın sonuçlarını gerçekten de "genel" anlamda almak gerekir; öyle genel ki, sonunda anlamdan yoksun bir sonuçla karşı karşıya kalınır. Şunu belirtmek gerekir ki, yasaların "isteyerek" ve "kendiliğinden" kabullenilmediği hiçbir toplum, gerektiği biçimde işleyemez. İster "yabanıl" olsun, ister "uygar", baskıyla karşılaşma korkusuyla cezalandırılma korkusu, ortalama insanı etkilemez, ancak bunlar, her iki toplumda da var olan kargaşa ve suç yaratacak öğelere bağlı kaçınılmaz olgulardır. Öte yanda, her insan kültüründe, birer birer her yurttaşa düşen, büyük özveri isteyen yasalar, tabular ve yükümlülükler vardır ve bu kurallara, ahlaksal, duygusal nedenlerle ya da salt uymak gerektiği için uyulur, ama bu uyma olgusunda, herhangi bir "kendiliğindenlik" söz konusu değildir.

Burada alıntıları çoğaltmak ve göreneklere bilinçsiz (otomatik) olarak boyun eğme dogmasının, ilkel yasanın yapısıyla ilgili incelemelerde egemen olduğunu göstermek olasıdır. Ancak, şunu da söylemek gerekir ki, insabilimsel kuramla gözlemlerindeki eksiklikler, bu dalda sayıları hayli kabarık olan güçlüklerden ve boşluklardan kaynaklanmaktadır.

Sorundaki en büyük güçlük, kanımca ilkel yasayı oluşturan güçlerin son derece karmaşık ve dağınık olmasından doğar. Kesin bir "yasa çıkarma", yönetme ve yürütme, yasayı uygulama mekanizması aramaya alışık olduğumuzdan, yabanıl toplumda da benzer şeylerin var olduğunu sanıyor,

1 *Primitive Society* (İlkel Toplum), "Adalet" konulu bölüm, s. 387, İngiltere basımı.

bunları arıyoruz; aynı düzenlemeleri bulamayınca da, yasalara, yabanıl insanda bulunan bu gizemli yasaya uyma eğilimi sayesinde boyun eğildiği sonucuna varıyoruz.

Burada, insanbilim, Tylor'ın "dinin en sınırlı tanımı"nda üstesinden geldiği türden bir güçlükle karşı karşıya bulunuyor. Yasanın güçlerini, merkezi yetke, yasalar, mahkemeler ve polis-jandarma öğeleriyle bir arada değerlendirirsek, ilkel bir toplumda, yasaların uygulanmasına, zorla kabul ettirilmesine gerek bulunmadığı, bunlara kendiliğinden uyulduğu sonucuna varmamız kaçınılmaz olur. Yabanılın, çok ender de olsa, zaman zaman yasalara uymadığı bazı gözlemciler tarafından aktarılmış ve insanbilimsel kuramları oluşturan kişiler tarafından dikkate alınmıştır; bu olguyu dikkate alan kuramcılar, yabanıllarda var olan tek yasanın ceza yasası olduğunu öne sürmüşlerdir. Ancak, yabanılın, yasaların gereklerine olağan koşullarda uyduğu, kurallara bağlı kaldığı onlara karşı koymadığı olgularını en iyi olasılıkla kısmen, belli koşullarda dikkate almışlar, bunları açıklama yönünde baştan savma yanıtlara sığınmışlardır; gene, bu yasaların, cezalandırılma korkusu ya da bütün geleneklere genel olarak boyun eğme gibi topluluğun tümünde varolduğu öne sürülen itici güçler sayesinde değil, son derece karmaşık ruhbilimsel ve toplumsal nedenlerle işlerlik kazandığı gözden ırak tutulmaktadır. İşte bütün bunlar, çağdaş insanbilimin bugüne dek görmezlikten geldiği olgulardır. Bunu izleyen sayfalarda, tek bir budunbilimsel yöredeki, kuzeybatı Melanezya'daki olguları aktaracak ve benim gerçekleştirdiğim gözlemlere benzer yapıda daha başka gözlemlerin de yapılmasının, yasal koşulları konusunda bize bir fikir vermek amacıyla başka toplumların da incelenmesinin, neden gerekli olduğunu açıklayacağım.

Saptadığımız olgulara, önümüzde duran sorunu çok geniş kapsamlı ele alarak, çok esnek bir biçimde yaklaşacağız. "Yasa"ları ve yasal güçleri araştırırken, kabul edilmiş bu-

lunan ve yerine getirilmesi zorunlu yükümlülükler olarak işlerlik gösteren bütün kuralları ortaya çıkarıp çözümlemeye çalışmakla, yasalara uyulmasını zorunlu kılan güçlerin yapısını ortaya çıkarmak ve yasaları, geçerli kılındıkları süreçlere göre sınıflandırmakla yetineceğiz. Olguları, önyargılardan ya da ısmarlama tanımlamalardan arınmış bir yaklaşımla ve tümevarma yöntemiyle inceleyerek, bir ilkel topluluktaki yasa ve kuralları doğru olarak sınıflandırmayı, ilkel yasa ile diğer görenek biçimleri arasında kesin bir ayrım bulunduğunu saptamayı başaracak ve yabanılların toplumsal örgütlenmesi konusunda yeni, devingen bir görüş sahibi olacağız. Bu yazıda betimlenen ilkel yasanın olguları, "ortaklaşmacılık", "rasgele cinsel ilişki", "küme duygusu", "klan dayanışması" ve "kendiliğinden boyun eğme" gibi uygulamaların yaşandığı söylenen o ünlü Melanezya ülkesinde gözlemlendiğine göre, bütün bu savsözleri ve içerdikleri anlamları bir yana atacak olan sonuçlarımız, özellikle ilginç olabilir.

II

MELANEZYALILARIN EKONOMİK DURUMU VE İLKEL ORTAKLAŞMACILIK KURAMI

Andığımız Melanezya topluluğunun yaşadığı Trobriand Takım Adaları, Yeni Gine'nin kuzey doğusunda uzanır ve geniş bir sığ denizi çevreleyen bir küme düz mercan adalarından oluşur. Adaların ovaları verimli topraklarla kaplıdır; sığ denizse balıkla doludur; bu iki olgu da ada sakinlerinin birbiriyle sıkı bir ilişki içinde olmasını gerekli kılar. Gene aynı şekilde, denizin 've toprağın bu durumu dolayısıyla, adalar, daha çok tarım ve balıkçılıkla uğraşan, ama aynı zamanda çeşitli el sanatları üreten, ticaret ve değiş tokuş konusunda hayli ilerlemiş olan yoğun bir nüfusu beslemektedir.

Mercan adalarında yaşayan tüm insanlar gibi, Melanezyalılar da, vakitlerinin çoğunu, adalarının ortasında bulunan sığ denizde geçirirler. Rüzgârsız günlerde sığ deniz kah insanları, kah ürünleri taşıyan ya da yerlilerin pek çok balık tutma yöntemlerinden birini uygulamakta olan kanolarla Cıvıl Cıvıldır. Bu uğraşlar konusunda yüzeysel bir bilgiye sahip biri, bu görüntünün keyfi bir düzensizlik, karmaşa ve büyük bir sistemsizlik sergilediği izlenimini edinebilir. Ancak sabırlı ve zahmetli bir gözlem, kısa bir süre sonra, yerlilerin balık avlamada çok kesin bir teknik dizgeye, karmaşık bir ekonomik dizgeye sahip olduğunu ortaya çıkarmakla kalmayacak, çalışma kümelerinin çok sıkı bir örgüt düzeni içinde etkinlik gösterdiğini ve toplumsal işlevlerin

şaşmaz bir şekilde paylaşıldığını da gözler önüne serecektir.

Nitekim, her kanoda, bu küçük sandal üzerinde hak sahibi olan bir adam vardır, diğerleri tayfa görevi yüklenmiştir. Kural olarak aynı alt-klandan olan bu insanlar birbirlerine ve köylerinde yaşayan diğer insanlara karşı aynı sorumlulukları taşımaktadırlar; köylüler balığa çıkmak istedi mi, kanonun sahibi hayır diyemez, sandalını hizmete sunmak zorundadır. Ya sandalının başına geçer, kendi gider, ya da bir başka kişinin, sandalını kullanmasına izin verir. Sandalda bulunan kişilerin de sandal sahibine karşı sorumlulukları vardır. Biraz sonra açıklığa kavuşacak nedenlerden ötürü, herkes, kendi yerini almalı ve görevini yerine getirmelidir. Kayıkta bulunanlar, yaptıkları işin karşılığı olarak, tutulan balıklardan paylarına düşeni alacaklardır. Yani, bir sandalın sahibi olmak ve onu kullanmak, bir küme insanı, bir çalışma takımı halinde birleştiren kesin yükümlülükler ve görevler içerir.

Kano sahipleriyle, kanoyu kullananların, kendi ayrıcalıklarını, akraba ve dostlarından herhangi birine bırakmakla yükümlü olmalarıysa, durumu daha da karmaşık hale getirmektedir. Bu, sık sık yapılmaktadır, ancak hak ve ayrıcalıklar belli bir nedenle, karşılığında başka bir şey almak üzere bir başkasına devredilmektedir. Bütün ayrıntıları kavramayan ve bu işlemlerin inceliklerini göremeyen bir gözlemciye bu durum ortaklaşmacılığın benzeri bir işlemler dizisi olarak gözükebilir: Yani, sandalın bir küme insana ait olduğu ve bütün bir topluluk tarafından eşit haklarla kullanıldığı sanılabilir.

Örneğin Dr. Rivers, "Melanezya kültürünün öğelerinden biri de, her zaman için değilse bile, genellikle, bir kanonun bütün bir topluluğun ortak mülkiyetinde bulunması olgusudur" diye bilgi veriyor bize. Daha ilerdeyse, bu sözleriyle ilgili olarak, "Melanezya halkına, mülkiyet konusunda

büyük ölçüde ortaklaşmacı duyguların egemen olduğunu" yazıyor.[1] Böyle bir genelleme yapmak çok yanlıştır. Herkesin hakkı, çok kesin çizgilerle belirlenmiştir; bu durumda mülkiyet, ortaklaşmacılık dışında çeşitli şekillerde nitelendirilebilir. Melanezya'da, "toplumculuk" ya da "ortaklaşmacılık" niteliğini hiçbir şekilde göstermeyen, birleşik ve birkaç kişinin pay sahibi bulunduğu karmaşık bir mülkiyeti elinde bulundurma dizgesi vardır. Çağdaş bir anonim şirket de bu durumda "ortaklaşmacı kuruluş" diye adlandırılabilir. Aslında, yabanıl kurumlarını, "ortaklaşmacılık", "anamalcılık" ya da "anonim şirket" gibi günümüz ekonomik koşullarından ya da siyasal çekişmelerin biçimlendirdiği koşullardan ödünç alınmış terimlerle tanımlamak, ancak ve ancak yanıltıcı olacaktır.

Yapılması gereken şey, uygulamaların yasal durumunu, somut olgular çerçevesinde tanımlamaktır. Nitekim, bir Trobriand balık avlama kayığının mülkiyeti, bu nesnenin yapılış şekliyle, kullanılma biçimiyle, ve onu üreten ve ondan yararlanan bir küme insan tarafından bu kayığa ne gözle bakıldığına göre saptanmaktadır. Balıkçılar takımının başı ve kanonun balık tutma büyücüsü olarak görev yapan kano sahibi, her şeyden önce, eskisinin kullanılmaz hale gelmesiyle yeni bir sandalın yapımı için gerekli ekonomik olanakları sağlamak ve diğer balıkçıların da yardımıyla kanonun sürekli bakımını üstlenmekle yükümlüdür. Böylece topluluk üyeleri, birbirlerine karşı ortak sorumluluklar taşımakta, üstlerine düşen görevi yerine getirmeye her zaman hazır bulunmaktadırlar. Toplu, yani bütün topluluğun katılacağı bir balık seferi söz konusu olduğunda, bütün kanolar ve sahipleri ava katılmakla yükümlüdür.

Kanonun kullanımı sırasında, her ortak sahip, aracın belli bir yerinde durma, belli görevleri yürütme, ve sahip-

1 Social Organization (Toplumsal Örgütlenme), s. 106 ve 107.

likle ilgili ayrıcalık ve kazançlardan yararlanma hakkına da sahiptir. Kanoda belli bir yeri, yapması gereken belli işi, "sahip", "çarkçı" ya da "ağcı başı", "ağ boşaltıcı" gibi ünvanları olan kişidir ortak sahip. Konumu ve ünvanı, rütbesine, yaşına ve kişisel yeteneğine göre saptanmıştır. Her kanonun, balıkçılar filosunda bir yeri vardır, ortak balık avında, yapılması gerekli manevralarda belli bir rolü vardır. Dolayısıyla, yakından incelediğimizde, bütün uğraşlarda, kişisel çıkar, ayrıcalık ve kazanç sağlamanın yanı sıra, görev duygusunun var olduğu işbirliği içinde bulunma gereksiminin kabul edildiği, sıkı bir ortak yükümlülükler dizgesi ile sınırları kesin çizgilerle belirlenmiş bir işlev-bölümü dizgesinin uygulanmakta olduğunu görüyoruz. Demek ki buradaki mülkiyet, ne "ortaklaşmacılık", ne "bireycilik" gibi sözlerle, ne "anonim şirket" ya da "kişisel kuruluş" dizgelerine benzetilerek tanımlanamaz, ancak ve ancak, işlerlikte olan somut olgu ve koşullara göre tanımlanabilir. Ortak mal sahiplerini söz konusu nesneye ve birbirine bağlayan şey de, bu görevler, ayrıcalıklar ve karşılıklı yükümlülükler toplamıdır.

Görülüyor ki, dikkatimizi çeken ilk nesne olan yerli kanosuyla ilgili olarak, yasa, düzen, kesin ayrıcalıklar ve iyi geliştirilmiş bir yükümlülükler dizgesiyle karşılaşmış bulunuyoruz.

III

EKONOMİK YÜKÜMLÜLÜKLERİN BAĞLAYICI YÖNÜ

Bu bağlayıcı yükümlülüklerin yapısını daha derinlemesine inceleyebilmek için, gelin balıkçıları izleyerek kıyıya çıkalım. Tutulan balıkların nasıl paylaşıldığını görelim. Çoğunlukla, balığın çok küçük bir bölümü köylülere kalıyor. Kural olarak, karada yaşayan topluluklardan birkaç kişinin kıyıda balıkçıları beklediğini görüyoruz. Balıkçıların elinden ipe dizilmiş balıkları alıyor ve onları evlerine götürüyorlar. Evleri, genellikle kilometrelerce uzakta. Balığı taze taze götürebilmek amacıyla zaman zaman koşarak gidiyorlar. Burada da gene iki köy topluluğu arasında varılmış anlaşmalara dayalı bir ortak hizmetler dizgesiyle karşılaşıyoruz. Denizden içerlek bölgede yaşayan köy halkı, balıkçılara sebze veriyor, kıyı köyünde yaşayan halk, onlara karşılığında balık veriyor. Bu, her şeyden önce ekonomik bir düzenleme. Törensel bir yönü de var, çünkü değiş tokuş, görkemli bir kuttörenin (ritüelin) kuralları çerçevesinde yapılıyor. Ama işin bir de yasal yönü var: Balıkçı, kıyıdan uzak köylerde yaşayan bir dostundan bir armağan aldığında, karşılığını ödemek zorunda: Aynı şekilde, balıkçı da verdiği armağanın karşılığını mutlaka alıyor. Taraflardan hiçbiri armağanı geri çeviremez, karşılığında başka armağan vermemezlik edemez, vermeyi geciktiremez.

Bu yükümlülüklerin ardındaki itici güç nedir? Kıyı köylerde yaşayanlarla içerlerdeki köylerde yaşayanlar, yiyeceklerinin sağlanması konusunda birbirlerine bağımlı bulunuyorlar. Kıyı köylerde yaşayan yerliler hiçbir zaman kendilerine yetecek kadar sebze yetiştiremiyorlar, içerdeki köylerin halklarıysa, her zaman için balığa gereksinim duyuyorlar. Üstelik, geleneklere göre, bu yerlilerin kamu yaşamlarının son derece önemli bir yönünü oluşturan ve kıyı köylerde yapılan bütün törenlerin, gösterilerin ve yiyecek dağıtım kuttörenlerinin, yalnızca içerlek vadilerin verimli topraklarında yetişebilen özel sebze türleriyle ve büyük miktarlarda yiyeceklerle gerçekleştirilmesi gerekli. Öte yanda kıyıda da herkese yetecek ve bir balık şöleni sayılabilecek ölçüde balığın bulunması gerek. Görülüyor ki, görece olarak az bulunan yiyeceklerin değerli oluşundan başka, iki yöre halkı arasında yapay, kültür tarafından yaratılmış bir bağımlılık söz konusu. Yani, bütün olarak her topluluk halkının ortaklara gereksinmesi var. Bu insanlar, daha önce, görevlerini savsaklamak suçu işlemişlerse şöyle ya da böyle, ağır cezalarla karşılaşacaklarını biliyorlardır. Bu yüzden her toplulukta, haklarını savunmasına yarayan bir silah vardır: "karşılıklılık ilkesi".[1]

Bu yalnızca balığı verip yerine sebze almak değiş tokuşuyla sınırlanmış değildir. Kural olarak iki topluluk, başka ticaret biçimleri ve diğer ortak hizmetler konusunda da birbirlerine bağımlıdırlar. Dolayısıyla karşılıklılık zinciri, bütün bir "iki taraflılık" dizgesinin bir parçası olmakla, büsbütün bağlayıcı bir nitelik kazanmaktadır.

1 Reciprocity: Konuyla ilgili başka çalışmalarda "karşılıklı armağan alışverişi" diye çevirdiğimiz bu kavramın karşılığı olarak bundan böyle "karşılıklılık" ve "karşılıklılık ilkesi" sözlerini kullanacağız. –*çn*

IV

KARŞILIKLILIK İLKESİ VE İKİLİ ÖRGÜTLENME

İlkel toplumsal örgütlenmede, karşılıklılık ilkesinin önemini tam olarak anlayan tek bir yazar gördüm şimdiye dek. Öndegelen Alman insanbilimci Profesör Thurnwald, "die Symmetrie des Gesellschaftsbaus" ile bunun bir parçası olan "Symmetrie von Handlungen" (Toplumsal yapıdaki bakışıklılık ile karşılıklı yükümlülüklerde bakışıklılık) olgularını açıkça kabul ediyor (*Die Gemeinde der Banaro;* Stuttgart, 1921, s. 10). Bir yabanıl kabilenin toplumsal örgütlenmesi konusunda, belki de bugüne dek ortaya konmuş en iyi çalışma olan yazısında Profesör Thurnwald, toplumsal yapıdaki ve edimlerdeki bakışıklılığm (simetrinin) yerli yaşamına egemen olduğunu ayrıntılarıyla açıklıyor. Ancak, bu bakışıklılığm yasal bir bağlayıcı olarak önemi iyice anlatılamamış; bunun nedeni yazarın, bu bakışıklılığın ruhbilimsel temelinin ortak hizmetlerin yeterliliğini ve sürekliliğini korumadaki toplumsal işlevden çok "insani duygularda" bulunduğunun farkında olmasıdır.

Kabilelerin ikiye bölünmesi konusundaki eski kuramlar, "fratri"lerin ya da "yarım"ların ve kabiledeki alt bölümlerin iki taraflılığının kökenleri ile bu dıştan görünen bölünme görüngüsünün içsel ya da birbirinden farklı temellerini irdelemiş değildir. Yakınlarda yitirdiğimiz Dr. Rivers ve oku-

lunun "ikili düzen" üzerine yaptığı inceleme, görüngüyü çözümlemek yerine bu düzenin ortaya çıkma nedenlerini örtbas etme işini yüklenmiş olması açısından son derece yanlıştır. İkililik ilkesi, ne "kaynaşmanın" ne "bölünmenin" ne de herhangi bir başka şiddetli toplumbilimsel değişmenin sonucu olarak gelişmiştir. İkili düzen, herhangi bir ilkel toplumun var olması için gerekli bulunan bütün toplumsal işlemlerdeki içsel bakışıklılığın, hizmetlerdeki kaçınılmaz karşılıklılığın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İkili örgütlenme düzeni, bir kabilenin iki "yarım"a ayrılması olgusunda açıkça ortaya çıkabilir ya da tümüyle bulunmayabilir; ancak ben, dikkatli bir araştırmanın gerçekleştiği durumlarda, her yabanıl toplumda, karşılıklı yükümlülüklerin kaçınılmaz temeli olarak yapısal bir bakışıklılığın var olduğunu önceden söyleyebilirim.

Karşılıklılık ilişkilerinin düzenlenişindeki toplumbilimsel yaklaşım, bu ilişkileri daha da bağlayıcı kılmaktadır. ıki topluluk arasındaki değiş tokuş, herhangi iki kişinin birbiriyle rasgele alışveriş yapması şeklinde gelişigüzel gerçekleşmemektedir. Tersine, herkesin, sürekli bir değiş tokuş arkadaşı bulunmakta, bu iki kişi kendi aralarında alışveriş yapmaktadır. Bunlar genellikle evlenme yoluyla akraba olmuş, ya da aralarında karşılıklı değiş tokuş yapmak üzere ant içmiş, ya da *Kula* diye anılan önemli törensel değiş tokuş dizgesinin ortaya çıkardığı ortaklar olabilir. Gene her toplulukta, bu ortaklar ya da arkadaşlar, totemlerin belirlediği alt-klanlarda yer almaktadırlar. Öyle ki, değiş tokuş etkinlikleri, kişiyle kişi arasında, iki akraba grubu arasında, iki köy ya da iki bölge arasında, çoğu kez başka bağların yanı sıra, ekonomik nitelikli toplumbilimsel bir bağlar dizgesi oluşturmaktadır.

Daha önce anlatılan ilişki ve işlemleri gözden geçirirsek, sözü edilen iki taraflılık ilkesinin teker teker her kuralı doğruladığını kolayca anlarız. Her edimde, toplumbilimsel

bir ikilik vardır: Her edimde, hizmet ve işlev değiş tokuşu yapan, her biri bir diğerinin davranışındaki haklılığı, davranıştaki gereklilik ölçüsünü denetleyen ve gözeten iki taraf söz konusudur. Çıkarları ve istekleri kayıkta bulunanlar sayesinde gerçekleşecek olan kayık sahibi, bu kişilerin kendi aralarındaki işlemleri denetlemekte ve dışarıya karşı onları temsil etmektedir. Kayıkta, onunla balığa çıkanların her biri, kayığın yapımı sırasında ve daha sonra, işbirliğinin gerekli olduğu bütün durumlarda, kayık sahibi dediğimiz bu kişiye bağımlıdır. Karşılıklılık ilkesine uygun olarak, kayık sahibi, yapım şöleninde, kendisine yardımcı olan herkese törensel karşılıklar vermek durumundadır; malsahibi işbirliği içinde bulunduğu takım üyelerine, kayıkta hak ettikleri yeri vermekle yükümlüdür; sefer sona erdiğindeyse, herkesin hak ettiği balık payını almasını sağlamak, gene onun görevidir. Bu etkinlikte ve ekonomik düzenin gerektirdiği "bütün etkinliklerde, yerlilerin toplumsal davranışı, çok iyi ölçülüp biçilmiş bir elbirliği temeline dayanmakta, bu "al gülüm, ver gülüm" ilkesi, çok ince hesaplara dayanan ve sonuçta almanla verilenin kılı kılına dengeli olduğu bir dizge oluşturmaktadır. Ne kimsenin görev ve yükümlülüğüne son verilebilir ne de bir kimseye durup dururken ayrıcalıklar tanınabilir; "ortaklaşmacı" dizgede olduğu gibi, kimin ne iş yaptığı, neyin kime ait olduğu önemsiz değildir. Bütün işlemlerin serbestçe ve kolaylıkla yapılması, bu işlerin güzel güzel, gönül hoşluğu ile yapılması olası aksaklıkları ya da uyumsuzlukları örtbas etmekte, bu olayları yüzeysel bir yaklaşımla inceleyen kişinin, bütün etkinliklerde ve işlemlerde mutlaka var olan kişisel çıkarları ve hesabı kitabı görmesini güçleştirmektedir. Yerlileri yakından tanıyan herkes, bu gerçeklikleri açıkça görür ve bilir. Sahip'in kayığı ile ilgili gözetim ve denetimi, aynı şekilde, topluluk içinde aynı zamanda kalıtsal olarak büyücü sıfatını taşıyan başkan tarafından da uygulanmaktadır.

V

YASA, KİŞİSEL ÇIKAR VE TOPLUMSAL İSTEKLİLİK

Balıkçıların yükümlülüklerini yerine getirmelerinde, karşılıklılık ilkesinin gerektirdiği sorumluluk duygusunun baskısından başka, diğer itici güçlerin de bulunduğunu eklemek hemen hemen gereksiz. Yapılan işin getireceği yararlar, taze, güzel yiyeceklere duyulan istek, belki de hepsinden önemlisi, yerlilere göre son derece büyüleyici bir spor sayılan etkinliğin çekiciliği, yukarıda, yasal yükümlülük olarak tanımladığımız şeyden daha bilinçli ve çok daha etkin bir biçimde yerlileri harekete geçirmekte. Ancak, toplumsal sınırlamalar, başkalarının geçerlilik kazanmış haklarını ve beklentilerini gözetme, bu hak ve isteklerin saptanıp herkesçe kabul edilmesinden sonra, yerlilerin davranışlarında olduğu kadar zihinlerinde de en büyük itici gücü oluşturmakta. Ayrıca, kurumlarının pürüzsüz bir şekilde işlemesini sağlamak da kaçınılmaz bir yükümlülük. Çünkü, işin bütün çekiciliğine, işe karşı duyulan büyük hevese karşın, zaman zaman, isteksiz, durgun, aklını başka bir şeye –çoğu kez gizli bir gönül serüvenine– takmış olduğundan, becerebilirse yükümlülüğünü yerine getirmekten kaçabilecek, yan çizebilecek birkaç kişi çıkıyor. Bir Melanezyalılar grubunu, elbirliği gerektiren bir işi yapmaları için –bu iş kısa sürede tamamlanabilecek eğlenceli bir iş bile olsa– bir araya

getirmenin olanaksız değilse de son derece güç olduğunu, öte yanda aynı kişilerin kendi geleneksel yükümlülüklerini yerine getirmeye dünden hazır göründüklerini ve bu yükümlülüğü kusursuz yerine getirdiklerini bilen herkes, bir yerliye inancının tersine, üzerinde hak iddia edemeyeceği bir iş yaptırmada onu razı etmek için zorlamanın gerekeceğini görecektir.

Yükümlülükleri daha da bağlayıcı kılan bir güç daha var. İşlemlerin törensel yönünden daha önce söz etmiştim. Yukarıda anlatılan değiş tokuş dizgesinde, yiyecek armağanları, çok katı kurallar çerçevesinde, tahtadan yapılmış özel ölçekler içinde, bu ölçekleri belirli kurallara uygun şekilde taşıyıp sunmak koşuluyla, deniz kabuklarını üfleyerek çıkardıkları güçlü sesler eşliğinde ve tören yürüyüşü içinde sunulmalıdır. Şunu da unutmamak gerekir ki, Melanezyalı için yiyecek ve servetin sergilenmesinden duyduğu gurur ve bunların sergilenmesine duyduğu istekten daha heyecan verici hiçbir şey yoktur. Armağanlarını verirken, fazla mallarını dağıtırken, güçlerini gösterdiklerini, kişiliklerini pekiştirdiklerini hissederler. Trobriand Adaları halkının, yiyeceklerini depo ettiği yapıları, kendi evlerinden çok daha sağlam, çok daha süslü püslüdür. Onlara göre eliaçıklık en büyük erdem, servetse, etkin ve saygın olmanın en önemli unsurudur. Yarı-tecimsel işlemlerle kesin kamusal törenlerin ilişkisi, özel bir ruhbilimsel işleyiş oluşturmakta ve böylece, görevlerin yerine getirilmesinde bir başka bağlayıcı güç ortaya çıkarmaktadır. Sergileme isteği, cömert görünme arzusu, servet sahibi olmaya ve yiyecek birikimi sağlamaya verilen büyük önem sözünü ettiğimiz ruhbilimsel işleyişi harekete geçirmektedir.

Böylece, belli davranış kurallarının, bağlayıcı yasalar biçiminde ortaya çıkmasını sağlayan zihinsel ve toplumsal güçlerin doğası konusunda biraz bilgi sahibi olmuş bulunuyoruz. Aslında bağlayıcı güç, hiç de gereksiz değildir. Bir

yerli, saygınlığını yitirmeksizin ya da kişisel kazancında bir eksilmeyle karşılaşma olasılığını öngörmeksizin yükümlülüklerinden sıyrılabilecekse, tıpkı uygar bir iş adamı gibi davranır ve yan çizer. Çoğu kez Melanezya halkının bir özelliği olarak ortaya atılan yükümlülüklerin yerine getirilmesinde "kendiliğinden boyun eğme olgusunun pürüzsüz işleyişi" yakından incelenecek olursa, yapılan işlerde sürekli olarak aksaklıklar görüldüğü, çoğu kişinin sürekli homurdanıp yakındığı, insanların karşılıklı işbirliği içinde bulundukları ortaklarından tam anlamıyla memnun oldukları durumların pek seyrek görüldüğü, açıkça anlaşılacaktır. Ama genelde, kişi yakınsa da, homurdansa da ortaklığını sürdürmekte, bütün olarak ele alındığında herkes yükümlülüğünü yerine getirmeye çaba harcamaktadır; çünkü, biraz kendi çıkarlarının neler olduğunu bildiğinden, biraz da kendi toplumsal istek ve duygularına uyarak, üstüne düşeni yapmak zorundadır. Yükümlülüklerini yerine getirmek konusunda titizlenen, sonunda da yaptığı işlerle övünen, başı dik yürüyen gerçek bir yabanılı ele alın ve onu, geleneklere kölece uyan ve her kurala bilinçsizce boyun eğen kuklayla, insanbilimcinin kuklasıyla karşılaştırın. Bu konuda, insanbilimin açıkladıklarıyla, yerli yaşamının gerçekliği arasında uzak yakın hiçbir ilişki bulunmamaktadır: Böylece, yasaya bilinçsiz boyun eğme dogmasının, alan çalışması yapan insanbilimcinin, ilkellerdeki yasal örgütlenmeyle gerçekten ilgili olan olguları görmesini nasıl engelleyeceğini açıklamış bulunuyoruz. Ayrıca, yasa kurallarının, kesin bağlayıcı yükümlülükler getiren kuralların, geleneklerin gerektirdiği kurallardan farklı olduğunu da anladık. Kesin buyruklar içeren kamu yasasının, yalnızca bir yasaklar toplamı olmadığını, ondan çok daha gelişmiş bulunduğunu, ve yabanıllarda ceza yasasıyla ilgili bir incelemenin, bu insanların yasal yaşamlarının en önemli görüngüsünü içeremeyeceği de açıkça ortadadır.

Ayrıca, baştan beri anlattığımız kurallar, kesinlikle bağlayıcı yasa niteliğini taşısa da, mutlak olarak konulmuş ve insanlar tarafından sıkı sıkıya, ve kesinlikle uyulan buyruklara hiçbir şekilde benzememektedir. Anlatılan kurallar, temelde esnek kurallardır, yükümlülüklerin yerine getirilmesindeki yeterlilik ölçüsü, son derece hoşgörülüdür. Dağıtılan balık miktarları, kök bitkileri ya da kulkas demetleri ancak kabaca ölçülebilmekte, ve doğal olarak, alınıp verilen miktarlar, balık mevsiminin ya da hasadın verimli olup olmamasına göre değişmektedir. Bütün bunlar dikkate alınmakta ve yalnızca bilerek yapılan bir cimrilik ihmal ya da tembellik, sözleşmenin koşullarına uymama şeklinde değerlendirilmektedir. Öte yanda bolluk bir onur ve övünç konusu sayıldığından, ortalama bir yerli, dağıttığı paylarda cömert davranmak için bütün kaynaklarını seferber edecektir. Ayrıca, hevesli, istekli ve cömert davranışların er geç ödüllendirileceğini de bilmektedir.

Görülüyor ki, "yasa"yı, başkalarının hakkına saldırma durumlarında adaleti gerçekleştirmeye yarayan mekanizma olarak ele almak ve sorunu çok dar ve katı görüşler çerçevesinde değerlendirmek, görüngünün, sözünü ettiğimiz bu yönünü bir tarafa atmak demek olacaktır. Anlatılan bütün olgularda, etkin bir toplumsal sınırlama getiren yasa öğesi, insanların kendi yükümlülüklerini yerine getirmesini sağlayan karmaşık düzenlemeler içermektedir. Bu düzenlemelerin en önemlisi, ileriki bir tarihte karşılığı mutlaka ödenecek olan bu hizmetlerin, bütün bu işlerin, işlemlerin, bir karşılıklı hizmetler zincirinin halkalarını oluşturduğu olgusudur. Bu işlemlerin genellikle herkesin önünde ve bir tören eşliğinde gerçekleştirilmesi, Melanezya insanının istekliliği ve gururu, bu yasa güçlerinin işlemesine katkıda bulunmaktadır.

VI

DİNSEL EDİMLERDE YASA KURALLARI

Şimdiye dek daha çok ekonomik ilişkilerden söz ettim, çünkü medeni hukuk, bizler için olduğu gibi, yabanıllar için de her şeyden önce mal sahipliği ve servetle ilgilidir. Ancak, kabile yaşamının bütün alanlarının yasal temellere dayandığını biliyoruz. Örneğin, törensel yaşamın yani ölüler için yas tutma ve üzüntüyü dile getirme kuttörenlerinin (ritüellerin) özelliklerini oluşturan belli başlı edimleri ele alalım. Başlangıçta, doğal olarak bu edimlerdeki dinsel niteliği algılıyoruz: Bu kuttörenler, aralarından ayrılanın ruhuna karşı duyulan korku, sevgi ya da endişeden kaynaklanan tanrısal saygıyı dile getirme edimleridir. Bunlar, duyguların herkesin önünde dile getirilmesini içeren kuttörenler olarak, topluluğun törensel yaşamının bir parçasını oluşturmaktadırlar.

Böylesi dinsel işlemlerde bir yasal yön aramak kimin aklına gelir? Ne var ki, Trobriand Adaları'nda, törene katılan kişinin, geride kalanlardan bazılarına karşı taşıdığı yükümlülüğün anlatımı sayılmayacak tek bir kuttören, tek bir cenaze töreni yoktur. Üzüntülerin dile getirildiği törenlerde, dul kalan dinsel bir saygı ve korku içinde ağlayıp inlemektedir, ağlamasının bir nedeni de, üzüntüsünün gücünün, ölen kişinin erkek kardeşlerine ve ana yanından akrabalarına dolaysız bir doyum sağlamaktır. İlkel akrabalık ve yas

tutma kuramına göre, ölüm halinde, yitime uğrayan taraf, anayanlı akrabalar olmaktadır. Kocasıyla bir yaşam sürmüş olmasına, onun ölümüne üzülmek durumunda bulunmasına, genellikle de içten duygularla üzülmesine karşın, kadın, anayanlı akrabalık kurallarına göre bir yabancı sayılmaktadır. Kocasının klanının geride kalan üyelerine karşı, üzüntüsünü sergilemek, uzun bir süre yas tutmak ve kocasının ölümünden sonra birkaç yıl boyunca, onun çene kemiğini taşımak görevlerini yerine getirmek zorundadır. Bu yükümlülük, karşılıksız değildir. Kocasının ölümünden üç gün kadar sonra yapılan büyük yiyecek dağıtımı töreninde, erkeğin akrabalarından cenaze törenindeki katkılarına karşılık bir hayli yiyecek alacak, ayrıca döktüğü gözyaşları karşılığında da daha da büyük bir miktar yiyecekle ödüllendirilecektir; daha sonra yapılan şölen ve dağıtım törenlerinde de, kadının, daha sonra verdiği yas tutma hizmeti karşılığı olarak, kendisine ödeme yapılacaktır. Şunu unutmamak gerekir ki, yerlilere göre yas tutma, bir koca ile karısı ve onların aileleri arasında varolan ve bir yaşam boyu uzayan karşılıklılıklar zincirinin bir halkasından başka bir şey değildir.

VII

EVLİLİK YASASI

Önceki sayfalarda sözünü ettiğimiz olgular bizi, yerlilerin yasalarını anlamamızda çok önemli bir öğe olan evlilik konusuna getirmektedir. Evlilik, yalnızca kadınla koca arasında bir bağ oluşturmakla kalmamakta, erkekle kadının ailesi, özellikle de kadının erkek kardeşi arasında hiç değişmeyecek olan sürekli bir karşılıklı ortak ilişkiler bağı ortaya çıkarmaktadır. Bir kadınla onun erkek kardeşi, akrabalık olgusunu belirleyen ve son derece önemli olan akrabalık bağlarıyla birbirine bağlı bulunmaktadır. Bir Trobriand ailesinde dişi, daima, tek bir erkeğin, erkek kardeşlerinden birinin, ya da erkek kardeşi yoksa, kendisine en yakın anayanlı erkek akrabasının özel koruması altındadır. Ona itaat etmek ve ona karşı belli yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadır; öte yanda, söz konusu erkek de, bu kadının her anlamda iyi durumda olmasından sorumludur; kadın evlendikten sonra bile, onun ekonomik gereksinmelerini karşılamakla yükümlüdür.

Erkek kardeş, kadının çocuklarının doğal koruyucusu olacak, bu çocuklar da, ailenin yasal reisi olarak, kendi babalarını değil de, bu erkek kardeşi tanıyacaklardır. Kadının erkek kardeşi, onun çocuklarına bakmak, kız kardeşinin evine kendi payına düşen yiyeceğin büyük bir bölümünü vermek zorundadır. Evliliğin, babayerli olması nedeniyle evlenen kız kocasının topluluğuna taşındığından, bu zo-

runluluğun yerine getirilmesi çok zahmetli olmakta, her hasatta, topluluğun bütün yörelerinde genel bir ekonomik koşuşturma görülmektedir.

Ürün kaldırıldıktan sonra, kök bitkileri türlerine göre kümelere ayrılmakta, her bahçeden elde edilen ürün konik yığınlar halinde üst üste konulmaktadır. Bahçelerdeki en büyük yığınlar, her zaman için kız kardeşin evine gidecek olanlardır. Yiyeceklerin böyle sergilenmesi için harcanan bütün çabanın, gösterilen bütün özenin tek amacı, bahçıvanın duygularını ve heyecanını doyurmaktır. Bütün bir topluluk, topluluk da söz mü, bütün bir yöre halkı, bahçelerden elde edilen ürünleri görecek, görüşlerini dile getirecek, eleştirecek ya da övecektir. Bana bilgi veren yerlinin sözleriyle, büyük bir yığın şu anlama gelir: "Kız kardeşim ve onun ailesi içinneler yaptığımı görün işte! Ben iyi bir bahçıvanım, en yakın akrabalarım, yani kız kardeşimle onun çocukları, hiçbir zaman yiyecek sıkıntısı çekmeyecekler." Birkaç gün sonra yığınlar indirilmekte, kökler, sepetler içinde kız kardeşin köyüne taşınmakta, kız kardeşin kocasının kök bitkilerini depo ettiği yapının önünde, tıpkı, erkek kardeşin yaptığı yığın gibi, bir tepecik oluşturacak biçimde dizilmektedir; burada gene o topluluğun üyeleri yığını görmeli, ve hayranlıklarını dile getirmelidir. Yapılan işlemlerin törensel yönünde daha önce dile getirdiğimiz bağlayıcı güç bulunmaktadır. Sergileme, kıyaslama, insanların değerlendirmeleri, ölçüp biçmeleri, yiyeceği veren kişi üzerinde çok kesin bir psikolojik baskı oluşturmakta, başarılı bahçıvanlığın, büyük bir armağan vermesini olası kıldığı durumlarda onu doyurmakta, ödüllendirmekte ve yetersizlik, cimrilik gösterdiğinde, ya da şansı iyi gitmediğinden yükümlülüğünü gereğince yerine getiremediğinde onu cezalandırmakta, ona hakaret etmektedirler.

Bütün diğer işlemlerde olduğu gibi bu edimde de, hırs ve isteklilikten başka, karşılıklılık ilkesi de kendine gös-

termekte, zaman zaman nerdeyse olumlu bir misilleme hareketi niteliğine bürünmektedir. Bir kere koca, karısının erkek kardeşi tarafından verilen her hasat payının karşılığı olarak, veren tarafa belirli aralıklarla armağanlar sunmak zorundadır. Daha sonra, çocuklar büyüdüğünde, doğrudan doğruya dayılarının denetimi altına gireceklerdir; erkek çocuklar dayılarına yardım etmek, yaptığı her işe ortak olmak, dayının yapmak zorunda olduğu bütün ödemelere belirlenmiş oranlarda katkıda bulunmak zorundadırlar. Dayının kız kardeşinin kız çocukları, ona dolaysız olarak pek az yardımcı olurlar, ancak anayanlı olan toplumda, ona mirasçı sağlamak, gelecek iki kuşak boyunca soydaş (varis, torun) vermekle, dolaylı olarak katkıda bulunmuş olurlar.

Hasat armağanlarını, toplumbilimsel bağlamlarına oturtup akrabalık olgusunu gözden geçirmekle, akrabalar arasında gerçekleşen bütün işlemlerin, karşılıklı ilişkiler zincirinin birer halkasını oluşturduğunu ve böylece gereklilik kazandığını görmüş bulunuyoruz. Ama gene de, bu işlemleri soyut olarak, gerçekleşme koşullarından bağımsız biçimde ele alacak olursak, edimlerin her biri, saçma, dayanılmaz ölçüde zahmetli ve toplumbilimsel açıdan anlamsız, ayrıca da kuşkusuz "ortaklaşmacı" niteliklere sahip gibi görünecektir! Bahçe ürününün böylesine dolambaçlı yollarla dağıtılmasından, bir erkeğin, kız kardeşi için çalıştığı ve buna karşılık karısının erkek kardeşinin eline baktığı, yiyeceği sergileme, gösteriler yapma, malları getirip götürme işleri için ürünü yetiştirme işine harcanandan daha fazla zamanın ziyan edildiği bir durumdan daha saçma bir ekonomik olgu olabilir mi? Bununla birlikte, gereksiz gibi görünen bu edimleri daha yakından inceler ve çözümlersek, bazılarının ekonomik açıdan son derece güçlü birer özendirme işlevi gördüğünü, bazılarının yasal bağlayıcı güçleri oluşturduğunu, bazılarının da doğrudan doğruya, yerli akrabalık düşün-

celerinin dolaysız sonuçları olduğunu kolayca anlarız. Öte yanda, karşılıklılık ilkesinin gerekli kıldığı görevler zincirinde hiçbir halkayı yeterinden fazla öne çıkarmaksızın bu ilişkileri bir bütünün ayrılmaz parçaları olarak görebilirsek, bunların yasal yönünü de kavrayacağımız açıktır.

VIII

KABİLE YAŞAMINA EGEMEN OLAN ELBİRLİĞİ İLKESİ

Önceki sayfalarda, yerli yaşamında, evlilik ilişkilerinin, bir balıkçı takımını oluşturan kişiler arasındaki işbirliğinin, kıyı köyleriyle içerlek köyler arasındaki yiyecek takasının, törenlerle gerçekleştirilen bazı yas tutma yükümlülüklerinin yasal yönlerini gösteren örnekleri inceledik. Bana göre insanların yükümlülüklerini yerine getirmesini sağlayan nedenler, güdüler, asıl güçler, toplumsal ve ruhbilimsel sınırlamalarla, yasanın gerçek mekanizmasını simgeleyen bu olguların somut işleyişini açıkça gözler önüne sermek amacıyla, örnekleri ayrıntılı olarak aktardık. Yerimiz yeterli olsaydı, bu birbirinden soyutlanmış örneklerle uyumlu ve tutarlı bir tablo oluşturmamız, kabile yaşamının bütün alanlarında ve bütün toplumsal ilişkilerde tıpatıp aynı yasal mekanizmanın bulunabileceğini göstermemiz; bu yasal mekanizmanın, *bağlayıcı yükümlülükleri* özel bir kategoriye yerleştirdiğini ve bu yükümlülükleri, bütün diğer geleneksel kurallardan ayrı bir yere koyduğunu kanıtlamamız çok kolay olacaktı.

Önce taraflar arasında karşılıklı olarak gerçekleştirilen ekonomik etkinlikleri ele alalım: Yiyeceklerin ve hizmetlerin takası, çoğunlukla ya kesin çizgilerle belirlenmiş sürekli bir ortaklık çerçevesinde, ya kesin toplumsal bağların gere-

ği olarak, ya da ekonomik olmayan konularda, karşılıklılık ilkesinin bir parçası olarak gerçekleşmektedir. Ekonomik edimlerin hepsi değilse de pek çoğu, uzun vadede her iki tarafa da eşit ölçüde yarar sağlayacak şekilde denge oluşturan bir karşılıklı armağanlar zincirinin halkaları niteliğindedir.

"Trobriand Adaları Halkının İlkel Ekonomisi" (*Economic Journal,* 1921) başlıklı yazımda ve 1923 yılında yayımlanan *Argonauts of the Western Pacific* (Batı Pasifik Argonautları) adlı kitabımda Kuzey Batı Melanezya'daki ekonomik koşulları anlatmıştım. Bu kitabın altıncı bölümünde burada ele alınan konular, yani ekonomik değiş tokuş biçimleri açıklanmıştır. O tarihte, ilkel yasayla ilgili fikirlerim olgunlaşmış değildi, dolayısıyla orada sunulan olgularda, şimdi öne sürdüğüm savlardan söz etmemiştim; bu nedenle, bu olgular bazı yargılardan uzak birer kanıt olarak daha da anlamlı olsa gerektir. Bununla birlikte, şunu da belirtmek gerekir ki, belli bir armağanlar bölümünü, "Gerçek Anlamda Armağan" diye betimlemek ve bu başlık altında kocanın karısına, ve babanın çocuklarına verdiği armağanları sıralamakla, anlaşılan büyük bir yanılgıya düşmüş oluyorum. Aslında, armağan verme ya da alma edimini, kendi bağlamından koparmak, karşılıklı işlemler zincirini yeterince derinlemesine incelememek yanlışına düşmüştüm. Neyse ki aynı paragrafta (s. 179) "yerliler, babanın oğluna verdiği armağanın, erkeğin anaya olan ilişkisinin karşılığının ödenmesi olarak kabul edildiğini söylüyorlar" sözleriyle yanlışımı dolaylı olarak düzeltmiş oluyorum. Gene aynı yerde, bir erkeğin karısına verdiği "bedava armağanların" aynı fikirden kaynaklandığına işaret ediyorum. Ama, koşulların gerçekten doğru olarak betimlenmesi, yani hem yasal açıdan hem de ekonomik açıdan doğru olarak betimlenmesi için; bir yanda koca, diğer yandaysa karı, çocuklar ve karının erkek kardeşi arasında alınıp verilen armağanlar, karşılıklı gerçekleştiri-

len görevler ve sağlanan karşılıklı yararlar dizgesinin bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Ancak bu durumda, yerlinin fikrine göre, dizge, çok karmaşık bir alıp-verme ve uzun vadede karşılıklı hizmetlerin oluşturduğu denge temeli üzerine oturtulmuştur.[1]

Bütün bu ekonomik yükümlülüklerin olağan bir şekilde ve büyük bir titizlikle yerine getirilmesinin nedeni, yükümlülüğü yerine getirmeme durumunun kişiyi dayanılmaz bir konuma itmesi, yapılan işin yetersiz olması halindeyse herkese rezil olmasıdır. Ekonomik ilişkilerinde yasanın kurallarını ısrarla çiğneyen kişi, kendini hemen toplumsal ve ekonomik düzenin dışında buluverecektir; ve kendisi bunun böyle olacağını çok iyi bilmektedir. Bugünlerde, bu olguyu kanıtlayacak olaylar aktarılmakta, tembellik, kişilik bozukluğu ya da çizgi dışı olmak isteğinden kaynaklanan açıkgözlülük nedeniyle, konumunun gerektirdiği yükümlülükleri yokumsamayı seçen birkaç yerlinin, kendiliğinden yerli toplumu dışına itildiği ve herhangi bir beyazın peşine düştüğü, onun askıntısı olduğu bilinmektedir.

Saygıdeğer bir yurttaş, görevlerini yerine getirmek zorundadır; ancak yükümlülüklerini yerine getirmeye razı olması, ne bir içgüdünün, ne sezgisel bir itkinin ne de gizemli bir "küme duygusu"nun sonucudur; söz konusu boyun eğme, ayrıntılı ve ince elenip sık dokunmuş bir dizgenin işleyişine uygun olarak gerçekleşmektedir; bu dizgede, yapılan her edimin bir yeri vardır, ve o edimili yerine getiril-

1 Yukarıda sözünü ettiğim "gerçek anlamda armağan" sözlerimle, *L'Anné Sociologique*, Yeni dizi, Cilt 1, s. 171 ve devamında dile getirdiğim görüşleri karşılaştırınız. Yukarıdaki satırları, Bay Mauss'un, temelde benim' görüşlerimle çakışan eleştirilerini okumadan önce yazmıştım. Alan çalışması yapan bir kişi için, gözlemlerinin, başkalarının kendi vargılarını sunulan malzemeye dayanarak çürütebilmesini olası kılacak denli iyi sunulmuş olduğunu görmek sevindirici. Hatta benim için, olgunlaşmış vargılarımın, beni bağımsız olarak, değerli dostum M. Mauss'un vardığı sonuçlara götürdüğünü görmek, daha da sevindirici.

mesi kesinlikle gerekmektedir, Gerçi, ne denli akıllı olursa olsun, hiçbir yerli, olan biteni genel bir soyutlama içinde dile getiremez, ya da işlemleri toplumbilimsel bir kuram olarak ortaya koyamaz ama, herkes böyle bir kuramın varlığının bilincindedir ve her somut durumda, yapılan ya da yapılamayan işin doğuracağı sonuçları önceden bilir.

Büyü törenleriyle dinsel törenlerde, bu kuttörenlerin birincil amaçları ve gerekleri dışındaki edimlerin hemen hemen hepsi, kümeler ve bireyler arasındaki yükümlülükler olarak değerlendirilmekte, burada da er ya da geç, geleneklerin gerekli kıldığı, eşdeğerde bir karşılık ya da karşı-hizmet söz konusu olmaktadır. Çok önemli amaçlara yönelik büyücülük etkinlikleri bir kamu kurumu olarak kabul edilmekte, büyücülük, bu görevi kalıt yoluyla devralmış ve bütün bir küme adına hareket eden bir büyücü tarafından yürütülmektedir. Ekilen topraklar, balık avı, savaş, hava koşulları ve kayık yapımı konusundaki büyüler, bu kişinin denetiminde ve onun tarafından yapılır. Gerekli olduğunda, belli mevsimlerde, ya da bazı koşullarda, büyücü büyüsünü yapmak, tabulara uymak ve zaman zaman büyücülük kurumunu denetlemekle yükümlüdür. Bu iş karşılığında, büyücüye hemen ve genellikle de bir kuttören eşliğinde, küçük armağanlar verilir. Ancak onun asıl ödülü, konumunun kendisine sunduğu ayrıcalıklar, saygınlık ve güçtür.[1]

Sevda muskaları, hastalıkları iyileştirmek üzere düzenlenen kuttörenler, herhangi bir isteğin gerçekleşmesi için yapılan büyüler, diş ağrısı büyüsü gibi ufak tefek, ya da arada

1 Büyücülük görevini kalıt yoluyla yüklenmiş kişinin toplumsal ve yasal konumuyla ilgili olarak, *Argonauts of the Western Pacific* adlı kitabın "Büyü" başlıklı XVII. bölümüne bakınız. Bu bölümde ayrıca kayık büyüsü, denize açılma büyüsü ve *kaloma* büyüsü ile ilgili bazı açıklamalara da yer verilmiştir. Ayrıca, "İlkel Ekonomi" başlıklı yazımda (*Economic Journal*, 1921) kısaca değindiğim "ekilen topraklar büyüsü" konusuna, *Man* (1920)'deki "Savaş büyüsü" (Madde 5) konusuna, ve gene *Man* (1918)'deki "balık avı büyüsü" (Madde 53) ne bakınız.

bir yapılan büyülerin karşılığı ayrıca ödenmekte, meslek sahibiyle müşteri arasındaki ilişki, geleneklerin belirlediği bir sözleşme çerçevesinde yürümektedir. Şu anda öne sürdüğümüz sav açısından, bütün topluluğu ilgilendiren ortak büyü edimlerinin, büyüyü yapan kişinin zorunlu işi olduğunu ve çoğu durumda kalıtsal yolla geçen ve her zaman için saygın ve güçlü bir konum olan büyücülük görevini yüklenmiş kişinin bu önemli büyüleri gerçekleştirmekten sorumlu olduğunu belirtmek gerekir. Bir büyücü, görevi kendisinden sonra gelen kalıtçıya bırakma hakkına sahiptir, ancak yeni büyücü görevi kabul etmişse, gerektiği biçimde yürütmekle yükümlüdür; buna karşılık topluluk üyeleri de ona gereken saygıyı göstermek, yetkilerini tanımak zorundadır.

Büyüsel olmaktan çok dinsel sayılabilecek törenlerde, örneğin doğum ya da evlilik kutlamalarında, ölüm ve yas kuttörenlerinde, hayalet, ruh ya da söylence kişilerine tapınma törenlerinde, yukarıda anlatılan ölüm töreninde açıklıkla görüldüğü üzere, yasal kaygılar da söz konusudur. Dinsel nitelikle her önemli edim, tapınılan nesneye, hayalete, ruha ya da güce karşı yerine getirilmesi gerekli olan ruhsal bir yükümlülük olarak kabul edilmektedir; bu tür törenler, katılanların bazı coşkusal özlemlerini de doyurmaktadır ama bütün bunlardan başka, aslında hepsinin toplumsal dizgede belli yerleri vardır, üçüncü şahıs ya da şahıslar tarafından gerektiği şekilde algılanmakta, izlenmekte, karşılığında töreni gerçekleştirenlere ya mal olarak ya da bir karşı törenle bir ödeme yapılmış olmaktadır. Örneğin, giden hayaletlerin yılın bir döneminde köylerine dönmesi nedeniyle yapılan kuttörende, ölen bir akrabanın ruhuna bir sunuda bulunuyor, onun duygularını ve kuşkusuz yenilen yemeklerin tinsel özüyle beslenen tinsel isteklerini doyuruyorsunuz; belki de sevgili ölülerinize karşı duyduğunuz duyguları da dile getiriyorsunuz. Ama burada bir de toplumsal yüküm-

lülük söz konusu: Yemekler bir süre ortada bırakıldıktan ve ruhun payına düşeni yeme işini bitirmesinden sonra artan yemekler, hayatta olan bir dost ya da evlenme yoluyla kazanılmış bir akrabaya sunulmakta, yemeği alan kişi de daha sonra benzer bir armağanı vermekle görevini yerine getirmektedir.[1] Yapılan törenin asıl dinsel işleviyle az çok dolaysız olarak ilgili bir toplumbilimsel rol içermeyen tek bir dinsel tören anımsamıyorum. Bu toplumbilimsel yönün önemi, yapılan töreni, dinsel bir yükümlülükten başka toplumsal bir zorunluluk haline sokması olgusunda yatmaktadır.

Kabile yaşamının daha başka evrelerinin incelenmesini sürdürebilir, yukarıda örneklenen yerel ilişkilerin yasal yönlerini daha derin ayrıntılara inerek tartışabilirim, ya da büyük kuruluşların karşılıklılık ilişkilerini ele alabilirim. Ancak sanırım şimdiye kadar anlattıklarım, verdiğim ayrıntılı örneklerin soyut ve ayral durumlar olmadığını ve yerli yaşamının her alanında görülen olguları simgelediğini açıkça ortaya koymuş bulunuyor.

1 Yazarın 1916 yılında, *Journal of the* R. *Anthrop. Institute* dergisinde yayımladığı "Baloma, Trobriand Adaları'nda ölülerin ruhu" adlı yazıda *Milamala,* ruhların yıllık dönüşü şöleni konusunda anlattıklarıma bakınız. Söz konusu yiyecek sunuları 378. sayfada anlatılmaktadır.

IX

KARŞILIKLILIK İLKESİNİN TOPLUMSAL YAPININ TEMELİ OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Bakış açımızı tümüyle bir kez daha elden geçirip, sorunlara toplumbilimsel açıdan bakarsak, yani kabile yaşantısının içerdiği çeşitli etkinlikleri ayrı ayrı incelemek yerine, kabile yapısının özelliklerini birer birer ele alırsak, Trobriand toplumunun bütün yapısının, *yasal konum* ilkesi temeli üzerine kurulduğunu göstermemiz mümkün olacaktır. Bu sözlerle şunu anlatmak istiyorum: Kabile yaşantısında, bir reisin ortak yaşantının birer öğesi olan kişilerden beklediği şeyler, bir kocanın karısından, ana-babanın çocuktan istediği şeyler ya da bunun karşıtı beklentiler, gelişigüzel, keyfi ve tek taraflı beklentiler ve bunlara verilen tek taraflı yanıtlar değildir; bu yükümlülükler, kesinlik kazanmış ve iyi dengelenmiş bir karşılıklı hizmetler zincirini oluşturacak biçimde düzenlenmiştir.

Son derece saygın mitolojik geleneklere dayanan konumunu kalıt yoluyla edinmiş reis bile, kendisini diğerlerinden ayıran saygın törenler, görevini gereğince yerine getirememe sonucu aşağılanma korkusu ve yeğin tabularla beslenen yarı dinsel bir ürküyle kuşatılmış, büyük yetkilere, servete ve güce sahip, kendisinden beklenenleri kesinlikle yerine getirmek zorunda olan ve yasal engellerle eli

kolu bağlanmış bir kişidir. Savaş ilan etmek istediğinde, bir sefer düzenlemek, ya da diyelim bir şenliği kutlamak istediğinde, herkesi toplantıya çağırmak, isteğini, herkesin önünde açıklamak, kabilenin ileri gelenleriyle görüşmek, topluluk üyelerinin katkılarını, hizmet ve yardımlarını, bir tören çerçevesinde kabul etmek ve son olarak kendisine sunulan hizmetlerin karşılığını, kesinlikle belirlenmiş ölçülere uygun olarak ödemek zorundadır.[1] Burada, evliliğin toplumsal konumu, bir erkekle karısı arasındaki ilişkiler ve evlenme yoluyla edinilmiş akrabalar arasındaki konumla ilgili olarak daha önce söylediklerimizi anımsatmak yeterli olacaktır.[2] Belli grupların bir al gülüm, ver gülüm oyunu oynadıkları karşılıklı hizmetler dizgesi, yerel nitelikli totemci klanlarla alt-klanlara ve köy topluluklarına bölünmenin belirleyici özelliğini oluşturmaktadır.

Toplumsal ilişkilerin yasal niteliğindeki en önemli özelliği belki de karşılıklılığın, yani al-ver ilkesinin, yalnızca yakın akrabalar grubu içinde değil, klan içinde de kesinlikle uygulanmasıdır. Daha önce de gördüğümüz gibi, dayıyla yeğenleri arasında, erkek kardeşler arasında var olan ilişkiler, bencillikten çok uzak ilişkiler olmakla kalmamakta, bir erkekle onun kız kardeşi arasındaki ilişkiler, karşılıklı yardımlaşma ve yapılan hizmetlerin karşılığının ödenmesi temeline dayanmaktadır. Her zaman "ilkel ortaklaşmacı"

1 Ayrıntılı bilgi için, daha önce sözünü ettiğim "İlkellerde Ekonomi" adlı yazımda ve gene daha önce andığım "Savaş" ve "Ruhlar" başlıklı yazımlarımda reisliğin çeşitli yönlerine değinmiştim.

2 Burada gene, bu konuların, şimdiki bakış açısıyla olmasa da ayrıntıyla ele alındığı diğer yayınlarıma gönderme yapacağım. Bkz: Ekim 1923 sayılı *Psyche* dergisindeki "İlkel Toplumlarda Cinsellik Psikolojisi," aynı derginin Nisan 1924 sayısında "Ruhçözümleme ve Insanbilim" ve Ocak 1925 sayısında "Ana Hukukunda Karmaşa ve Mit" başlıklı yazılarım. Bu yazılarda cinsel ruhbilim birçok yönü, akrabalık ve ilişki gelenekleriyle bu ilişkilere temellik eden fikirleri anlattım. Son iki yazı, 1926 yılında yayımlanan *Sex and Repression in Savage Society* (Yabanıl Toplumda Cinsellik ve Baskı) adlı kitabımda da yer almaktadır.

küme olmakla suçlanan küme, işte bu kümedir. İlkel hukukunda, klan genellikle tek yasal birim, tek varlık olarak kabul edilmiştir. "Birim, birey değil, akrabalardır. Birey, akrabaların bir parçasından başka bir şey değildir," diyordu Mr. Sidney Hartland. Elbet, toplumsal yaşamın, bir akraba grubunun, yani totem klanının, fratrisinin, yarımının ya da sınıfının bir başka birleşik gruba karşı karşılıklılık oyunu oynadığı bölümünü ele alırsak, bu sözler doğrudur. Ama klan içindeki kusursuz birlik ne olacak? Burada hemen, "küme içgüdüsü değilse de, egemen olan küme duygusu" evrensel çözümü önümüze konuluyor; bu küme duygusunun sa, Rivers'ın sözleriyle "Melanezyalıları harekete geçiren küme duygusunun egemenliği altına girmiş bir halk"ın yaşadığı ve bizim bu kitapta sözünü ettiğimiz yörede özellikle yaygın olduğu söyleniyor. Bunun çok yanlış bir görüş olduğunu biliyoruz. En yakın akraba grupları içinde, rekabet, anlaşmazlık ve ağır bencillik belirtileri yeşermekte ve bunlar bütün bir akrabalık ilişkilerini etkilemektedir. Şimdi bu noktada daha başka, daha anlamlı ve kesin olgular aktaracağım; çünkü yakınlarda Dr. Rivers tarafından ele alınan bir söylenceyi, doğrudan soy çizgisine dayanarak birbirlerine akraba sayılan bir grup içindeki kusursuz dayanışma şeklinde kendini gösteren "akraba-ortaklaşmacılığı" söylencesini çürütmek için daha başka kanıtların da gerekli olduğu anlaşılıyor.

Savımızla ilgili olguları böylece sıraladıktan ve *yasa'nın* bu yerlilerin kabile yapılarının tümünü ve bütün kültürlerini kapsadığını da gösterdikten sonra, şimdi, çıkardığımız sonuçları, birbirine bağlanacak şekilde bir araya getireceğiz.

X

GELENEK KURALLARININ TANIMLANMASI VE SINIFLANDIRILMASI

Birinci bölümün başlangıcında, ilkel insanın yasalara kendiliğinden uyduğunu öne süren güncel görüşlere örnekler vermiştik. Gene bu varsayımlarla ilgili olan ve insanbilimde genel olarak geçerli sayılan, ancak ilkel hukukun incelenmesinde büyük zararlar doğuran bazı daha özel savları ele alacağız.

Her şeyden önce şunu söylemek gerekir ki, yabanıl, gelenek kurallarına yalnız ve yalnız ona karşı koyma yetisinden yoksun olması nedeniyle uyuyorsa, söz konusu yasaları tanımlamak olanaksızdır, yasa, ahlak, davranış kuralları ve diğer etkinliklerdeki kurallar arasında herhangi bir ayrım yapmak olanaksızdır. Çünkü, davranış kurallarını sınıflandırmanın tek yolu, bu kuralların uygulanmasını zorunlu kılan itici güçleri, bağlayıcı nedenleri sınıflandırmaktır. Öyle ki, insanbilim, bütün geleneklere kendiliğinden boyun eğildiğini doğru saymakla, bilimin en birincil görevi olan işten, yani, olguları düzene koymak ve sınıflandırmak yükümlülüğünden vazgeçmek durumundadır.

Önceki sayfalarda, Mr. Sidney Hartland'ın, sanat, hastalıklara çare bulma, toplumsal örgütlenme, sanayi ve daha bir yığın etkinlik kurallarını, bütün yabanıl toplumlarda, hem yerlinin zihninde hem de toplumsal yaşamın gerçek-

liğinde, gelişigüzel, karman çorman bir araya getirilmiş edimler olarak gördüğünü açıklamıştık. Yazar, bu görüşünü çeşitli fırsatlarda ısrarla savundu: " ... Yabanılın benzerlikler kavramı bizimkinden çok farklı. Bizim gözümüzde hiçbir ortak nokta sergilemeyen nesneler arasında benzerlikler görüyor" (*a.g.y.* s. 139). "Yabanıla göre ... kabilenin amacı tektir ve bölünemez ... Onlar (yabanıllar), bize göre kesinlikle yasalar çerçevesinde ele alınacak kuralları, kuttören, ahlak, tarım ve hastalık iyileştirme ya da büyü kurallarıyla bir araya getirip, Tanrı adına bir yasa ortaya atmada hiçbir aykırılık, hiçbir gariplik görmüyorlar.

".... Biz, dinle büyüyü, büyüyle tıbbı birbirinden ayırt edebiliriz, bu topluluğun üyeleri böyle bir ayrım görmüyorlar." (s. 213, 214).

Mr. Sidney Hartland, bu sözlerle, "ilkel mantık öncesi düşünme biçimi", "karmaşık yabanıl kategorileri" ve erken kültürün genelde belli bir biçimden yoksun olduğu yönündeki güncel görüşleri açıkça ve ılımlı bir yaklaşımla dile getirmiş oluyor. Ancak bu görüşler, olgunun bir tarafını örtmekte, doğrunun yarısını açıklamaktadır; burada aktarılan görüşler, doğru değildir. Yabanıllarda, herhangi bir gizemli niteliği bulunmayan, "Tanrı adına" ortaya atılmamış doğaüstü bağlayıcı nedenlerin etkisiyle yürütülmeyen, tümüyle toplumsal bağlayıcı güç olarak ortaya çıkmış çok sayıda zorunlu kural uygulanmaktadır.

Kurallar, gelenekler ve davranış kalıpları toplamını bir gelenekler bütünü olarak tanımlarsak, yerlinin bunların hepsine karşı güçlü bir saygı duyduğu, başkalarının yaptığını, başkalarının onayladığı şeyleri yapma eğiliminde olduğunu, ve ilgi ve isteklerinin onu başka bir yöne çekmemesi halinde, geleneklerinin çizdiği yolun dışında bir yola sapmayacağı, kuşku götürmez bir gerçeklik olarak ortaya çıkar. Alışkanlığın gücü, geleneksel buyruklar karşısında

duyulan saygılı korku, ve bu korkuya duygusal bağlılık, kamuoyunu memnun etme isteği; işte bütün bunlar, geleneği, salt gelenek olduğu için uyulması gereken bir öğe niteliğine büründürmektedir. Bu bakımdan "yabanıllar" bir doğu Avrupa gettosunda, Oxford Üniversitesi'nde ya da tutucu bir Orta Batı topluluğundaki ufku dar, içine kapalı bir kümenin üyelerinden farklı değildir. Ancak gelenek sevgisi, kurallara uyma ve geleneklerin etkisi, ister üniversite öğretmenleri topluluğu, ister yabanıllar, ister köylüler ya da soylulardan oluşan bir toplulukta olsun, insanların kurallara boyun eğmesinde çok küçük bir rol oynar.

Gene yabanıllara dönecek olursak; Trobriand Adaları halkının, zanaatçıların işlerini nasıl yürüteceklerini öğreten birçok geleneksel kuralı vardır. Bu kurallara hiç karşı çıkmadan sürekli olarak uymaları, yabanılların, deyiş yerindeyse, "kurallara boyun eğme eğiliminden" kaynaklanıyor olabilir. Ancak bu kurallar, aslında, elverişli ve işin gerçekleşmesi için gerekli oldukları deneyimle saptandığı, akılca kabullenildiği için izlenmekte. Gene, dostlarla ilişkide nasıl davranılacağını, akrabalarla, üstün konumda bulunan kişilerle, kişinin eşitiyle olan ilişkilerinde nasıl davranılacağını belirleyen kurallara uyulmasının nedeni, bunlara uymayan kişinin, başkalarının gözünde gülünç, beceriksiz, toplumsal açıdan kaba sayılacağından ve kendisini böyle hissedeceğinden kaynaklanmaktadır. Bunlar, Melanezya'da çok gelişmiş bulunan ve sıkı sıkıya izlenen iyi davranış kurallarıdır. Oyunların, spor etkinliklerinin, eğlence ve şölenlerin nasıl uygulanacağını belirleyen, eğlencenin ya da oyunun özünü oluşturan kurallar vardır ve bunlar, "kurallara uymama"nın oyunu bozacağı kaygısıyla izlenir. Dikkat ederseniz, bütün bunlarda, ne taraf tutmaya yönelik ne de kişisel çıkarlar güden bir zihinsel güç ya da hatta, herhangi bir kural, hiçe sayma ve onun yerine getirilmesini bir yük olarak görmeye

neden olabilecek bir umursamazlık ya da yokumsama yoktur. Kurala uymamak uymaktan kolay olabilir, ancak insan bir spor etkinliğine ya da hoşa giden bir işe girişti̇ğinde, bu iş ister sanat etkinliği, ister davranış biçimi ya da ister oyun olsun, ancak bütün kurallarına uyarsa ondan zevk alabilir.

Bir de kutsal ve önemli şeylerle ilgili ölçütler, örneğin büyük kuttörenleri, cenaze törenleri ve benzeri etkinliklerle ilgili kurallar var. Bunlar, her şeyden önce doğaüstü bağlayıcı nedenler ve kutsal konuların eşelenmemesi gerektiği yönündeki güçlü duygularla desteklenmekte. Gene aynı ölçüde güçlü bir tinsel güçle yakın akrabalara, ev halkına ve güçlü dostluk bağları, sadakat ve adanmışlık duyguları beslenen kişilere karşı davranışları düzenleyen yasalara uyulmakta, bu yasalarsa, toplumsal yasaların gerekleriyle desteklenmektedir.

Bu küçük kitapta, bir sınıflandırma yapmak girişiminde bulunacak değiliz, ancak yasa kurallarından başka, temelde ruhbilimsel güçlerden ve ne olursa olsun, o toplulukta yasaların belirleyici özelliğini oluşturan güçlerden tümüyle farklı güçler ya da dürtülerle desteklenen yasa ve geleneksel buyrukların bulunduğunu açıklamak amacını güdüyoruz. Dolayısıyla, incelememde doğal olarak yasal mekanizmanın dikkatimizin odağını oluşturmasına karşın, bütün toplumsal kuralların yasal olduğunu kanıtlama amacı gütmemiştim, tersine, yasa kurallarının, gelenekler bütünü içinde, çok iyi tanımlanmış kategorilerden birini oluşturduğunu göstermek istedim.

XI

YASANIN İNSANBİLİM AÇISINDAN TANIMI

Yasa kuralları, bir kişinin yerine getirmekle yükümlü olduğu zorunluluklar olarak algılanmaları ve uygulanmasını ikinci kişinin bir başkasından beklediği, üzerinde hak iddia ettiği kurallar olarak diğerlerinden ayrılır. Bunlar, yalnızca psikolojik bir itici gücün zorunlu kıldığı kurallar değil, bildiğimiz gibi karşılıklı bağımlılık temeline dayandırılmış ve karşılıklı hizmetlerin, alınan hizmetlere eşit olacak biçimde düzenlendiği bir dizge içinde gerçekleştirilen kesin çizgilerle belirlenmiş bir işleyişe; bağlayıcı güçleri içeren bir toplumsal işleyişe göre saptanmış kurallardır ve kişilerin başkalarına karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu edimlerle, başkalarının o kişilerden beklediği hizmetler, çok yönlü bir ilişkiler zinciri oluşturacak biçimde bir araya gelmişlerdir. Kuralların gerektirdiği çoğu işlemin, kamu denetimini ve eleştirisini olası kılacak şekilde, törenler eşliğinde gerçekleştirilmesiyse, kuralların bağlayıcı gücünü arttırmaktadır.

Bu durumda, geleneklere bağlı kalmayı ve onları bağlayıcı ya da yasal kılmayı sağlayan tek ya da hatta, en önemli gücün "grup duygusu" ya da "toplu sorumluluk" olduğu görüşünü nihayet bir kenara atabiliriz. *Esprit de corps* (küme ruhu), dayanışma, kişinin kendi topluluğundan ve klanından gurur duyması, Melanezyalılar için geçerli kuşkusuz; ister yüksek düzeyli olsun ister düşük, hiçbir kültürde bunlarsız bir toplumsal düzen sağlanamaz. Ben yal-

nızca, Rivers, Sidney Hartland, Durkheim ve diğerlerinin, bu bencillikten uzak, kişisel olmayan, sınırsız grup bağlılığının, ilkel kültürlerdeki toplumsal düzenin tamamının temel taşı olduğu yolundaki abartılmış görüşlerine karşı bir önlem almak amacını güdüyorum. Yabanıl ne aşırı uçta bir "kolektivist"tir, ne de uzlaşmaz bir "bireyci"dir; o da genelde bütün insanlar gibi bu ikisinin karışımıdır.

Burada anlatılanlardan çıkan bir başka sonuç da, ilkel yasanın yalnız ve yalnız ya da hatta genellikle olumsuz uyarı, buyruk, ya da kararları içermediği; ya da yabanıl yasasının bir ceza yasası olmadığı sonucudur. Bununla birlikte, suç ve ceza tanımları yapıldığında, yabanıl toplumda hukuk konusunun derinlemesine incelendiği öne sürülmektedir. Aslında, kendiliğinden boyun eğme dogması, yani gelenek kurallarının karşı konulması olanaksız kurallar sayılması, ilkel toplumlarda ceza yasasına çok büyük önem verilmesini ve dolayısıyla medeni hukukun varlığının yadsınmasını gerektirir. Çok katı kurallar, yaşama yansıtılamaz ya da uyarlanamaz, bunları yürütmek gerekli değildir, ama aynı yasalar ihlal edilebilir. Bu kadarını, ilkellerde üstün bir yasallığın bulunduğuna inananlar bile kabul etse gerektir. Dolayısıyla suç, ilkel topluluklarda incelenmesi gereken tek yasal sorundur; yabanıllarda ne bir medeni hukuk vardır, ne de insanbilimcinin çözümlemesini bekleyen geniş anlamda herhangi bir medeni hukuk bilimi. Bu görüş, Sir Henry Maine'den Prof. Hobhouse, Dr. Lowie ve Mr. Sidney Hartland gibi günümüz uzmanlarına dek birçok bilimcinin kıyaslamalı incelemelerine egemen olmuş, bu çalışmaları yönlendirmiştir. Nitekim, Mr. Hartland'ın kitabında, ilkel toplumlarda "yasama olgusunun özünde bir dizi tabuların bulunduğu"nu ve "hemen hemen bütün ilk yasaların, yasaklamalar içerdiğini" okuyoruz (PrimHive *Law*, s. 214). Gene aynı kitapta (s. 8) "doğaüstü cezalarla karşılaşılacağı

yönündeki genel inanç ve kişilerin karşılarındakine karşı acımasız oluşu, kabile geleneklerine karşı durmayı engellemeye yeterli bir *terör havası* yaratmaktadır ..." (italikler benim) denilmekte. Belki ancak çok ayral ve kutsal kuttören ve din kurallarının bozulması dışındaki durumlarda böyle bir terör havası yaratılmamakta; öte yanda kabile geleneklerinin bozulması, özel bir işleyişle engellenmektedir; bu işleyişin incelenmesiyse ilkel hukuk biliminin ele almak durumunda olduğu alanı oluşturmaktadır.

Bütün bu görüşleri öne süren tek kişi Mr. Hartland değil. İlkellerde ceza olgusunun bilgili ve yetkin bir çözümlemesini kaleme alan Steinmetz de, ilk hukuk biliminin suç içeren özellikler gösterdiği, verilen cezaların mekanik, katı, nerdeyse bilinçsizce, istenmeden verilen cezalar olduğu ve bunların dinsel temelden kaynaklandığı konularında ısrar ediyor. Steinmetz'in görüşleri, sorumluluğun, öç almanın, hatta bütün yasal tepkilerin temelinin, bireyin değil de grubun ruhsal durumundan kaynaklandığını öne süren büyük Fransız toplumbilimcileri Durkheim ve Mauss tarafından da tümüyle onaylanıyor.[1] Profesör Hobhouse'la, yabanılları çok iyi tanıyan Dr. Lowie gibi bilgili ve yerleşik toplumbilimciler bile, ilkel toplumlarda adalet konusunda eşsiz bölümler içeren kitaplarında genel yan tutma eğilimine kendilerini kaptırmış görünüyorlar.

İncelemeler yaptığımız bölgede, şimdiye dek karşılaştığımız kesin buyruklar, bunlara uyulmaması halinde kişilerin suçlandırıldığı ancak cezalandırılmadığı ve işleyişleri, hiçbir yola getirme yöntemiyle, *medeni* kanunu *ceza* kanunundan ayıran çizginin ötesine uzatılamayacak türden buyruklardı. Bu satırlarda betimlenen yasalara, çağdaş, dolayısıyla da uygun olmayan bir ad vermek gerekirse, onlara

1 Steinmetz, *Ethnologische Studien zur ersten Entwickelung der Strafe* 1894; Durkheim, *L'Année Sociologique*, i. s. 353 ve devamı; Maus, *Revue de l'Historie des Religions*, 1897.

Trobriand Adası halkının "medeni hukuku" etiketini yapıştırmamız doğru olacaktır.

Demek ki, kabile yaşantısının bütün evrelerine egemen kesin yasalar olan "Medeni Hukuk", bir tarafça hak, diğer tarafça görev olarak kabul edilen, ve bu halkın toplum yapısından doğan özel bir karşılıklılık ve kamuya açıklık mekanizmasıyla işler durumda tutulan bir bağlayıcı yükümlülükler bütününü içermektedir. Bu medeni hukuk kuralları esnektir ve belli bir hoşgörü çerçevesinde uygulanmaktadır. Başarısızlık karşısında ceza uygulanmamakta, öte yanda görevi gereğinden iyi yapma karşısında da ödül verilmemektedir. Bu yasaların yeğinliği, nedenleri ve sonuçlarının yerliler tarafından mantıklı bir şekilde anlaşılması sayesinde ve hırs, gurur, gösteriş, sergileme yoluyla kendini yüceltme ile, akrabaya bağlılık, dostluk, akrabaya adanmışlık ve sadakat gibi toplumsal ve kişisel duygular yardımıyla geçerlilik kazanmaktadır.

Melanezya'nın bir yöresinde gördüğümüz, betimlediğimiz ve tanımladığımız "yasa" ve "yasal görüngü"nün hiçbir bağımsız kuruma sahip olmadığını söylemeye gerek bile yoktur. Yasa, bağımsız, kendi başına bir anlam içeren bir toplumsal düzenlemeyi değil, onların kabile yaşamının bir yönünü, kabile yapılarının bir parçasını simgelemektedir. Yasalara uymanın kurallarını, yükümlülüklerin hangi ölçüler çerçevesinde "yerine getirilmemiş" sayılacağını öngören ya da belirleyen; uygun engeller ve çareler öneren özel bir kararnameler dizgesi yoktur. Yasa, yükümlülüklerin yerlinin, gelecekte pişmanlık duymaksızın ya da olumsuz sonuçlarına katlanmaksızın sorumluluğundan kaçınmasını olanaksız kılacak biçimde bir araya getirilmesinin sonucu olarak kendini göstermektedir.

XII

ÖZGÜL YASAL DÜZENLEMELER

Pek seyrek görülen anlaşmazlıklar, tarafların halk önünde birbirlerini karşılıklı olarak dostça uyardığı bir eleştiriler gösterisine dönüşmekte, bu işleme *yakhala* denilmektedir. Dostların ve akrabaların taraflara yardımcı olduğu bu düzenlemede, aralarında anlaşmazlık başgösteren taraflar birbirlerine söylevler çeker, öfkeyle bağırır çağırır, eleştiriler yağdırırlar. Bu türden bir yargılama, insanların duygularını dile getirmelerini olası kıldığı gibi, anlaşmazlığın giderilmesinde yardımcı olabilecek bir kamuoyu eğiliminin de ortaya çıkmasını sağlar. Ancak bu tür gösterilerin zaman zaman tarafları daha da kızıştırdığına tanık olunmaktadır. Hiçbir yargılamada, bir üçüncü kişi ya da kişiler kümesi tarafından kesin bir karar açıklanmamakta, bu işlem sonunda bir anlaşmaya varıldığı da pek ender görülmektedir. Dolayısıyla *yakhala* özel bir yasal düzenleme olmakla birlikte çok büyük bir önem taşımamakta ve aslında, yasal bir sınırlama çerçevesinde işlev görmemektedir.

Bu noktada, daha başka özgül yasal işleyişlerden de söz edebiliriz. Bunlardan biri, *kaytapaku* diye anılan ve koşullu yeminlerle (beddualarla) mülkiyetin gizemli bir şekilde korunmasına yarayan düzenlemedir. Diyelim birisinin, yerleşme yerinden uzak bir noktada hindistan cevizi ya da hurma ağaçları var; uzakta olmaları nedeniyle onları koruması olanaksız. Ağaçların sahibi, ağaç gövdesine bir palmiye yaprağı bağlamakla, gerekli büyünün yapıldığını, olası bir

hırsızın başına büyük kötülükler geleceğini açıklamış olur. Yasal yönü olan bir başka kurum da *kaytubutabu* diye anılan bir topluluğun hindistan cevizi ağaçlarının verimliliğini sağlamak için yaptıkları büyü; bu büyü, yaklaşmakta olan bir şölen göz önüne alınarak yapılmakta ve meyvelerin toplanmasını, ya da dışarıdan alınmışsa, evlere götürülmesini yasaklamış olmaktadır. Bir başka kurum da, *gwara* adını taşıyor.[1] Deniz kıyısına bir direk dikilmekte ve böylece *Kula* sırasında törenlerle değiş tokuş edilmiş belli değerli nesnelerin alınması yasaklanmış, öte yanda bunların yanına başka değerli şeyler katmak yönünde çaba harcanması gerektiği de belirtilmiş olmakta. Bu, makbuza, senede gerek olmaksızın gerçekleştirilen bir "borçların ödenmesini durdurma" (moratorium) işlemidir; aynı zamanda büyük bir dağıtma töreninden önce, değerli nesnelerin birikmesini sağlamaktadır. Bir başka yasal özellik de *kayasa*[2] denilen bir çeşit sözleşme töreni. Buna göre sefere çıkmış bir kümenin öncüsü, şölen verecek bir topluluk üyesi ya da bir üretim işini gerçekleştirmiş biri dağıtım töreni düzenlemektedir. Törene katılan ve dağıtımdan yararlanacak kişiler, törenin hazırlanması çalışmalarında tören sahibine yardım etmekle yükümlüdür.

Kayasa, kaytapaku ve *kaytubutabu* diye adlandırılan bütün bu kurumlar, özel zorunlu bağlılıklar getiriyor. Ancak bunlar bile *yasal* tanımlamasının bütün anlamını içermemekte. Her biri ayn bir amaca hizmet eden ve kısıtlı işlevleri yerine getiren bu birkaç düzenlemeyi şöyle bir sıraya koymakla yasa konusunu işlemek, çok yanlış olur. Yasanın kök saldığı asıl alan, bütün gerçek yükümlülüklerin temelinde görülen ve bildiğimiz bütün gelenekleri değilse de bunların çok büyük bir bölümünü kapsayan toplumsal işleyişte yer almaktadır.

1 Bu kurumla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. *Argonauts of the Western Pacific;* ayrıca bkz. Profesör Seligman'ın "Melanesians" ve benim "The Natives of Mailu" (*Trans. R. Soc. of S. Australia,* sayı 39), başlıklı yazımda Batı Papua Melanezyalılarında *gola* ya da *gora* kurumu.

2 Bkz. *Argonauts of the Western Pacific.*

XIII

SONUÇ VE VARSAYIM

Burada Melanezya'nın yalnızca bir bölümü ele alındığına göre, vardığımız sonuç, doğal olarak sınırlı bir alanı kapsamaktadır. Ancak bu sonuçlar, daha başka gözlemcileri, dünyanın başka bölgelerinde aynı inceleme çizgisini izlemeye özendirmek üzere yeni bir görüşle ele alman ve yeni bir yöntemle gözlemlenen olgulara dayandırılmıştır.

Şimdi gelin, konuyla ilgili mevcut görüşlerle burada sunulan olgular arasındaki zıtlığı özetleyelim. Çağdaş insanbilim hukukunda, bütün geleneklerin yabanıllar için bir yasa niteliği taşıdığı ve geleneklerinden başka yasaları bulunmadığı evrensel olarak kabul edilmiştir. Bütün bu geleneklere, oldukları gibi, sürekli olarak, kendiliğinden ve sıkı sıkıya uyulduğu varsayılmaktadır. Yabanıl toplumda medeni hukuk ya da bunun karşılığı olabilecek bir şey yoktur. Hukukun işlemesini gerekli kılabilecek tek olgu, zaman zaman geleneklere karşı koyma biçiminde kendini gösteren kurala boyun eğmeme, yani suç işleme durumlarıdır. Yabanıl toplumda, açık açık işlenen suçların cezalandırılması dışında bir yürütme mekanizması yoktur. Bu nedenle, modern insanbilim, ilkel insanın yalnızca toplumsal nedenlerle belirli bir gelenekler bütününe boyun eğmesini sağlayan herhangi bir toplumsal düzenlemenin ya da psikolojik güdülerin varlığını yokumsamakta, hatta zaman zaman açıkça yadsımaktadır. Mr. Hartland ve bütün öteki yetkili ağızlara göre,

dinsel yaptırımlar, doğaüstü cezalandırmalar, küme sorumluluğu ve dayanışması, tabu ve büyü, yabanıl toplumda hukuk biliminin, belli başlı öğelerini oluşturmaktadır.

Bütün bu tartışmalar, daha önce de belirttiğim üzere, ya doğrudan doğruya yanlış değerlendirmelere dayanmakta, ya kısmen doğru, ya da en azından, denebilir ki, yerli yaşamının gerçekliğini, yanlış bir bakış açısına yerleştirici nitelikte olmaktadır. Belki de artık, ne denli "yabanıl" ya da "ilkel" olursa olsun, hiçbir insanın içgüdülerine karşı bir edimi, *içgüdüsel* bir şekilde gerçekleştirmeyeceği, ya da kurnazca yan çizme ya da bilerek, açık açık meydan okuma eğiliminde olduğu bir kurala *farkında olmadan* boyun eğmeyeceğini tartışmaya gerek bile yoktur; bütün isteklerine ve eğilimlerine ters düşecek şekilde, *kendiliğinden* davranışlarda bulunmayacağı da açıktır.

Yasanın temel işlevi, belli doğal istek ve eğilimleri frenlemek, insan içgüdülerini denetlemek ve tutmak, ve kendiliğinden olmayan, zorunlu davranışları kabul ettirmek; başka bir deyişle, herkesin yararlanacağı bir sonuca varmak amacıyla, ortak kabullenme ve ödünler temeline dayalı bir çeşit işbirliğini gerçekleştirmektedir. Bu işin yerine getirilmesi için, insanda doğuştan, kendiliğinden var olan güçlerden farklı, yeni bir gücün varlığı gereklidir.

Bu olumsuz eleştiriyi inandırıcı kılmak üzere, ilkel yasayı gerçekten olduğu gibi ortaya koyan somut bir olguyu içeren olumlu bir açıklama yaptık ve ilkel yasal kuralların hangi açılardan zorunluluklar olarak kendilerini gösterdiklerini belirttik.

Burada ele alınan Melanezyalılar, kabile geleneklerine ve alışkılarına 'kesinlikle büyük bir saygı göstermektedirler. Bu nedenle, ilk bakışta, eski görüşlerin doğru olduğu sanılabilir. Melanezyalı, ister önemsiz olsun ister önemli, ister hoş, ister itici, ister ahlaksal, ister yararlı ve elverişli

nitelik taşıyan kurallar olsun, kabilesinin bütün kurallarına saygılıdır, bu kurallara uymanın zorunlu olduğuna inanır. Ama alışkıların gücü, geleneğin çekiciliği, kişisel çıkarların buyruklarına ya da isteklerin kışkırtıcı güçlerine karşı koymada, tek başına yeterli olamazlar. Ortak yaşam ve işbirliği mekanizmasının kurulmasında ve işlemlerin düzenli olarak yürümesinde bazı kuralların gerekli olduğu, ancak kişisel çıkarlara el uzatmanın ve olağan gidişi bozmanın, hoşa gitmeyecek edimlere başvurmanın ya da doğrudan var olan istekleri engellemenin gerekli olmadığı bütün durumlarda, hareketlerin belli biçimler çerçevesinde gerçekleşmesinde, örf ve âdetlere uyulmasında, özel ve toplumsal davranışların denetlenmesinde, yalnız ve yalnız geleneklerin getirdiği yasaklar "yabanıl"ın tutuculuğu ve topluluk kurallarını benimseme eğilimi tek başına yeterli olmaktadır.

Geleneğin gizemli çekiciliğinin yanısıra, kendilerine özgü yasaklamalar gerektiren ve içeren başka kurallar, buyruklar ve zorunluluklar da vardır; Melanezya'nın burada anlatılan bölümünde yaşayan yerliler, özellikle gömme ve yas tutma durumlarında gerçekleştirilen kuttörenlerde, çok katı kurallar uygulamak durumundadırlar örneğin. Burada da, gene, karşılıklı ilişkilerde zorunlu davranışların gösterilmesi koşulu bulunmaktadır. Son olarak, öfkeli bir anda tepki göstermekten ve bütün bir topluluğa saygısızlıkta ya da hakarette bulunma nedeniyle uygulanan kabile cezası yaptırımı söz konusudur. Bir Melanezya topluluğunda, reislik, dışevlilik, toplumsal konum ve evlilik gibi topluluğun kabile yapısında önemli rol oynayan kurumların yanı sıra, bu yaptırım sayesinde insan yaşamı, mülkü ve daha da önemlisi insanın kişisel onuru korunmuş olmaktadır.

Burada sıralanan kurallar bütününün her biri, yaptırımları ve kabilenin toplumsal yapısıyla kültürüne olan ilişkileri açısından diğer kurallardan farklıdır. Durmadan sözü

edilen şu şekilsiz kabile örf ve adetlerini, ya da "alışkılar kalıbı"nı oluşturmamaktadırlar. Sıralamada son olarak ele aldığımız ve yaşamı, mülkiyeti ve kişiliği koruyan temel kurallar kategorisi, "ceza yasası" diye adlandırılabilecek bir kurallar sınıfını meydana getirmekte ve insanbilimciler tarafından genellikle yeterinden çok vurgulanmakta, önemsenmekte, çok yanlış olarak, "hükümet", "merkezi yetke" sorunlarıyla ilintili görülmekte, hepsi de, ait oldukları diğer yasal kurallar çerçevesinden koparılmaktadır. Çünkü –işte sonunda en önemli noktaya geldik– kabile yaşamının pek çok yönünü denetleyen, akrabalar, klan üyeleri ve kabile üyeleri arasındaki kişisel ilişkileri düzenleyen, ekonomik ilişkileri saptayan, güç ve büyü etkinliğini, karı ve koca ile; onların ailelerinin toplumsal konumlarını belirleyen bağlayıcı kurallar bütünü vardır. İşte Melanezya topluluğundaki bu kurallar, bizim medeni hukukumuzun karşılığı olarak değerlendirilebilir.

Bu kurallar için saptanmış dinsel yaptırımlar yoktur; ister batıl olsun ister mantıklı, onlara uyulmasını zorunlu kılacak bir korku söz konusu değildir; bu kuralların çiğnenmesi halinde herhangi bir ceza uygulanmamaktadır; hatta, kamuoyunun gözünde lekelenme ya da ahlaksızlıkla suçlanma diye bir şey de yoktur. Bu kuralları bağlayıcı kılan güçleri çırılçıplak ortaya koyacak ve bunların pek de yalın olmadığını, ancak çok açık bir biçimde belirlenebilir nitelikler taşıdığını, bir sözcük ya da bir kavramla betimlenemeyeceğini, ancak her şeye karşın çok gerçek olduklarını göreceğiz. Melanezya medeni hukukunun bağlayıcı güçleri, yükümlülüklerin sonuçlarının sıralanmasında, bu yükümlülüklerin, karşılıklı hizmetler –uzun zaman dilimlerine uzanan ve çıkarla etkinliğin pek çok yönünü kapsayan bir karşılıklı işbirliği zinciri– halinde düzenlenmesinde kendilerini göstermektedirler. Buna bir de, yasal yükümlü-

lüklerin herkesin gözü önünde, dikkati çekecek şekilde ve törenler çerçevesinde yerine getirilmesi eklenmektedir. Bu yöntem, insanların, kendilerini ve becerilerini ortaya koyma yoluyla değerlerini arttırma isteğini, kendilerini beğenme ve önemseme duygularını harekete geçirmesi açısından bağlayıcı rol oynamaktadır. Dolayısıyla bu kuralların bağlayıcı gücü, içersine zorunlu edimlerin yerleştirildiği özel bir toplumsal mekanizma tarafından harekete geçirilen ve bencillik, hırs ve kendini beğenme diye adlandırdığımız doğal zihinsel eğilimlerden kaynaklanmaktadır.

Kuşkusuz, yasa daha geniş ve daha esnek bir "tanımlama" çerçevesi içinde ele alınırsa, Kuzey Batı Melanezya'da görülen yeni yasal görüngünün benzeri görüngüler ortaya çıkarılacaktır. Göreneğin, yalnızca evrensel, hiç değişmeyen, her zaman, her yerde, aynı anda var olan bir güç, yani bu zihinsel atalet temeli üzerine kurulmadığına, ancak söz konusu ataletin yadsınamayacağına, ve diğer sınırlandırmalara katkıda bulunduğuna kuşku yoktur. Bütün toplumlarda, yerine getirilmesi dinsel yaptırımlara gerek göstermeyecek denli elverişli, yalnızca insanların iyi niyetine bırakılamayacak denli ağır, bireyler açısından soyut bir araçla yürütülemeyecek denli yaşamsal önem taşıyan bir kurallar bütünü vardır. Ancak bu söylediklerimiz, yasal kurallar için geçerlidir ve bana kalırsa, yakın bir gelecekte, karşılıklılık ilkesi, dizgeli etkilenme, kamuya açıklık ve hırsın, ilkel yasanın bağlayıcı mekanizmasının temel etkenlerini oluşturduğu anlaşılacaktır.

İKİNCİ KISIM

İLKEL SUÇ VE CEZASI

I

YASALARA UYMAMA DURUMU VE DÜZENİN KORUNMASI

Aslında süzgeçten geçirilmiş meraktan başka bir şey olmayan bilimsel ilginin, olağan ve beklenenden çok, olağandışı ve heyecan uyandırıcı olgulara yönelmesi doğaldır. Yeni bir araştırma dalında ya da yeni ortaya çıkmış bir bilim dalında, başlangıçta, olağandışı olan ayral durumlar, doğal yasanın göz göre göre hiçe sayılması ilgileri üzerine toplar ve bu ilgi yavaş yavaş yeni evrensel kuralların, düzenlemelerin ortaya çıkarılmasına yol açar. Çünkü –işte bilimsel tutkunun uzlaşmaz çelişkisi buradadır– sistemli bir incelemeye konu olan olağanüstü olgu, bu inceleme süreci içinde "doğal olgu"ya dönüşür. Bilim, uzun vadede, iyi düzenlenmiş, genel geçer yasalar temeline oturtulmuş, her yerde geçerli ve var olan kesin güçler tarafından yönlendirilen, birkaç temel ilkeye göre yürütülen bir Evren ortaya çıkarır.

Bu, mucizelerin, gizemli ve olağanüstü düşsel öykülerin, bilim tarafından gerçeklikten silinmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Felsefe üretmekte olan akıl, yeni dünyalar, yeni deneyimler yaratma isteğiyle sürekli olarak kendi yolunda gitmekte, Fizikötesi ise, ufkun en uzak noktasındaki ışık parçasının ötesinde bir görüntü olacağı vaadiyle bizi sürükleyip götürmektedir. Ancak bu arada, bilimin disiplini, merakın niteliğini, gerçekten de harikulade olan şeyin

değerlendirilme ölçüsünü değiştirmiş bulunmaktadır. Sahip olduğu bilgiyi varıyla yoğuyla ele alarak ölçüp biçen, bu bilginin sınırları üzerinde düşünmeyi seçen bir doğacı ya da kültür incelemecisi için, dünyanın uçsuz bucaksız olaylarını değerlendirmek, apaçık ortada, göz önünde olan bilgi ve verilerle bunların getireceği sonuçların gizemini, "yaratıcı evrim" in anlamsız itici gücünü tartmaya çabalamak, gerçekliği yeterince trajik, gizemli ve kuşkulu bir duruma sokacaktır. Ancak, olgunluğa erişmiş bir bilimsel kafa için, beklenmedik rastlantılar, heyecan uyandırıcı olmaktan çıkmıştır; gerçekliğin araştırılmasında önüne çıkan yepyeni, sıradan bir görünüm, soyutlanmış bir heyecan vermeyecektir bu olgun bilim adamına. Her yeni buluş, üzerinde ilerlenen yolda atılan bir ileri adımdan başka bir şey değildir; saptanan her yeni ilke, bizim eski ufkumuzu genişletmekten ya da değiştirmekten başka bir işlev görmez.

Kültürlerle ilgili bütün bilmecelere son derece yalın, aynı zamanda heyecan uyandırıcı çözümler sunma yolunda yakınlarda yapılan girişimlerin hâlâ kaba merak duygularının güdümünde bulunmasına karşın, henüz genç bir bilim dalı olan insanbilim, artık kendisini bilimöncesi ilgilerin denetiminden kurtarmak yolunda ilerlemektedir. İlkel yasanın incelenmesinde, yabanılların, ruh halleri, tutkular ve rastlantılarla değil, gelenek ve kurallarla yönetildiğinin yavaş yavaş ama kesinliklikle kabul edilmekte olduğunu görüyor ve insanbilimin bilim öncesi merakların güdümünden kurtulma yolunda elle tutulur bir ilerleme gösterdiğine tanık oluyoruz. Ama gene de, ceza yasalarına aşırı önem verme, yasalara uymama durumlarıyla bu durumlarda uygulanan cezalara gösterilen ilginin büyüklüğü, "heyecanlı romanlara" duyulan ilginin bir kalıntısı olarak varlığını korumaktadır. Modern insanbilimde yasa, daha hâlâ insanbilimin diğer olgularından bağımsız olarak tek başına incelenmek,

kabilenin kan davası gütmesine neden olacak kan dökme suçları, karşı tarafın da aynı şeyi yapmasını gerektirecek kötücül büyü öyküleri, kandaşla cinsel ilişki, zina, tabuların çiğnenmesi ya da cinayet gibi heyecan verici konular, tek tek ele alınmaktadır. Bir insanbilimci, bütün bunlarda, olayların dramatik çekiciliğinden başka, ilkel yasanın bazı beklenmedik, garip, ilginç, şaşırtıcı özelliklerinin izlerini bulabilmekte ya da bulacağını sanmaktadır. Bu şaşırtıcı özellikse, kişisel çıkar duygusu tanımayan akrabalar kümesinde, her şeyden üstün tutulan bir dayanışma; yasal ve ekonomik ortaklaşmacılık, sıkı, ayrım gözetmeyen bir kabile yasasına boyun eğme olarak nitelendirilmektedir.[1]

Ben, yukarıda belirttiğim yöntem ve ilkelere bir tepki olmak üzere, Trobriand Adaları'ndaki ilkel yasayla ilgili olgulara öteki uçtan yaklaşmaya çalıştım. Tekil olgular yerine, sıradan olayları betimlemekle işe başladım; çiğnenen yasaları değil, uyulan yasaları daha önce ele aldım; toplumsal yaşamlarındaki rastlantısal fırtınalara değil, süreklilik gösteren akıntılara ve dalgalara öncelik tanıdım. Yerleşik görüşlerin tersine medeni hukukun –ya da bunun yabanıllardaki karşılığının– son derece iyi gelişmiş olduğu ve bu yasanın toplumsal örgütün bütün öğelerini yönettiği sonucuna vardım. Aynı zamanda, bu yasanın, ister ahlaksal ister

1 Nitekim Rivers, Melanezya'da var olduğunu kabul ettiği bir "küme duygusu"ndan söz etmekte, "klan dizgesinin yarattığı bu küme duygusunun yanı sıra ortaklaşmacı uygulamaların görüldüğü"nü belirtmektedir. Ayrıca, bu yerliler için "her insanın kendisi için var olduğu" "ilkesi"ni asla anlayamadıklarını da eklemektedir (*Social Organization*-Toplumsal Örgütlenme, s. 170). Sidney Hartland da yabanıllar arasında "Ticaret işlemlerinin yürütülmesi, en özel evlilik ilişkilerinin düzenlemesi, en karmaşık ve eşsiz kutsal tapınma törenleri için geçerli kuralların tümü, her konuda eşit ölçüde yetkiye sahip tek bir Kutsal Tanrı adına çıkarılmış bulunan tek bir yasa ile belirlenmektedir," diye düşünüyor (*Primitive Law*, İlkel Yasa, s. 214). Her ikisinin söyledikleri de yanlış anlamalara yol açacak nitelikte. Ayrıca bakınız: Birinci Kısımda I. ve X. bölümdeki alıntılar.

davranış kuralları olsun, ister üretme kuralları ya da dinin buyrukları olsun, bütün diğer yasalardan açıkça ayrıldığını, ilkeller tarafından da ayrı tutulduğunu gördük. Yasalarının kuralları, sıkı, katı olmaktan uzak, Kutsal bir Tanrı tarafından çıkarılmış olmaktan uzak, tersine, toplumsal güçler tarafından korunan, mantıklı ve gerekli olduğu için uygulanan ve öyle kabul edilen, esnek, ayarlanabilir kurallardır. Öte yanda yanlızca kümenin bütününü ilgilendirmekten uzak, sağladığı haklar ve getirdiği yükümlülükler temelinde, kendi çıkarlarını korumayı pekâlâ iyi bilen ve yerine getirdiği yükümlülüklerin karşılığını alacağının bilincinde olan bireyleri bağlayan kurallardır bunlar. Bir yerlinin görev ve ayrıcalığa karşı tutumunun, uygar bir toplum bireyininkiyle tıpatıp aynı olduğunu gördük; öyle ki, zaman zaman yasanın boşluklarından yararlanmakla kalmıyor, tıpkı uygar toplumda olduğu gibi yasaları çiğniyor bile. Henüz tartışmadığımız bu konu, bu bölümlerde ele alınmayı gerektirecek denli önemlidir. Kuralların tıkır tıkır işlediğini, sistemin sessiz sakin yürüdüğünü söylemek, Trobriand Adaları'nda uygulanan yasaların tek yönlü bir görünümünü sunmak olurdu elbet! Yasanın kusursuzluktan uzak bir biçimde yürüdüğünü, pek çok boşlukların, aksaklıkların bulunduğunu belirtmiştim, ancak, daha önce söylediğim üzere, yeterinden fazla öne çıkarmamak koşuluyla, suç içeren edimlerle dramatik konuların eksiksiz olarak betimlenmesi de gerekmektedir.

Yerli yaşantısındaki düzensizlikleri ele almak ve olgulara bu açıdan yakından bakmak için bir nedenimiz daha var. İncelemelerimiz sırasında, Trobriand Adaları'nda toplumsal ilişkilerin birkaç yasal ilkeye uygun olarak yürütüldüğünü gördük. Bunlardan en önemlisi, bir çocuğun bedensel akrabalık bağlarıyla yalnız ve yalnız anasına bağlı olduğunu belirleyen Ana-hakkı (ana hukuku) ilkesiydi. Rütbe, paye,

yetki ve ayrıcalıkların bir kimseden bir başka kimseye aktarılmasında, iktisadi kalıt, toprak üzerinde hak sahibi olma, yerel yurttaşlık hakkı ve totem klanının üyesi olarak kabul edilme hakkı, hep bu ilkeye uygun olarak gerçekleşmekteydi. Kız kardeşle erkek kardeş arasındaki toplumsal ilişkiler, cinsler arasındaki ilişkilerle kişilerin özel ve kamusal toplumsal ilişkileri, anaerkil yasanın bir bölümünü oluşturan kurallar tarafından belirleniyordu. Bir erkeğin, evli kız kardeşiyle onun ailesine ve geçinmesine karşı ekonomik sorumluluğu, bu yasanın garip ve önemli bir özelliğini oluşturmaktadır. Sistem, bütünüyle mitolojiye, ilkellerin doğurma/yaratma kuramına, bu insanların belli büyüsel-dinsel inançlarına dayanmakta ve kabilenin bütün kurumlarıyla gelenekleri üzerinde etkili olmaktadır.

Ancak, Ana-hakkı sistemiyle yanyana ve deyiş yerindeyse, bu ilkenin gölgesinde, bazı ufak tefek başka yasal kurallar sistemi de yaşamını sürdürmektedir. Kocanın ve karının toplumsal konumunu belirleyen evlilik yasası uyarınca kadının, erkeğin evine yerleşmesi, belli konularda kocanın, karısı ve çocuklar üzerinde yetke ve bakımı koruma hakkına sahip olması, bazı durumlarda Ana-hakkı yasasıyla iç içe olsa, bu yasaya uyarlansa da, Ana-hakkı yasasından bağımsız yasal ilkeler temeline dayanmaktadır. Bir köy topluluğunun iç yasaları, başkanın köyündeki, reisin bölgesindeki konumu, kamu büyücüsünün görev ve ayrıcalıkları ... bütün bunlar, bağımsız yasal sistemleri dile getirmektedir.

Şimdi, ilkel yasanın kusursuz olmadığını bildiğimize göre, ortaya şu sorun çıkmaktadır: Bu karmaşık sistemler bütünü, koşulların getirdiği zorlamalar karşısında nasıl işlemektedir? Sistemlerin her biri, kendi sınırları içinde uyumlu birer bütün oluşturmakta mıdır? Hatta, böyle bir sistem kendi sınırları içinde kalır mı, yoksa başka alanlara, kendi dışına kayma eğilimi mi gösterir? Bu sistemler çatış-

makta mıdır, çatışıyorlarsa böyle çatışkının özelliği nedir? İşte şimdi, sorularınıza yanıt oluşturacak malzemeyi elde etmek için, bir kez daha bu ilkel topluluktaki suç öğelerine, düzensizliklere ve kurallara bağlı kalınmaması olgusunu yaratan nedenlere başvuracağız.

Şimdi anlatacağımız –ve somut olarak ayrıntılarıyla ortaya koyacağımız– olaylarda, henüz çözümlenmemiş temel sorunları göz önünde bulunduracağız. Bu sorunlar şunlar: suç oluşturan edim ve işlemlerinin doğası ve bunların medeni hukukla olan ilişkisi; bozulan dengenin yeniden sağlanmasında etkin olan temel etmenler;.değişik ilkel yasa sistemleri arasındaki olası çatışkılar.

Trobriand Adaları'nda alan çalışması yaparken, çadırımı köyün içinde kurar, yerlilerin arasında yaşardım; böylece, ister sıradan, ister olağandışı, ya da kuttören vb. olaylar olsun, ister can sıkıcı, üzücü olaylar olsun, olan biten her şeyi yaşayarak gözlemleme olanağına kavuşuyordum. Şimdi anlatacağım olay, Trobriandlara yaptığım ilk gezi sırasında, alan çalışmalarıma başlamamdan birkaç ay sonra oldu.

Bir gün ansızın ağlama-inleme sesleri ve bağrış çağrış gürültüleri duydum, yakınlarda bir yerde birinin öldüğünü anlamıştım. Bir tanışımın on altı yaşlarındaki oğlu Kimai'nin Hindistan cevizi ağacından kendini atarak canına kıydığını söylediler.

Olay yerine, komşu köye koştum. Gömme törenleri hazırlanmaktaydı. Bu benim tanık olacağım ilk ölüm, yas tutma ve gömme töreniydi; bu nedenle, törenin bütün bilimsel yönlerine gösterdiğim titiz ilgiden ötürü, olay sırasında benim bulunduğum köyde dikkatimi çekmesi gereken bir iki olay gözümden kaçmıştı. Gizemli bir rastlantı sonucu bir başka genç de ağır yaralanmıştı örneğin. Cenazede, ölen çocuğun köyüyle cenazenin götürüldüğü köy halkı arasında gözle görülür bir düşmanlık seziliyordu.

Bu olayların gerçek anlamını çok sonraları çözebildim ancak: Delikanlı canına kıymıştı. Nedeni de dışevlilik kurallarını çiğnemiş olmasıydı; çünkü, anasının klanından bir kızı, yani, annesinin kız kardeşinin kızını sevmiş ve onunla birleşmişti. Gençlerin bu durumu biliniyor ve hiç kimse tarafından da onaylanmıyordu; ama kimsenin bir şey dediği yoktu. Aynı kızla evlenmek isteyen ve elbet ondan olumsuz yanıt alan, bu yüzden de gururu incinen genç harekete geçinceye dek de işler yolunda gitti. Kızın sevgilisinin rakibi suç işlemiş olan sevdalıyı önce büyü yaptırmakla korkutmaya kalktı, ancak bunun bir etkisi olmadı. Derken bir akşam, ona herkesin önünde hakaret etti: Bütün topluluğun katıldığı bir toplantıda, onun, kandaşıyla cinsel ilişkide bulunma suçunu işlediğini açıkladı ve bir yerlinin kaldıramayacağı ağır sözler söyledi.

Bu durumda tek bir çare kalıyordu; talihsiz genç için tek bir kaçış yolu vardı. Ertesi sabah şölen giysilerini ve süslerini kuşandı, bir Hindistan cevizi ağacına tırmandı ve yaprakların arasından topluluğa bir konuşma yaparak onlara veda etti. Onu bu korkunç sona götüren nedenleri açıkladı, kendisini ölüme gönderen delikanlıyı üstü kapalı biçimde suçladı, böylece, kendi klanından olanlara, ondan öç alma görevi yüklemiş oldu. Sonra adet olduğu üzere uzun uzun haykırdı ve elli, altmış metre yüksekliğindeki ağaçtan kendini yere atarak anında öldü. Bunun üzerine köyde kavga çıktı, ölenin rakibi ağır yaralandı; cenaze töreni sırasında gene kavga edildi.

Bu olay, araştırılması gereken birkaç önemli durumu gözler önüne serdi. Açıkça işlenmiş bir suça tanık olmuştum:

Totem klanının dışevlilik kuralı çiğnenmişti. Dışevliliği öngören yasaklama, totemciliğin, ana-hukukunun ve sınıflandırıcı akrabalık dizgesinin temel taşlarından biridir.

Bu klanın erkekleri, bütün kadınlarına kız kardeşim diye seslenmekte ve kardeşliğin getirdiği yasaklara uymakla yükümlü bulunmaktaydı. İnsanbilimde, bu yasağa karşı gelmekten daha korkunç bir şeyin olmadığı, böyle bir edimin kamuoyunun büyük tepkisiyle karşılanacağı ve ayrıca suçu işleyen kişinin doğaüstü cezaların hedefi olacağına inanıldığı, bir aksiyom olarak kabul edilir. Gerçekten de bu, temelden yoksun bir belit değildir. Trobriandlılar arasında bir araştırma yapılacak olunursa, verilen beten bilgilerin, bu aksiyomu doğruladığı, yerlilerin, dışevlilik kurallarına karşı gelme fikrinden müthiş ürktükleri ve kandaşla cinsel ilişkide bulunma halinde, deride yaraların çıkacağına, hastalık hatta ölüm gibi olayların başa geleceğine inandıkları görülür. İşte, ilkellerin yasasında ülkü budur; ahlaksal konularda, başkalarının davranışlarını yargılarken ya da genel davranış ve tavırlar konusunda görüş bildirirken, ülküye sıkı sıkıya bağlı kalmak kolay hatta güzeldir.

Ancak, ahlak kurallarıyla ülküleri, gerçek yaşama uygulamaya gelince, işler değişmektedir. Yukarıda aktarılan olayda, olgularla davranış ülküsünün birbirini tutmayacağı belliydi. Kamuoyu, böyle bir suçun işlenmekte olduğunu öğrendiğinde ne herhangi bir öfkeyi dile getirdi, ne de dolaysız bir tepkide bulundu; kamuoyu, suçun herkesin önünde açıklanması sonucu ve ilgili tarafın suçluya hakaretler savurması üzerine harekete geçmek durumunda kaldı. Bu durumda bile, suç işleyen kendi kendini cezalandırdı. Dolayısıyla, cezalandırma olayında, "küme tepkisi" ve "doğaüstü güçler", asıl belirleyici etmenler olarak ortaya çıkmadı. Konuyu biraz daha kurcalayıp somut bilgiler topladığımda, dışevlilik kuralının çiğnenmesi olayına hiç de ender rastlanmadığını gördüm; ancak bu, evlenme biçiminde değil, cinsel ilişki biçiminde sürdürülmekteydi; topluluk bu çiftleri anlayış ve hoşgörüyle karşılıyor, durumlarını

bildikleri halde bilmezden geliyorlardı. Eğer ilişki, aşırılığa gidilmeden, uygun davranışlarla sınırlanmış olarak gizlice yürütülürse ve hiç kimse de ortalığı karıştırmazsa, "kamuoyu" dedikodu yapmakta ama herhangi bir cezanın verilmesini gerektirecek tepkiyi göstermemektedir. Ama skandal patlak verirse, herkes suçlu çifte karşı olmakta, onlarla ilişkilerini kesmekte, bunun ve hakaretlerin sonucu olarak da taraflardan ya biri ya öteki, canına kıymak durumunda kalabilmektedir.

Doğaüstü güçlerle ilgili olarak, bu olay, ilginç ve önemli bir durumu gün ışığına çıkarmama yol açtı. Bu yasaya karşı gelmenin sonucu olarak başa gelebilecek herhangi bir hastalık ya da kötü durumu giderecek, geçerliliği kesinlikle kabul edilmiş bir çarenin, doğru dürüst uygulanması halinde sonuç vereceğine kesin gözüyle bakılan bir çarenin bulunduğunu öğrendim. Yani yerlilerin, su, çeşitli otlar ve taşlarla yaptıkları tılsım ve kut törenlerden oluşan bir büyü dizgeleri vardı; bu büyüler gerektiği şekilde yapıldığında klan üyelerinin birbirleriyle cinsel ilişki kurmaları ya da kandaşla cinsel ilişkide bulunmaları sonucu başa gelen hastalık ve kötülükleri tümüyle gidermekteydi.

Alan çalışmalarına başladığımdan beri ilk kez yerleşik hale gelmiş bir "yan çizme" ya da kaçınma dizgesi diye adlandırabileceğimiz bir işleyişle karşılaşıyordum; bu durumdaysa söz konusu kaçınma, kabilenin en temel yasalarından birine yönelikti. Daha sonra kabile düzeninin ana dalları üzerinde, bu türden asalak gelişmelerin görüldüğünü, kandaşla cinsel ilişki yasağından başka birkaç durumda da yasakları geçersiz kılan etkinliklerin uygulandığını öğrendim. Bu olgunun önemini belirtmeye gerek bile yok. Bu olgu, doğaüstü güçlerin kendiliğinden etkide bulunarak bir davranış kuralına bağlı kalınmasını sağlamak durumunda olmadığını açıkça göstermektedir. Büyüye karşı, büyü bozma

vardır; sihirli güçlerin neden olduğu durumlar karşı güçlerle giderilebilir. Elbet, tehlikeyi göze almamak yeğlenmelidir, büyü bozma işlemleri iyi öğrenilmemiş ya da gerektiği biçimde yerine getirilmemiş olabilir, ama bu yanlışların getireceği sonuç fazla tehlikeli değildir. Yani, doğaüstü güçler, uygun bir panzehir uygulamak koşuluyla hayli esnek bir ceza kaynağı olmaktadır.

Bu sistemleştirilmiş panzehir uygulaması ya da büyü bozma bize bir şey daha anlatmaktadır. Yasaların arada bir bozulmadığı, tersine, yerleşik yöntemlerle sistemli olarak boşa işletildiği bir toplulukta, yasalara "kendiliğinden" uymaktan ya da geleneklere kölece bağlı kalmaktan söz edilemez. Çünkü söz konusu gelenekler, insanoğluna, geleneklerin bazı katı buyruklarından hileyle ya da gizlice kaçınmanın yollarını öğretmektedir; eh, insan *kendiliğinden* bir şeye doğru itilirken, aynı anda *kendiliğinden* geri tutulamaz herhalde!

Klan üyeleri arasında kandaşla cinsel ilişkide bulunma suçunu işlemenin sonuçlarını ortadan kaldırmak için yapılan büyü bozma, sistemli bir şekilde yasaları hiçe saymanın belki de en belirgin örneğini oluşturmaktadır, ancak, daha başka örnekler de bulunmaktadır. Nitekim bir kadını kocasından soğutmak ve onun bir başkasıyla cinsel ilişkide bulunmasını sağlamak için uygulanan bir büyü dizgesi, evlilik kurumunu ve zina yasağını açıkça hiçe saymanın geleneksel bir yolu haline gelmiştir. Farklı bir kategoriye ait olmakla birlikte, olumsuz ya da kötücül etkileri olan büyüler de vardır: Tarladaki ürünün zarar görmesi için, balıkçının başarısızlığa uğraması için, domuzların ormana kaçması, muz, Hindistan cevizi ya da hurma ağaçlarının kuruması ya da hastalanması için, bir şölenin ya da *Kula* seferinin bozulması için büyü yapılabilir. Yerleşik kurumları, önemli işleri bozmak amacıyla yapılan büyüler, aslında gelenekle-

rin ortaya çıkardığı bir suç işleme aracı olmaktadır. Kötücül büyülere hedef olan kurum ve etkinlikler, çeşitli yasalarca korunmuş olduklarına göre, bu büyüleri yaşatan gelenek, yasaya karşı işlemekte, ve yasalarla doğrudan doğruya çatışmaktadır. Şimdi, insanlara kötülük getirmek amacıyla doğaüstü güçlere sığınılarak gerçekleştirilen tılsımların çok önemli ve özel biçimi olan büyücülük konusunun yanı sıra, kabile yasalarından kaçınmayı sağlayan ve büyüye, tılsıma dayanmayan bazı başka kaçış dizgelerini tartışacağız.

Dışevlilik kuralı, yani klan üyeleri arasında evlenme ve cinsel ilişkide bulunma yasağı, çoğu kez aynı klanın üyelerinin birbirleriyle cinsel ilişkide bulunmasını, ilgili kişiler arasındaki akrabalık derecesi ne olursa olsun, aynı katılık ve kesinlikle yasaklayan bir tabu ve bu açıdan, ilk yasanın en katı ve hoşgörüsüz buyruklarından biri olarak anılmaktadır. Klanın birliğini ve "smıflandırıcı akrabalık dizgesi" gerçekliğini tam anlamıyla koruyan tek tabunun, kandaşla cinsel ilişki (ensest) yasağı olduğu öne sürülmektedir. Bu tabu, klanın bütün kadınlarıyla bütün erkeklerini, kız ve erkek kardeşler olarak bir araya getirmekte ve bu kişiler arasında cinsel yakınlık kurulmasını kesinlikle engellemektedir. Trobriand Adaları'nda gözlemlenen ilgili olguları dikkatlice çözümlersek, bu görüşün tümüyle yanlış olduğu ortaya çıkacaktır. Bu tabu da, insanbilimin olduğu gibi kabul ederek öğretilerini yönlendirmede kullandığı yerli geleneği uydurmacalarından biridir.[1] Trobriand Adaları'nda,

1 Burada, yabanılla uygarın, yani budunbilimciyle ona bilgi veren kişinin rollerini degiştirerek bir örnek vermek istiyorum: Hıristiyan misyonerin önerdiği "kardeşçe sevgi" öğretisiyle hükümet yetkililerinin yazılı ve sözlü olarak ortaya attığı savaş ve öldürme yasağını anlatıldığı biçimiyle algılayan Melanezyalı dostlarımdan çoğu, çiftçiler, tacirler, kahyalar ve büyük çiftlik işçileri kanalıyla Melanezya ya da Papua köylerinin en uzak noktalarına dek yayılan Büyük Savaş öykülerine bir türlü inanamamışlardı. Beyaz Adam'ın, tek bir günde, en büyük Melanezya kabilelerinden birkaçını oluşturacak sayıda Beyaz Adam'ı, ken-

dışevlilik yasasının çiğnenmesi olayları, suçlu çiftin birbiriyle yakın akraba mı oldukları, yoksa yalnızca olağan klan bağlarıyla mı birleştikleri dikkate alınarak duruma göre çok farklı değerlendirilmektedir. Yerliler için, kız kardeşle cinsel ilişkiye girmek, ağza alınamayacak, nerdeyse düşünülmesi bile olanak dışı bir suçtur; ancak bu olgu, suçun hiçbir zaman işlenmediği, ya da işlenmeyeceği anlamına gelmez. Ana tarafından birinci yeğenle (teyze ya da dayı çocuğuyla) cinsel ilişkide bulunmak çok ciddi bir suç sayılıyor ve yukarıda gördüğümüz üzere trajik sonuçlar doğurabiliyor. Akrabalık bağları uzaklaştıkça kandaşla cinsel ilişki suçu hafiflemekte ve böyle bir suçu işleyen iki kişi arasındaki ilişki, yalnızca aynı klanın üyesi olmakla sınırlı kalmışsa, dışevlilik yasasının çiğnenmesi bağışlanabilir, göz ardı edilebilir bir suç sayılmaktadır. Dışevlilik engeli açısından bakılacak olunursa, bir erkeğin klanının üyesi olan dişiler, bu erkeğe karşı hepsi de aynı konumda bulunan bir "klan", bir araya gelmiş bir küme değil, her biri kendi soyağacındaki yerine göre, belli bir akrabalık ilişkisini koruyan birbirinden farklı bireylerdir.

Bir yerlinin çapkınlığı ya da hovardalığı açısından *suvasova* (dışevlilik kuralının çiğnenmesi) aslında ilginç ve zevkli bir sevisel deneyim sayılıyor. Bana bilgi veren yerlilerin çoğu, bu suçu ya da *kaylasi* diye anılan zina suçunu işlemiş olduklarını itiraf etmekle kalmamış, sözcüğün tam anlamıyla bu tür edimleriyle övündüklerini dile getirmişlerdi; ayrıca çalışmalarım sırasında anlatılanları doğrulayan olaylara tanık oldum.

Buraya kadar cinsel ilişkiden söz etmiş olduk. Aynı kla-

---

di türünde insanı silip süpürdüğünü duyunca şaşırıp kalmışlardı. Bu durumda Beyaz Adam'ın büyük bir yalancı olduğu sonucuna varmak zorunda kaldılar, ancak yalanın nerede yattığı konusunda kuşkuları vardı: öldürmeme konusundaki ahlak ilkesinde mi, yoksa savaşta elde ettiği ve böbürlenmesine neden olan başarılarında mı.

nın üyeleri arasında evlilik, çok daha ciddi bir olay. Geleneksel yasanın hızını yitirdiği günümüzde bile, aynı klandan evlenmiş yalnızca iki ya da üç çift bulunmaktadır. Bu çiftlerin en ünlüsü büyük bir köy olan Obweria reisi ile, hastalık getiren doğaüstü kötü ruhlarla yani *tauvau* ile cinsel ilişkide bulunduğu sanılan ünlü büyücü Ipwaygana'dır. Bunların ikisi de Malasi klanının üyesidirler. Bu klanın geleneksel olarak kandaşla cinsel ilişki klanı diye anılması ilginçtir. Birbirleriyle cinsel ilişkide bulunan biri kız biri erkek iki kardeşi anlatan ve aşk büyüsünün kaynağı sayılan bir söylence dolaşmaktadır; söylenceye konu olan olayınsa, Malasi klanında yaşandığı söylenmektedir. Yakın geçmişte yaşanan en ünlü kandaşla cinsel ilişki olayı gene bu klanın üyeleri olan iki kardeş arasında geçmiştir.[1] Gerçek yaşamın olgularıyla ülkü olarak belirlenmiş davranışlar arasındaki ilişki, geleneksel ahlak kurallarıyla yasaların sınırları içinde incelendiğinde çok öğretici olmaktadır.

1 Yazarın *Psyche* dergisi, Cilt V, Sayı 3, 1925 Ocak sayısında yayımlanan ve *Sex and Repression in Savage Society* adlı yapılma da aldığı "Ana Hukukunda Karmaşa ve Mit" başlıklı yazısında, söz konusu olay ayrıntılarıyla anlatılmıştır.

II

YASAL BASKI ARACI OLARAK BÜYÜCÜLÜK VE KENDİNİ ÖLDÜRME

Bu bölümde bir "kabile yasası çiğneme olayı"nı aktaracak ve suç işlemeye yöneltici eğilimlerle, düzenin ve kabile dengesinin bozulması halinde, bunların yeniden sağlanması amacıyla harekete geçirilen güçlerin özelliğini tartışacağız.

Daha önce anlattığımız olayda iki olguya değindik: Büyünün baskı aracı olarak kullanılması ve yapılan yanlışın bedelini ödeme ve meydan okuma amacıyla kişinin canına kıyması. Şimdi bu iki konuyu daha ayrıntılı olarak ele alacağız. Trobriand Adaları'nda büyücülük, sayıları pek fazla olmayan uzmanlar tarafından yapılmakta. Bunlar genellikle üstün zekâ ve seçkin kişiliğe sahip olan ve bu sanatı edinmek için bazı tılsımlı sözler ya da formüller öğrenmek, bazı koşullara boyun eğmek durumunda bulunan kişiler. Sahip oldukları büyü yapma yetkisini kendileri adına kullanıyor, aynı zamanda bir bedel karşılığı başkaları için de büyü yapıyorlar. Büyüye olan inanç derinlere kök saldığından, her ciddi hastalık ve ölüm olayının yapılan bir büyü sonucu başa geldiği kabul edildiğinden, büyücüye korkuyla karışık büyük bir saygı gösterilmektedir; büyücünün konumu, ilk bakışta kötüye kullanmaya ve şantaja elverişli bir konum gibi görünmektedir. Gerçekten de, gerek Melanezya'da, gerek başka yerlerde, büyücülüğün en belli başlı ceza öğesi olduğu sık sık söylenmiştir. Kişisel deneyimlerimle tanı-

mış bulunduğum yörede, yani Kuzey Batı Melanezya'da, bu görüş, durumun yalnızca bir yönünü yansıtmaktadır. Büyücülük görevi, kişiye yetke ve servet kazandırmakta, onu etkili, söz sahibi konuma getirmektedir; büyücü de bu ayrıcalığı kendi amaçlarının gerçekleşmesinde araç olarak kullanmaktadır; ne var ki çirkin suçlamalar, onur kırıcı savlar, ona yarardan çok zarar getirmekte ve büyücünün kural olarak çok ılımlı bir kişilik edinmesine neden olmaktadır. Topluluğun ileri gelenlerinin ve diğer büyücülerin gözleri hep onun üzerindedir; ayrıca, bir büyücünün, reis adına ve reisin buyruğu uyarınca bir başka büyücüyü etkisiz hale getirebileceğine inanılmakta, bu olayın pek de seyrek olmadığı bilinmektedir.

Büyücünün profesyonel olarak sattığı hizmetlere gelince, toplulukta yetke sahibi olanlar, yani reisler, san ve servet sahibi kişiler, bu hizmetler üzerinde herkesten fazla hak sahibi sayılıyorlar. Sıradan topluluk üyelerinin başvurusu söz konusu olduğunda, büyücü, adil olmayan istekleri ya da garip, mantıksız büyü taleplerini kabul etmeyecektir. Yasadışı bir şey yapmayacak kadar büyük bir adamdır, zengindir; durumu, içten ve adil davranmasına elverişlidir. Öte yanda, gerçek bir adeletsizlik ya da tümüyle yasadışı bir edimin cezalandırılması söz konusu olduğunda, büyücü kamuoyunun ağırlığını hissedecek, haklı bir davayı savunmaya hazır olduğunu gösterecek ve hak ettiği karşılığı alacaktır. Böyle durumlarda, büyücünün kendisini cezalandırmaya hazırlandığını öğrenen kurban pişmanlık duyabilir, davranışlarını değiştirebilir ya da yaptığı zararı giderme çabasına girişebilir. Demek ki, kötücül büyü, aslında kabile yasalarının öngördüğü kuralların uygulanmasında kullanılması, şiddete başvurmayı engellemesi ve dengeyi koruması açısından gerçek bir yasal güç işlevi görmektedir.

Kötücül büyünün yasal yönünü gösteren ilginç bir çözümleme sürecini içeren bir gelenekleri var bu yerlilerin;

kendisini büyü tutup da ölen bir kimseye hangi nedenlerle büyü yapıldığını ortaya çıkarmak çabasıyla özel bir tören yapıyorlar. Bu saptama, mezardan çıkarılan cesedin üzerinde görülen belli işaret ya da belirtilerin doğru bir şekilde yorumlanmasıyla gerçekleştiriliyor. İlk gömmeden 12 ya da 24 saat sonra, gömmeyi izleyen ilk ikindi vaktinde mezar açılıyor, ceset yıkanıyor, yağlanıyor ve inceleniyor. Bu gelenek, aslında orda bulunmaması gereken ve buna fırsatı olmayan beyazlar için "iğrenç" ya da rahatsız edici olması nedeniyle Hükümet Buyruğuyla yasaklanmış durumda ama gene de uzak köylerde gizlice uygulanmakta. Bu mezar açma olayına ben de birkaç kez katıldım ve bir keresinde, daha güneş iyice batmadan başlatılan bir törende, resim çekme fırsatı da buldum. işlemler son derece dramatik. Bir kalabalık mezarın çevresine üşüşüyor, birkaç kişi bağrış çağrış arasında hızlı hızlı toprağı açarken ötekiler *mulukwausi'ye* (ceset yutan insan öldüren uçan cadılara) karşı tılsımlı sözler haykırıyor ve orada bulunanların üzerine ağızlarında çiğnedikleri zencefili tükürüyorlar. Cesedi saran kefen bezleri görünmeye başladıkça seslerini yükseltiyorlar; ceset tümüyle ortaya çıktığında bu inleme çığlığa dönüşüyor, ceset göründüğünde müthiş çığlıklar yükseliyor ve kalabalık mezarın başına üşüşüyor. Herkes cesedi görme çabası içinde birbirini itip kakıyor. Ölüye en yakın olanlara, tahta çanaklarda Hindistan cevizi yağı iletiliyor, mezarın başındakilerin, cesedi bu yağla yıkaması gerekiyor. Süsler cesetten çıkarılıyor, ölü, çabucak yıkanıyor, tekrar sarılıp sarmalanıyor ve gömülüyor. İşte bu işlemler sırasında, hazır bulunanların ölenin bedenindeki işaretleri saptaması gerekiyor. Resmi bir tören değil bu. Genellikle işaretler konusunda görüş ayrılıkları ortaya çıkıyor. Çoğu kez cesette belirgin işaretler bulunmuyor ve çoğu kez, hazır bulununlar herkesin katıldığı bir karara varamıyorlar.

Ancak, neyi simgeledikleri konusunda kimsenin tartışmayacağı, ölen kişinin bir alışkanlığını, eğilim ya da özelliğini çok açık ve kesin olarak belirleyecek bazı işaretler *(kala wabu)* var. Bu işaretler, söz konusu alışkanlık, eğilim ya da özelliğin bir başkasının ölüye karşı bir düşmanlık beslemesine neden olmuş, o da bir büyücüye başvurarak kurbanı öldürecek büyüyü ısmarlamıştır. Eğer ölünün bedeninde, özellikle de omuzlarında, cinsel oynaşma sırasında oluşan sevisel çiziklere yani *kimali'ya* benzer işaretler görülmüşse, ölenin zina suçu işlediği, ya da kadınlarla olan ilişkisinde, bir reisi, yetkeli birini ya da bir büyücüyü rahatsız edecek ölçüde başarılı olduğu kabul edilir. Sık sık saptanan bu ölüm nedeni, daha başka izler de bırakmaktadır: Mezardan çıkarılan ceset, iki bacağı ayrık konumda bulunmuştur; kendisine karşı cinsel istek duyulan kişiyi gizli bir buluşmaya çağırma anlamına gelen sesi çıkarıyormuş gibi dudakları büzülmüş durumda bulunmuştur. Ya da cesette bit kaynıyordur; sevgililer sevecenlik duygularını, dile getirmek için birbirlerinin bitlerini ayıkladıklarına göre ölen kişi böyle bir davranışta bulunmuş olsa gerektir. Ölümden önce ortaya çıkan belirtiler de vardır; ölen adamın önceki gün birini çağırıyormuş gibilerden kolunu aşağı yukarı salladığı görülmüştür; cesedi mezardan çıkarıldığında da omuzlarında *himali* çizikleri vardı elbet, başka ne olabilir! Gene bir başka somut olayda, adamın ölürken ağzını şapırdattığı duyulmuştu; daha sonra ceset mezardan çıkarıldığında vıcık vıcık bitli olduğu görüldü. Bu adamın *Kiriwina'nın* en büyük eski reislerinden Numakala'nın karılarından birkaçına, herkesin gözü önünde bitlerini ayıklattığı ve elbet çok yetkeli bir buyrukla cezalandırıldığı dillere destan oldu.

Süs yapma, yüzüboyama ya da dans etme amacıyla yapılan, kuşanılan belirli süsler söz konusuysa, ya da cesedin eli *kaydebu* (dans ederken kullanılan bir çeşit kalkan) ya da

bisila (yapraklı dal demeti) sallayan usta bir dansçının eli gibi titriyorsa, ölenin kişisel güzelliği, yakışıklılığı ya da kadınların ilgisini çekmesine yarayacak başarıları cansız yatan bu Don Juan'a karşı kötücül büyü yapılmasına neden olmuş demektir. Ciltte; varlık ya da mevki sahibi birinin evindeki ya da kilerindeki süsleri andıran kırmızılık ya da morlukların görülmesi, ya da içi dolu bir patates deposunun belvermiş kirişlerini çağrıştıracak şişliklerin saptanması, ölünün kendi kulübe ya da deposunu süslemek konusunda fazla hırslı ve aşırı hevesli davrandığını ve bu yüzden reisi öfkelendirdiğini gösterir. Vücutta kulkas kökü biçiminde şişliklerin görülmesi, ya da söz konusu 'kişinin ölümünden kısa bir süre önce bu sebzeye aşırı bir istek sergilemesi, ölenin gıpta uyandıracak güzellikte ve verimlilikte kulkas tarlaları bulunduğunu ya da aldığı üründen reise vermesi gereken payın yetersiz olduğunu anlatır. Kulkas kökü gibi muz, hindistancevizi, şeker kamışı yetiştirilmesi ve reise pay verilmesi konularında da aynı belirtiler görülür, ancak ağızda çiğnenen özel bir fındık türü söz konusuysa cesedin ağzının kırmızı ya da boyanmış olması gerekir. Eğer cesedin ağzında köpükler görülmüşse, ölenin obur olduğu, çok aşırı yemek ya da yiyeceğiyle övünmek, böbürlenmek alışkanlığında olduğu anlaşılır. Açılan cesedin etlerinin pörsük ya da derisinin kat kat soyulmakta olması, bu kişinin domuz etini el altından dağıttığını, aldığını ya da reisin tekelinde bulunan ve bakımı topluluğun sıradan üyelerine bırakılan domuzların çobanlığında dürüst olmayan işler çevirdiğini gösterir. Bir kimsenin saygı kurallarına uymaması ve reisin önünde eğilmemesi de reisi kızdırır; böyle bir nedenle ölmüş kimsenin cesedi mezarında iki kat olmuş durumda bulunacaktır. Cesedin burnundan sicim gibi akan cerahat bu ölüm sonrası büyücülük kurallarına göre deniz kabuklarından yapılmış değerli kolyeleri temsil etmekte ve ölen

kişinin *Kula* ticaretinde yeterinden fazla başarılı olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde, ölünün kollarında görülen yuvarlak ya da kolu çepeçevre saran şişlikler, *mwali* (deniz kabuğundan yapılmış bilezik) anlamına geldiğinden, bu kişinin Kulada açgözlü davrandığını belirtir. Son olarak, bir büyücü olması nedeniyle öldürülmüş biri, olağan ruhtan *(baloma'dan)* başka gözle görülür, bir hayalet *(kousi)* olarak da ortaya çıkar ve mezarının çevresinde dolaşarak ürkütücü şakalar yapar.[1] Bir büyücünün cesedi mezarda genellikle düzensiz, çarpık çurpuk bir durumda bulunur.

Bu bilgileri somut olayların anlatılmasından ve gerçekten saptanan belirtileri görerek derledim. Genellikle, hatta diyebilirim ki çoğu olayda, cesedin üzerinde hiçbir belirti bulunmamakta ya da işaretlerin neyi belirlediği konusunda görüş birliğine vanlamamaktadır; işte bu olgu çok önemlidir. Aslında hasta olan kişi, kendisine bu hastalığı getiren büyücünün kimliği, kimin isteği üzerine büyü yaptığı ve hangi nedenle kendisine büyü yapıldığı konusunda fikir sahibidir, hatta, bunları kesinlikle bilir. Dolayısıyla, bir işaretin "bulunması" zaten bilinen şeyin, sonradan onaylanmasından başka bir şey değildir. Bu bakımdan, yukarıda verdiğimiz, açıkça tartışılan ve bedenlerde elle konmuş gibi bulunan "ölüm nedenleri" çok büyük önem taşımakta, bize, hangi kusurların tümüyle onur kırıcı ya da aşağılayıcı sayılmayacağını; hangilerinin kusuru işleyen açısından ağır bir yük oluşturmayacağını göstermektedir. Aslında cinsel başarı, güzellik, iyi dans etme yetisi ya da ustalığı, dünya mallarını sergilemede umursamazlık, kayıtsızlık ve bundan hoşnutluk duyma, büyücülükte yetkin olmak ve bu sayede

1 *Journal of the Royal Anthrop. Inst.*da (1916) Baloma üzerine yazdığım yazıyla karşılaştırın; burada halen geçerliğini koruyan iki ilkenin içerdiği inançları ayrıntılarıyla anlatıyor, ancak *Housi*'nin yalnız ve yalnız büyücüye özgü olduğunu belirtmiyorum. Bunu Yeni Gine'ye yaptığım üçüncü araştırma gezimde öğrendim.

güç kazanmak, herkesin istediği, gıpta ettiği başarısızlık ya da günahlardır; bunlar tehlikelidir, çünkü güçlü olanlarda kıskançlık duygusu uyandırmakta, öte yanda kurbanın başında bir utku halesi oluşturmaktadırlar. Ayrıca, bütün bu suçlar bölgenin reisini öfkelendirdiği, hatta haklı olarak öfkelendirdiği ve yasal olarak cezalandırıldığına göre geride kalanlar o ağır öç alma yükümlülüğünden kurtulmuş olmaktadır.

Ancak bizim tartışmamızda asıl önemli olan nokta, bütün bu standart belirtilerin herhangi bir üstünlüğün, göze çarpan özelliğin, toplumsal konumlar sayesinde kazanılmamış malların ya da başkalarının sahip olduğundan fazla yeteneğin, rütbe ya da yetke ile ilgisi olmadığı halde varılmış herhangi bir kişisel başarının ya da gösterilen erdemin kabul görmediğini, öfke uyandırdığını göstermesidir. Bütün bunlar cezalandırılabilecek özelliklerdir ve ötekilerin sıradan ya da ortalama durumlarını ölçen ve gözeten kişi, gelenekler uyarınca "her şeyin karar" olmasını sağlamak durumunda bulunan temel ayrıcalığı ve görevi bu olan reistir. Ancak reis, bu gibi konularda, suçluyu ele veren şeylerin bir kuşkudan, ya da kuşku kırıntısından ya da bir eğilimden öteye geçmemesi nedeniyle doğrudan doğruya bedensel şiddet uygulayamaz. Tek yasal çare, büyüye başvurmaktır; üstelik, yaptıracağı büyünün karşılığını kendi özel kesesinden ödemek pahasına büyüye başvuracaktır. Eskiden, yani Beyaz Adam'ın "buyruk"ları ortaya çıkmadan önce, evli kadınların herhangi biriyle zina yapmak, özel eşyalarını çalmak ya da herhangi bir kişisel hakarette bulunmak gibi suç oldukları kuşku götürmeyen olaylarda, yerleşik kurallara ya da dinsel-ahlaksal düzenlerinin gereklerine uymama durumlarında, reis, kuralları çiğneyenlere doğrudan doğruya ceza verebiliyor, şiddet uygulayabiliyordu. Reisin karşısında, onun başından yüksek bir yerde durmaya cesaret etmek,

omuzlarının ya da boynunun tabu sayılan bölgelerine dokunmak, karşısında sövmek ya da çirkin sözler söylemek, cinsel konularda reisin kız kardeşine üstü kapalı gönderme yapmak gibi saygı ve ahlak kurallarını çiğneme olaylarında reisin silahlı yardımcılarından biri söz konusu kişiyi anında mızraklayabiliyordu. Bu durum, yalnızca en büyük Kiriwina reisi için geçerliydi ve ancak bu reis tarafından büyük bir katılık içinde uygulanırdı. Ağzından kaçan bir sözle, kazara reisi öfkelendiren ya da ona hakaret eden birinin canını kurtarmak için uzaklara kaçtığı, bir daha ortalıkta görünmediği bilinmektedir. Yakınlarda yaşanan bir olay da şöyle: Savaş sırasında karşı taraftan biri reise sövüyor. Savaş bitip de barış sağlandığında bu kişi bir güzel öldürülüyor ve ölümü, yaptığı hakaretin haklı yanıtı olarak kabul ediliyor dolayısıyla bir öç alma söz konusu edilmiyor.

Görülüyor ki, kötücül büyü, birçok, hatta çoğu durumda, reisin yalnız kendisinde bulunan hak ve ayrıcalıklarla yetkilerini yürütmesinde kullandığı en önemli araç olarak kabul edilmekte. Elbet bu tür durumlar, farkına varılmaksızın gerçek baskılara ve kaba haksızlıklara dönüşüyor; bunlara örnek olacak birkaç somut olay da aktarabilirim hatta. Ancak ne olursa olsun, büyücülük, bütün durumlarda güçlü, zengin ve nüfuzlu olanların yanında yer aldığından, kazanılmış hakların dolayısıyla da uzun vadede yasa ve düzenin destekleyicisi olarak kalmaktadır. Burada büyücülük, tutucu bir güç olmakta ve düzenli bir toplumda kaçınılmaz bir gereklilik olan ceza ve yapılan kötülüklerin karşılığını alma korkusunun asıl kaynağını oluşturmaktadır. Bu nedenle, yabanıl halkların işlerine karışmada uygulanan birçok Avrupalı yöntemi arasında, misyonerlerin, sömürgecilerin ve hükümet yetkililerinin, büyücülerin peşine düştüklerinde sergiledikleri düşmanca tutumdan daha zararlı bir yaklaşım

yok gibidir.[1] Bizdeki ahlak kurallarının, yasaların ve geleneklerin yerli toplumlarına alelacele, rasgele, bilimsellikten uzak bir yaklaşımla uygulanmaya çalışılması, yerli yasasının, yasal işleyiş yerine koydukları kurallarının ve yetkelerini uygulamada kullandıkları araçların ortadan kaldırılmaya çalışılması, anarşiye ve tinsel körelmeye, uzun vadedeyse, kültürün ve ırkın ortadan kalkmasına neden olacaktır.

Büyücülük, özünde ne yalnız ve yalnız adaleti yürütmek için uygulanan bir yöntemdir ne de bir çeşit cezalandırma yöntemidir. Daha güçlü ve yetkili bir kişi adına zayıf olana karşı kötülük yapmak amacıyla uygulanması ne denli yaygın olursa olsun, büyücülük hiç bir zaman doğrudan doğruya yasaları çiğneyecek şekilde uygulanmamıştır, ama, hem adaleti yürütmede, hem de ceza vermede çift yönlü bir işlevi vardır. Hangi yönde işlerse işlesin, içinde bulunulan toplumsal konumu vurgulamanın bir yolu, geleneksel eşitsizlikleri dile getirme ve yeni eşitsizliklerin oluşmasına karşı çıkma yöntemidir büyücülük. Tutuculuk bir ilkel toplumdaki en önemli eğilim olduğundan, büyücülük bir bütün olarak ele alındığında, eski kültür için korkunç bir değeri bulunan yararlı bir etkendir.

İşte bu kaygılar, büyücülüğün yasal uyulamalar yerine geçen yönleriyle ceza verme yerine geçen yönleri arasında bir çizgi çizmenin ne kadar güç olduğunu açıkça göstermektedir.

Yabanıl topluluklarda yasanın "cezai" yönü, belki de "kamusal" yönünden bile daha muğlaktır; bizim anladığımız anlamda "adalet" fikri bu topluluklar için pek geçerli değildir ve bozulmuş bir kabile içi dengeyi yeniden sağla-

1 Doğal durumlarını koruma anlamında bir tutuculuğu, eski kabile düzenini, eski inançları ve güçlerin paylaştırılmasını temsil eden büyücü, kendi *Weltanschauung*'unu yok edenleri ve yenilikçileri doğal olarak istememektedir. Büyücü, kural olarak Beyaz Adam'ın doğal düşmanıdır, bu yüzden ondan nefret eder.

mak yavaş ve zahmetli bir süreci gerektirmektedir.

Büyücülüğü incelemekle Trobriand Adaları'ndaki suç ve ceza yöntemleri hakkında bir şeyler öğrendiğimize göre, "kendini öldürme" olgusuna geçebiliriz. Hiçbir şekilde bir yasama kurumu olmamasına karşın, "kendini öldürme" olgusunun çok önemli bir yasal yönü vardır. İki ciddi yöntemle uygulanır, birincisi *Lou* (palmiye tepesinden atlamak), ikincisiyse kirpi balığının *(soka)* safra kesesinden çıkan ve etkisi asla yok edilemeyen zehiri yutmak; bir de, balığı sersemletmek için kullanılan *tuva* diye anılan bir sebze zehirinin alındığı daha hafif bir canına kıyma yöntemi vardır. Bu durumda verilen bolca kusturucu, *tuva* ile zehirlenmiş kişiyi yaşama döndürmektedir. Bu yüzden bu zehir, sevgililerin birbiriyle kavga ettiği durumlarda, evlenme ve benzeri konulardaki anlaşmazlıklarda kullanılır. Benim Trobriand Adaları'nda bulunduğum süre içinde de hiçbiri ölümle sonuçlanmayan birkaç *tuva* intiharı girişimi oldu.

Çıkışı olmayan durumlardan kaçmada iki ölümcül intihar biçimi uygulanmaktadır; bu davranışın altında yatan nedenler, kendini cezalandırma isteği, öç alma, eski saygınlığını kazanma ve duygusal acıyı içeren karmaşık bir düşünce biçiminden oluşmaktadır. Aşağıda kısaca betimleyeceğim birkaç somut olay, kendini öldürme edimindeki ruhsal durumu her türlü yorumdan daha iyi açıklayacaktır.

Yukarıda betimlenen Kimai olayına az çok benzer bir olay, Bomawaku adında bir kızın başına geldi. Kız, kendi klanından bir gence âşıktı; öte yanda geleneklere uygun bir damat adayı bulunmaktaydı ancak kız ona metelik vermiyordu. Babasının kendisi için yaptığı *bukumatula*'sında (bekâr evinde) oturmakta ve yasadışı âşığını burada konuk etmekteydi. Damat adayı bunu öğrendi, herkesin gözü önünde kıza hakaret etti, kız da bunun üzerine şölen giysilerini ve süslerini kuşandı, palmiye ağacının tepesinden

haykırdı ve kendini yere attı. Bu, bir görgü tanığının, Kimai olayı üzerine anımsayıp bana aktardığı eski bir olaydır. Tıpkı Kimai gibi bu kız da tutkularının, aşkının ve geleneksel engellerin kendisini soktuğu dayanılmaz çıkmazdan kaçma yolları aramıştır. Ancak cana kıymanın ilk bakışta görülen ve asıl nedeni hakaretlerin dile getirilmesi anıdır. O an yaşanmasaydı, sevgiyle tabu arasında var olan, derinliği daha fazla ancak verdiği acı daha az olan çelişki, böyle ani bir davranışa neden olmayacaktı.

Yüksek bir toplumsal konumu, büyük gizemli güçleri, essiz bir kişiliği bulunan ve ünü, iki kuşağı aşarak günümüze dek gelen Liluta'lı Mwakenuwa, birçok karısı arasından Isowai'ye daha çok bağlıydı. Arada bir tartıştıkları, kavga ettikleri de olurdu; bir gün, şiddetli bir kavga sırasında, çok ağır sövgülerden birini *(kwoy lumuta)*, kullanarak ona hakaret etti; bu sözcük, özellikle bir koca tarafından karısına söylendiğinde, dayanılmaz bir hakaret olarak kabul edilir.[1] Isowai, geleneksel onur anlayışının gereğini yerine getirdi ve hemen o anda, *lou* yöntemiyle (ağaçtan atlayarak) canına kıydı. Ertesi gün, Isowai için yas tutulmaktayken, Mwakenuwa onun peşinden gitti, cesedi kadınınkinin yanına uzatıldı, ve her ikisi için ağlandı, yas tutuldu. Burada söz konusu olan yasadan çok tutku ve duygulardır. Ama olay, gelenek duygusunun ve onur anlayışının herhangi bir aşırılığı, hafiften bile olsa, bir saldırıyı kaldıramayacağını, bu duyguların ne kadar güçlü olduğunu çok iyi göstermektedir. Aynı zamanda, geride kalan kişinin, canına kıyanın kendi elleriyle çizdiği yazgıdan ne kadar güçlü bir şekilde etkilendiğini de ortaya koymaktadır.

Birkaç zaman önce benzer bir olay daha olmuş, biri, karısını zina işlemekle suçlamış, az sonra da ağacın tepesin-

1 Sövgülerin ve ayıp sözcüklerin çözümlemesi ve açıklanması ile ilgili daha geniş bilgi için, yazarın *Psyche* dergisindeki (Sayı. 3, 1925) yazısına ya da *Yabanıl Toplumda Cinsel İlişki ve Baskı* adlı kitabına bakınız.

den atlayan kadını izleyerek canına kıymıştı. Daha yakınlarda olan bir olayda da kocasının zinayla suçladığı Sinaketa'lı İsakapu kendini zehirleyerek canına kıymıştı. Sinaketa reislerinden Koutauya'nın eşlerinden biri olan Bogonela, kocasının yokluğunda, yanlış bir davranışta bulunurken reisin başka bir karısı tarafından görülmüş ve anında canına kıymıştı. Birkaç yıl önce, Sinaketa'da, kendisini zina yapmakla suçlayan ve daha başka hakaretlerde bulunan karısına sinirlenen bir adam, zehir yutarak canına kıydı.

Kiriwina'nın eski büyük reislerinden birinin karılarından olan Bolubese, kocasından kaçıp kendi köyüne gitmiş ve kendi akrabaları (dayısı ve erkek kardeşleri) tarafından, zorla geri gönderilmekle korkutulmuştu. Bunun üzerine *lau* yöntemiyle canına kıydı. Eşler arasında, âşıklar ve akrabalar arasındaki gerilimi dile getiren birçok benzer örneği incelemelerim sırasında gözlemledim.

İntihara götüren ruhsal durumda iki itici güç söz konusudur: Birincisi, konu ister dışevlilik kurallarını çiğnemek olsun, ister zina, ya da ister kişinin yükümlülüklerinden kaçması olsun, her zaman için bir günah çıkarmak, işlenen bir suçun cezasını çekmek ya da tutkunun neden olduğu bir öfke gösterisi ya da patlamanın bedelini ödemek gerekliliği duyulmaktadır. İkinci olarak, yapılan yanlışın, işlenen günahı gün ışığına çıkaran, suçluya herkesin önünde hakaret eden, onu dayanılmaz bir duruma iten kişiye karşı isyan duyguları gelişmektedir. Zaman zaman bu iki itici güçten biri, diğerinden baskın çıkabilir, ama kural olarak, her ikisi de eşit ölçüde birleşmekte ve kişiyi canına kıymaya götürmektedir. Herkes içinde, kamu önünde suçlanan kişi suçunu itiraf etmekte, bunun sonuçlarına katlanmakta, kendi cezasını kendi elleriyle uygulamakta, ama aynı zamanda, kendisine karşı kötü işlem uygulandığını ilan etmekte, kendisini aşırı uca sürükleyen kişiler onun dostları ya da

akrabalarıysa onların duygularına seslenmekte, bu kişiler onun düşmanlarıysa kendi akrabalarını dayanışma içinde davranmaya çağırmakta, onların öç almalarını *(lugwa)* istemektedir.

Kuşkusuz cana kıyma, adaleti gerçekleştirmenin bir yolu olmamaktadır ama, suçlanan ve ezilen kişiye, –ister suçlu olsun ister suçsuz– bir kaçış sığmağı, eski duruma dönme, olayı olmamış kılma olanağı sağlamaktadır. Cana kıyma, yerlilerin ruhsal durumunda önemli bir yer tutmakta, kişiyi incitebilecek ya da gücendirebilecek herhangi bir sözel ya da davranışsal şiddet alayında, ya da alışkı ve geleneklerden sapma durumunda, sürekli bir engelleyici görevi görmektedir. Dolayısıyla büyücülük gibi cana kıyma da, yerlilerin yasalara sıkı sıkıya uymasında, insanların aşırı ya da alışılmadık davranışlarda bulunmasında araçlık etmektedir. Her ikisi de, herkesin gözü önünde uygulanan, apaçık birer tutucu, gelenekleri koruyucu etki yaratmakta, bu nedenle de yasa ve düzenin güçlü destekleyicileri olmaktadırlar.

Bu bölümle bundan önceki bölümlerde anlatılan suç ve suçun cezalandırılması olgularından neler öğrendik? Suçların cezalandırılmasında ölçü olan ilkelerin çok belirsiz olduğunu, yapılan bir edimin karşılığını verme, suçu cezalandırma yöntemlerinin düzensiz olduğunu, herhangi bir saptanmış kurumlar dizgesine göre değil de, rastlantılara ve kişisel tutkulara göre uygulandıklarını gördük. Aslında en önemli yöntemler, yasal olmayan kurumların, geleneklerin ve büyücülük, cana kıyma, reisin yetkesi, sihir, tabuları çiğnemenin getirebileceği doğaüstü sonuçlar ve kişisel öç alma edimlerinin yan ürünüdür. Bu kurumlar ve uygulamalar, esas işlevleri açısından yasal olmaktan çok uzak bulunmakta, geleneklerin gerektirdiği yasaların korunması ve uygulanması amacına yalnızca kısmi olarak ve şöyle böyle hizmet etmektedirler. Belli bir yasalar zincirine uygun ola-

rak, saptanmış bir yönteme göre "adaleti işleten" bir düzenleme ya da uygulamayla karşılaşmış değiliz. Saptadığımız bütün yasal olarak etkin kurumlar, ya yasal olmayan ya da hoşgörü kabul etmeyecek bir sorunu, bir etkinliği sona erdirme, toplumsal yaşamda dengeyi sağlama ve bireylerin duyduğu haksızlık ve baskı altında bulunma duygularını dile getirme aracı olarak iş görmektedir. Trobriand toplumunda suç, ancak belli belirsiz olarak tanımlanabilir; kimi zaman tutkuların taşkınlığa dönüşmesi, kimi zaman kesin, belirli bir tabunun çiğnenmesi, bir kişiye ya da kişinin mülküne zararverme (cinayet, hırsızlık, saldırı), kimi zaman, geleneklerin onaylamadığı, reisin ya da başka bir önemli kişinin hak ve ayrıcalıklarıyla çatışan, gereğinden fazla hırs ya da servet sahibi olma isteğine kendini kaptırmak suç sayılabilmektedir. İncelemelerimiz sırasında ayrıca, en kesin yasaklamaların bile, yöntemli kaçınma dizgeleri sayesinde esnek niteliğe büründüklerini de saptadık.

Bunu izleyen sayfalarda, yasaların herhangi kesin yasadışı nitelik gösteren edimlerle çiğnenmediği, ancak, hemen hemen geleneksel yasa kadar güçlü bir yasallaşmış uygulamalar dizgesiyle karşılaşıldığı durumları tartışacağız.

III

YASA DİZGELERİNDEKİ ÇELİŞKİLER

İlkellerin yasası, aynı türden kuralların uyumlu bir karışım oluşturduğu, kusursuz bir biçimde bir araya gelmiş, tutarlı bir dizge halinde tek bir ilke temelinde geliştirilmiş, tam anlamıyla birbirini tamamlayan bir kurallar bütünü değildir. Trobriand Adaları'nda yaşanan yasal olgular üzerinde kendi gözlemlerimize dayanarak yapmış olduğumuz ve önceki bölümlerde dile getirdiğimiz incelemeler bunu gösteriyor. Bu yerlilerin yasası, tek bir dizgeden değil de az çok birbirinden bağımsız, ancak kısmen birbirine uyarlanmış birkaç dizgeden oluşmaktadır. Bu dizgelerin, yani anaerkillik, baba-hukuku, evlilik yasası, bir reisin yetkileri ve yükümlülükleri ve benzeri diğer dizgelerin her birinin tümüyle kendilerine ait belli birer alanı var, ancak bu alanlar, kendi yasal sınırları aşılabilecek şekilde de çiğnenebiliyor. Bu durum, çok gergin bir denge ortamında, arada bir ortaya çıkan patlamalar yaratıyor. İster açık olsun ister üstü kapalı, bu tür çatışkıların işleyiş biçiminin incelenmesi, son derece öğretici olmakta ve bir ilkel kabiledeki toplumsal dokunun yapısını bize göstermektedir. Bu nedenle şimdi bu türden bir iki olayı betimleyecek ve sonra onları çözümleyeceğim.

İlk olarak, ekseni etrafında birçok uygulamanın toplandığı, geleneklerin hoşgörüyle yaklaştığı, ancak gerçeklikte yasaya karşı işleyen ve en güçlü duygulardan biri olan baba sevgisiyle, temel bir ilke olan Ana-hukuku arasındaki uyuş-

mazlığa örnek olacak dramatik bir olayı betimleyeceğim.

Ana-hukuku ilkesiyle Baba-sevgisi ilkesi, en keskin şekilde, bir erkeğin, kendi kız kardeşinin oğluyla ve kendi öz oğluyla olan ilişkilerinde odaklanıyor. Bir erkeğin ana tarafından yeğeni, onun en yakın akrabası ve sahip olduğu onur, yetke ve görevlerin tümünün kalıtçısıdır. Öte yanda kendi öz oğlu, bir akraba olarak görülmemektedir; yasal olarak; bu çocuğun babasıyla arasında bir akrabalık yoktur, aralarındaki tek bağ, erkekle çocuğun anası arasında var olan toplumbilimsel evlilik konumudur.[1] Bununla birlikte yaşamın gerçekliğinde, baba kendi öz çocuğuna, yeğenine olduğundan çok daha fazla bağlıdır. Baba ile oğul arasında kaçınılmaz olarak bir dostluk ve kişisel bağ gelişmektedir; dayıyla yeğen arasındaki ilişkideyse, bütün ardıllık ilişkilerinin doğası gereği baş gösteren anlaşmazlıklar ve kuşkuların kusursuz bir dayanışma ülküsünü engellemesi söz konusu olmaktadır.

Dolayısıyla, yasaya göre çok daha önemsiz olan Baba-sevgisi, güçlü bir kişisel duyguyla desteklenirken, çok güçlü bir yasal dizge olan Ana-hukuku, az çok zayıf bir duyguyla beslenebilmektedir. Bir hayli gücü ve yetkeleri bulunan reisin durumundaysa, kişisel etki, yasanın kuralına ağır basmakta ve oğulun durumu, yeğenin durumu kadar güçlü olmaktadır.

Bütün bir bölgeyi yönetme gücünü elinde bulunduran, takımadalardan pek çoğunda etkili olan ve ünü Yeni Gine'nin bütün doğu ucuna yayılmış bulunan büyük reisin oturduğu Omarakana merkez köyünde durum böyleydi. Reisin oğullarıyla yeğenleri arasında süregiden bir anlaşmazlık ve kavganın bulunduğunu, bu kavganınsa, reisin en gözde oğlu Namwana Guya'u ile yeğenlerinin en büyüğü-

1 Bkz. İlk kez *Psyche* dergisinde (Cilt IV, Sayı 2) yayımlanan (1926) *İlkel Ruhbiliminde Baba* başlıklı yazı.

nün küçüğü Mitakata arasındaki çekişmede gerçekten de süreğen bir durumda olduğunu, kısa sürede öğrendim.

Olay, yörenin köyde oturan hükümet yetkilisinin önünde yargılanırlarken reisin oğlunun, yeğeni ciddi şekilde yaralamasıyla patlak verdi. Yeğen olan Mitakata, hüküm giydi ve bir ay kadar hapis yattı.

Haber, onların köyüne ulaştığında, Namwana Guya'u taraftarlarının kısa süren sevinç gösterilerini panik izledi, çünkü herkes, işlerin içinden çıkılmaz bir duruma geldiğini düşünmeye başladı. Reis, kaba davrandığı ve kabile yasalarıyla duyguları çiğnediği görüşünü yaratan sevgili oğlunun yaptıklarının sonucu olarak başlarına gelecek kötülükleri düşüne düşüne kişisel kulübesine kapandı. Reisliğin kalıtçısı olan tutuklu gencin akrabaları, dışavurmadıkları öfke ve haksızlık karşısında isyan duygularıyla kaynıyorlardı. Hava kararınca, duygularını bastırmakta olan köy halkı, suskun bir yemek saati geçirdi, her aile tek tek akşam yemeğine oturdu. Köy meydanında kimse yoktu. Namwana Guya'u ortalarda yoktu, reis To'uluwa kendi kulubesine çekilmişti, karılarından pek çoğu ve onların aileleri de kapı dışarı çıkmıyordu. Ansızın çok yüksek perdeden bir ses, suskun köyün dört yanında çınladı. Tutuklanan delikanlının büyüğü, ve anlaşılan reislik makamının kalıtçısı Bagido'u, kulübesinin önünde dikilmiş, kendi ailesine karşı suç işleyene sesleniyordu:

"Namwana Guya'u, sen, sorun yaratıyor, başımıza dert getiriyorsun. Biz, Omarakana'lı Tabalu, senin burada kalmana, bizim aramızda yaşamana izin verdik. Omarakana'da yiyeceğin boldu, bizim yiyeceklerimizi yedin, bize katkı olarak, armağan olarak getirilen domuzlardan ve balıklardan pay aldın. Bizim kayıklarımızda denize açıldın. Kulübeni bizim toprağımıza kurdun. Şimdi, bize zarar verdin. Yalan söyledin. Mitakata hapiste. Senin burda kalmanı istemiyo-

ruz. Bu, bizim köyümüz! Sen burada bir yabancısın. Çekil git! Seni kovuyoruz! Seni Omarakana'dan kovuyoruz!"

Bu sözler, kulakları yırtacak denli yüksek sesler halinde çıkıyordu yerlinin ağzından, büyük bir heyecanla titriyordu her hece; her kısa tümceden sonra kısa bir ara geliyor, tümceler tek tek, birer füze gibi bomboş meydanı aşarak, içinde Namwana Guya'u'nun kara kara düşünmekte olduğu kulübeye ulaşıyordu. Bundan sonra Mitakata'nın kız kardeşi de, sonra ana tarafından bir yeğen olan genç bir delikanlı da kalkıp konuştular. Yapılacak iş *yoba,* yani kovma kuralını dile getirmek olduğundan, onların sözleri de ilk konuşmada söylenen sözlerin hemen hemen aynıydı. Konuşmalar derin bir sessizlik içinde dinlendi. Köyde tek bir kımıltı bile olmadı. Ama gece sona ermeden önce Namwana Guya'u, Omarakana'yı sonsuza dek dönmemek üzere terk etmiş bulunuyordu. Osapola'daki kendi köyüne, yani anasının geldiği köy olan ve birkaç mil ötede bulunan asıl köyüne giderek oraya yerleşti. Annesi ve kız kardeşi, tıpkı ölünün ardından yas tutar gibi haftalarca sesli sesli ağladılar, feryat figan ettiler. Reis, tam üç gün kulübesinden çıkmadı, çıktığındaysa birkaç yaş yaşlanmış gibi görünüyordu, üzüntüden perişandı. Kuşkusuz, reisin gözde oğluna karşı beslediği ilgi ve sevgi ağır basıyordu. Ama gene de ona yardım etmek için yapabileceği hiç bir şey yoktu. Akrabaları haklarının gerektirdiği şekilde davranmışlardı; öte yanda kabile yasası uyarınca reis, hiç bir şekilde kendisini akrabalarından ayrı tutamaz, farklı bir davranış sergileyemezdi. Sürgün kararını hiç bir yetki değiştiremezdi. *Bukula* (git) ve *kayabaim* (seni kovuyoruz) sözcükleri bir kez ağızdan çıktı mı, söz konusu kişi gitmek zorundaydı. Son derece ciddi olarak ve pek seyrek söylenen bu sözlerin bağlayıcı gücü vardır; bir yerin yerlisi tarafından dışarlıklı birine yöneltildiğinde hemen hemen kuttörensel bir buyruk niteliği

taşır. Bu sözlerin içerdiği korkunç hakarete karşı koymaya kalkışıp da bu sözlere karşın köyde kalan kişi, sonsuza dek onursuz, lekelenmiş bir insan olarak kabul edilir. Aslında, bir Trobriandlı kuttörensel talebe uyarak hemen gereğini yerine getirmekten başka bir şey düşünemez.

Reisin kendi akrabalarına karşı duyduğu öfkeyse çok derin ve uzun ömürlü oldu. Başlangıçta, kimseyle konuşmadı. Kendisiyle deniz aşırı seferlere çıkma hakkına tam anlamıyla sahip olmalarına karşın, bir yıl kadar süreyle hiç kimse, reisten kendisini götürmesini talep etmedi. İki yıl sonra, 1911'de, Trobriand Adaları'na döndüğümde, Namwana Guya'u, hâlâ öteki köyde oturuyor ve babasının akrabalarından uzak duruyordu; ancak babasını yoklamak amacıyla, özellikle de To'uluwa başka yerlere gittiğinde Omarakana'yı ziyaret ediyordu. Anne, oğlunun kovulmasından bir yıl sonra ölmüştü. Yerlilerin deyişiyle: "Durmadan ağladı, ağladı, yemek yemedi ve öldü." İki düşman taraf arasındaki ilişkiler tümüyle kesilmişti; hapis yatan genç reis adayı Mitakata, Namwana Guya'u ile aynı alt-klandan olan karısını geri göndermişti. Kiriwina'nm toplumsal yaşamında derin bir gedik açılmıştı.

Bu olay, Trobriand Adaları'nda tanık olduğum en dramatik olaylardan biriydi. Ana-hukuku: kabile yasasının gücünü ve buna karşın etkin olan tutkuların gücünü çok açık bir şekilde örnekleyen öğeler içermesi nedeniyle, bu olayı uzun uzun anlattım.

Bu olgu, son derece dramatik ve anlamlı, etkileyici olmakla birlikte, sıradışı, ayral bir örnek oluşturmamaktadır. Yüksek rütbeli bir reisin, etkili bir önemli kişinin ya da güçlü bir büyücünün bulunduğu her köyde, söz konusu yetkili, kendi oğullarını kayırmakta, onlara doğrusunu söylemek gerekirse, kendilerine ait olmayan ayrıcalıklar tanımaktadır. Reislerin bu tutumu, oğulun da yeğenin de ılımlı ve incelik-

li kişiler olması halinde, topluluk içinde uzlaşmaz çelişkiler yaratmamaktadır. Kasanai'nin en yüksek rütbeli reisiyken yakınlarda ölen M'tabalu'nun oğlu Kaylai, babasının köyünde oturmakta, topluluğun büyü yapma işlerini yürütmekte ve babasının kalıtçısıyla çok iyi geçinmektedir. Yüksek rütbeli birkaç reisin bulunduğu Sinaketa köylerinde, gözde oğullardan bazıları yasal kalıtçılarla dostluk içinde yaşamakta, bazılarıysa açık açık düşmanlık sergilemektedirler.

Hıristiyan din görevlileriyle hükümet görevlilerinin bir arada bulunduğu Kavataria köyünde, son reisin Dayboya adındaki oğlu, doğal olarak babayanlı savları onaylayan Avrupalı etkilerinin sağladığı desteğin yardımıyla reisliğin gerçek sahiplerini kovdu. Ancak bugünlerde daha süreğen olan ve Beyaz Adam'dan kaçınılmaz olarak aldığı destek sayesinde babayanlı ilkenin daha büyük bir güçle var ettiği çatışkı, söylencesel gelenekler kadar eskidir. Bu çelişki, eğlence olsun diye anlatılan öykülerde *(kukwanebu)* dile getirilmekte, *latula guyau,* yani reisin oğlu sıradan, kendini beğenmiş, şımartılmış, yapmacıklı, çevresindekilerin kendisiyle sık sık alay ettiği, onu gülünç durumda bırakan şakalar yaptığı bir kişi olarak betimlenmektedir. Ciddi söylencelerde, reisin oğlu bazen bir hain, alçak olarak, bazen de sürekli çekişen, tartışan biri olarak gösterilmektedir; ama ne olursa olsun, iki ilkenin birbirine zıt olduğu açıkça belirtilmektedir. Ancak bu çatışkının çok öncelere dayandığı ve kültürel derinlik içerdiği konusundaki en inandırıcı olgu, söz konusu zıtlığın az sonra tanışacağımız birkaç kurumun dokularına işlemiş olmasıdır. Bir toplumsal konuma sahip bulunmayan ya da aşağı konumda bulunan insanlar arasında da Ana-hukuku ile Baba-sevgisi arasındaki karşıtlık baş göstermekte, ve bu karşıtlık, babanın, yeğeninin ayrıcalıklarını göz ardı ederek oğlu için elinden geleni yapması eğiliminde kendini göstermektedir. Burada da gene, babanın ölümünden son-

ra, oğul, babasının hayattayken kendisine sağladığı bütün hakların ve verdiği şeylerin hemen hemen tümünü, gerçek kalıtçılarına geri vermek durumunda kalmaktadır. Elbet bu durum, bir hayli hoşnutsuzluğa, sürtüşmelere ve doyurucu bir çözüme varma yöntemleri bulmak amacıyla dolambaçlı yolların izlenmesine neden olmaktadır.

Görülüyor ki, yasa ülküsüyle. yasanın gerçekleştirilmesi ve gerçek yaşamın, olguların tutucu biçimiyle uygulanmaları arasındaki farklılıklar ve anlaşmazlıklar bir kez daha karşımıza çıkıyor. Bu uzlaşmazlıklarla dışevlilik dizgesinde, karşı büyü dizgesinde, büyücülükle yasa arasındaki ilişkide ve elbet, bütün kamu yasası kurallarında var olan esneklik olgusunda karşılaşmıştık. Ancak burada, kabile yapısının ta temelinden sarsıldığını, bu yapıya meydan okunduğunu hatta, kendisiyle hiç bir benzerliği olmayan bir eğilimle, yani kabilenin temel yasalarıyla alayedildiğini görüyoruz. Biliyoruz ki Ana-hukuku, yasanın en önemli ve en kapsamlı ilkesidir ve bütün gelenek ve kurumların temelini oluşturmaktadır. Bu hukuka göre, akrabalık yalnız ve yalnız dişilerin soyunu izleyecek, bütün toplumsal ayrıcalıklar ana tarafından akraba olanlara kalıt kalacaktır. Nitekim Ana-hukukunda, babayla oğul arasındaki dolaysız bedensel bağ, yasal olarak geçersizdir, bu bağ sayesinde babalık hakkı doğmamakta, bir soy ilişkisi söz konusu olmamaktadır.[1]

1 Yerliler fizyolojik babalık olgusunu bilecek düzeyde değillerdir; daha önce andığımız *İlkellerin Ruhbiliminde Baba* adlı yazıda gösterdiğim üzere, doğumun nedenleri üzerine doğaüstü kuramlar geliştirmişlerdi. Erkek ile onun karısının çocukları arasında bedensel bir süreklilik yoktur. Bununla birlikte baba, daha doğumunda bile, hiç değilse sıradan bir Avrupalı baba kadar sever çocuğunu. Bu sevgi, çocukların kendi dölü oldukları fikrinden kaynaklanmadığına göre, insan türünde doğası gereği var olabilecek ve erkeğin, çiftleştiği, sürekli olarak birlikte yaşadığı ve gebeliği süresince koruduğu kadından doğma çocuklara bağlılık duyması biçiminde kendini gösteren bir eğilimin sonucu olsa gerektir. Babanın, gerek bedensel olarak kendisinin olan, gerek erkeğin haberi olmaksızın kadının zina ürünü olarak doğurduğu çocuğa karşı

Bütün bunlara karşın baba çocuğu gene de sevmekte ve bu duygu, yasa önünde sınırlı ölçüde tanımaktadır; kocaya, karısının çocukları ergenlik çağma gelinceye dek onların velisi olma hakkı verilmiştir. Elbet bu, ancak babayerli evliliğin geçerli olduğu kültürlerde yasanın izleyebileceği bir yoldur. Küçük çocuk, anadan zorla ayrılamayacağından, anne de genellikle kendi halkının yaşadığı yerden uzakta bir yerde kocasıyla birlikte yaşamak durumunda olduğundan ve kadınla çocukların bulundukları yerde kendilerini koruyacak ve onlara velilik edecek bir erkeğe gereksinmeleri olduğundan, koca bu rolü üstlenmekte ve bunu son derece kesin ve tutucu bir yasa uyarınca yerine getirmektedir. Ne var ki aynı yasa, evleninceye kadar ana-babasıyla birlikte kalan kızın değil de erkek çocuğun, ergenlik çağma geldiğinde baba evinden ayrılmasını, anasının topluluğuna göçmesini ve dayısının eğitimine girmesini öngörmektedir. Bu olay genelde, hem babanın, hem oğulun hem de dayının –yani söz konusu erkeklerin üçünün de– isteklerine uygun olmamaktadır; bunun sonucuysa, babanın yetkili olduğu süreyi uzatma ve babayla oğul arasında ek bir bağ kurma amacına yönelik bazı eğilimlerde kendini göstermektedir. Kesin yasa, erkek evladın, anasının köyünün yurttaşı olduğunu kurala bağlamış, kendisinin baba köyünde bir yabancıdan *(tomakava)* başka bir şey olmadığını kabul etmiştir; uygulamadaysa, erkek evladın babanın köyünde kalması ve yurttaşlık haklarının çoğundan yararlanması âdet haline gelmiştir. Törenler söz konusu olduğunda, bir cenaze ya da yas tutma töreninde, bir şölende ve kural olarak kavgada, dayısının yanındadır. Günlük etkinliklerdeyse yaşantının gerektirdiği bütün işlerde, pay alma, çıkar sağlama durumlarında babasına bağlıdır.

sevgi duyduğu aşırı ataerkil toplumlarla, babalık olgusunun bilincinde olmayan toplumlarda söz konusu edilen "kan çekme" olgusunun tek geçerli nedeni bu gibi geliyor bana.

Erkek evladın, erginlik yaşına geldikten, hatta çoğu kez evlendikten sonra da babanın evinde kalması alışkısı, düzenli bir kurum haline gelmiştir: Bu kurumun gereklerini yerine getirecek kesin düzenlemeler vardır, baba evinde kalma, olayı gizlilikten ve olağandışılıktan çıkaran kesin kurallara ve belirlenmiş işlemlere göre gerçekleştirilmektedir. Bir kere, herkes tarafından kabul gören şu bahane öne sürülmektedir: Oğul, babasının yiyecek ambarını daha iyi doldurabilmek için orada kalmaktadır, bu işiyse annesinin kardeşi adına ve onun ardılı olarak yapmaktadır. Reisin oğlu söz konusu olduğundaysa, bazı görevlerin, en iyi şekilde reisin öz oğlu tarafından yapılabileceği kabul edilmektedir. Reisin oğlu evlendiğinde, evini babasının toprağına, onun evinin yakınına yapmaktadır.

Erkek evlat, doğal olarak yaşamak, yiyip içmek zorundadır, dolayısıyla toprağı ekmesi ve diğer işleri yapması gerekir. Baba, ona kendi topraklarından birkaç *baleko* (tarla) verir, kayığında ona yer ayırır, –avcılık Trobriand Adaları'nda önemli yer tutmadığından– balık tutma hakkı verir, ayrıca balık ağı, ve diğer balık tutma gereçlerini sağlar. Kural olarak baba daha da ileri gider. Oğluna bazı ayrıcalıklar tanır, ona armağanlar verir; oğulun bu armağanları, ve ayrıcalıkları kendi ardıllarına verinceye dek kullanmaya hakkı vardır. Gerçekten de, erkek evlat söz konusu ayrıcalıkları ve armağanları, *pokala* diye anılan bir ödeme yaparak kendisinden istemeleri koşuluyla, yaşarken ardıllarına verecektir. Böyle bir isteği geri çevirme hakkına bile sahip değildir. Ancak istek sahipleri, yani erkek kardeşi ya da yeğeni, bunlara sahip olmak aslında onun hakkı olsa da, kalıt yoluyla nasılsa hepsi onun olacaksa da, oğulun sahip olduğu toprak, büyü yapma yetkisi, *Kula* hakları, kuşaktan kuşağa geçen değerli eşyalar ya da dans ve törenlerde "usta dansçı" olarak gösteri yapma hakkını kendisinden alabilmek için yüklüce

bir bedel ödemek durumundadır. Görülüyor ki yerleşik uygulama, erkeğin bu türden değerli eşyaları, mülkleri ve ayrıcalıkları oğluna *bedava* vermesini olası kılmaktadır. Burda yasal olmayan, ancak yerleşik alışkı haline gelen uygulama yasalara saygısızlık olarak ortaya çıkmakla kalmamakta, hakları gasp eden kişiyle, haklara yasal olarak sahip olması gereken kişi karşısında büyük çıkarlar sunmakla haksızlığa ve zarar ziyana bir de aşağılama eklemektedir.

Ardıllığın geçici olarak baba soyunu izlemesi uygulamasının Ana-hukuk ilkelerine uydurulmasını olası kılan en önemli düzenleme, çapraz-yeğen evliliği kurumudur. Trobriand Adaları'nda bir oğlu olan ve kız kardeşi bir kız çocuk doğuran erkek, bu bebeğin oğluyla nişanlanmasını isteme hakkına sahiptir. Böylece erkeğin torunları kendi anasoyundan akrabaları, oğlu da reislik kalıtçısının yani yeğeninin eniştesi (yeğeninin kız kardeşinin kocası) olacaktır. Bu durumda kabile reisi (baba), oğlunun evine yiyecek sağlamakla yükümlü kılınmakta, böylece eniştesine (kendi kız kardeşinin kocasına) yardımcı olmak ve kız kardeşinin ailesini korumak görevlerini kendiliğinden yerine getirmektedir.[1] Böylece erkek evladın elde etmek istediği ve belki de etmeye çabalayacağı hakların asıl sahibi olan kişinin bu durum karşısında öfke ya da dargınlık duyması önlenmiş, hatta çapraz-yeğen evliliğini kendisine tanınan bir ayrıcalık olarak görmesi sağlanmış olmaktadır. Trobriand Adaları'nda çapraz-yeğen evliliği, bir erkeğin, kendi oğlunun, biraz dolaylı biçimde de olsa kesinlikle ve yaşamının

1 Ana-hukuku ve anaerkil kurallar uyarınca bir erkek kız kardeşinin oğlunun velisi, koruyucusu, eğiticisi, bu yeğense, dayısının ardılı ve kalıtçısıdır. Kız kardeşin kızının, kendi oğluyla evlenmesi halinde, bir erkek hem oğlunu kayırmış, hem de anaerkil yasanın gereklerini yerine getirmiş olmaktadır. Çünkü, çapraz yeğen evliliği, aslında söz konusu erkeğin karısının klanının doğal üyesi olan oğlunu, kendi klanının bir üyesinin (yeğeni, yani kız kardeşinin kızının) kocası yapmaktadır. Böylece kendi klanının üyelerine karşı görevlerini yerine getirir.

sonuna dek babasının (kendisinin) topluluğunda kalmasını sağlayan bir kurumdur; oğul, ayral bir anayerli evlilik yaparak baba evinde kalmakta ve topluluk üyelerine tanınan ayrıcalıkların hemen hemen hepsinden yararlanmaktadır.

Demek ki, Baba-sevgisi duygusunun çevresinde, geleneklere aykırı olmayan ve topluluk tarafından en doğal işleyiş olarak kabul edilen birkaç yerleşik alışkı ortaya çıkmaktadır. Ancak bu uygulamalar her şeye karşın kesin yasaya aykırıdır ya da anayerli evlilik gibi ayral ve olağandışı işlemler gerektirmektedir. Yasa adına bu durumlara karşı çıkılması, ya da engel olunması söz konusu olduğunda, yasalar işletilmekte, bu dolambaçlı uygulamalardan vazgeçilmektedir. Babasının yeğeniyle evlenmiş olmasına karşın topluluktan ayrılmak zorunda kalan oğullar olmuştur, bunlar bilinmektedir. Asıl kahtçıların, dayılarının oğullarına vermek üzere olduğu şeyleri *pokala* karşılığında talep ederek dayılarının yasadışı cömertliğine engel olan yeğenlerin sayısı da az değildir. Ancak bu türden karşı koymalar yönetimi elinde bulunduran kişiyi gücendirmekte, düşmanlıklar ve sürtüşmelerin doğmasına neden olmakta ve bu nedenle yalnızca aşırı durumlarda söz konusu olmaktadır.

IV

BİR İLKEL KABİLEDE TOPLUMSAL BAĞLILIK ÖĞELERİ

Ana-hukuku ile Baba-sevgisi arasındaki uzlaşmazlığı çözümlerken, dikkatimizi sırasıyla erkek, onun oğlu ve yeğeni arasındaki kişisel ilişkilerde yoğunlaştırdık. Ancak sorun, aynı zamanda klanın birliği sorunudur. Çünkü, (ister reis, ister saygın kişi, köy başkanı ya da büyücü olsun) yetkeli erkekle onun ardılının oluşturduğu iki kişilik küme, anasoylu klanın çekirdeğini oluşturmaktadır. Klanın birliği, türdeşliği ve dayanışma içinde bulunması, çekirdeğini oluşturan kümecikteki birlik, türdeşlik ve dayanışmadan daha büyük olamaz; bu çekirdeğin çatlamış olduğunu, bu iki erkek arasında gerilim ve çatışkıların olağan olduğunu saptadığımıza göre, klanın kusursuz bir şekilde kaynaşmış bir birim olduğu belitini kabul edemeyiz. Ancak "klan dogması" ya da Dr. Lowie'nin karşıt söylemini kullanacak olursak "kandaşlık dogması" temelsiz olmaktan uzak bulunmaktadır; klanın ta özünde, çekirdeğinde bölünmüş olduğunu, dışevlilik açısından türdeş bir nitelik göstermediğini ortaya koymuş olmamıza karşın, klan birliği tartışmasında bu türdeşliğin tam olarak ne kadar doğru bulunduğunu araştırmak yararlı olacaktır.

Burada hemen, insanbilimin, tutucu yerli öğretisine kendini kaptırarak, ya da daha doğrusu, yerlilerin yasal dü-

zenlemelerine ilişkin anlatılanları olduğu gibi kabul ederek, yasal ülküyü, kabile yaşamının toplumbilimsel gerçeklikleri olarak ele almak yanlışına düştüğü bir kez daha belirtilebilir. İlkel yasa, bu konuda son derece tutarlı ve açıktır. Yasal konularda, Ana-hukukunu tek akrabalık ilkesi olarak kabul eden ve bu ilkeyi doğuracağı bütün sonuçları kabul ederek uygulayan yerliler, bütün insanları, kendisiyle arasında anasoylu bağ bulununlar, yani akraba *(veyala)* diye adlandırdığı kişiler ve böyle bir bağdan yoksun olanlar, yani yabancı *(tomakava)* diye adlandırdığı kişiler olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Demek ki bu öğreti, dili ve sözcükleri belirleyen, ancak sınırlı bir ölçüde de yasal ilişkileri etkileyen "sınıflandırmacı akrabalık ilkesi" ile birleştirmektedir. Ana-hukuku da, sınıflandırmacı ilke de, bütün insanları, kendi içinde düzensiz sayıda alt-klana bölünen dört klana ayıran totemci dizgenin bir parçası olmaktadır. Bir kadın ya da erkek falan alt klandan bir Malasi, Lukuba, Lukwasisiga ya da Lukulabutadır, bu onun totem kimliğidir ve cinsi gibi, derisinin rengi ya da beden ölçüsü gibi değişmez ve kesin bir öğedir; ruh, kendisini taşıyan insanın bir zamanlar var olduğu şey olarak kaldığından bu ad ölümle yok olmaz, "tinsel çocuk", bir klan ya da alt-klanın üyesi olduğundan, bu doğumdan önce de yok değildir. Bir alt-klanın üyesi olmak o kişinin ortak bir kadın ataya sahip olmuş olması, akrabalığın birliği, yerel bir toplulukta yaşayanların birliği, çoğu ekonomik etkinliklerle bütün törensel etkinliklerde işbirliği toprakların ortak tapusu anlamına gelmektedir. Bu ad, olgusal ve yasal olarak bir ortak-klan ve alt-klan adını, kan gütme, öç alma *(lugwa)* olaylarında ortak sorumlulukları, dışevlilik kuralını simgelemekte, kurgusal olarak da, bir başkasının iyiliği ve selameti için herkesin kaygı ve ilgi duyduğu anlamına gelmektedir; öyle ki, bir ölüm olayında önce alt-klan, bir ölçüde de klan zarar görmüş sayılmakta, yas tutma ve

gömme kuttörenleri, bu geleneksel görüşü dile getirecek biçimde düzenlenmektedir. Ne var ki, klanın, hatta daha çok alt-klanın birliği, en gözle görülür elle tutulur biçimde, totemci kümelerin ekonomik bir alıp-verme töreni oyunu oynadıkları ve *sagali* diye anılan büyük yiyecek dağıtımı şölenlerinde dile gelmektedir. Demek ki, sayısız durumda gerçek bir çıkar, etkinlik ve kaçınılmaz olarak biraz duygu birliği vardır ve bu, bir alt-klanın üyelerini birleştirmekte, alt-klan birimlerinin de klanlar oluşturmasını destekleyen öğe olmaktadır; bu olgu, pek çok kurumda, mitolojide, dilde ve kullanılan deyimlerle geleneksel özdeyişlerde kuvvetle vurgulanmaktadır.

Ancak bir de madalyonun öteki yüzü vardır; bu yüzü de gösteren açık belirtileri yaptığımız açıklamalarda görmüş bulunuyoruz, şimdi bunları kısaca bir dizgeye oturtacağız. Her şeyden önce, akrabalık, totemci bölümlenme, özün, çekirdeğin birliği, toplumsal görevler ve diğerleri konusundaki *fikirler'in* "klan dogması"nı vurgulama eğilimi göstermesine karşın bütün *duygu ve davranışlar* bu fikirlere uymamaktadır. Toplumsal, siyasal ya da törensel nitelikli herhangi bir yarışma söz konusu olduğunda, bir erkek, hırsı, gururu ya da yurtseverliği nedeniyle her durumda anasoylu akrabasının tarafını tutmakta, öte yanda daha sevecen duygular, arkadaş sevgisi ve diğer bağlar, yaşamın olağan durumlarında çoğu kez karısını çocuklarını ve dostlarını kayırmasına ve bu uğurda klanı ihmal etmesine neden olmaktadır. Dilbilimsel açıdan *veyogu* (hısımım) terimi coşkusal açıdan katı görev onur rengi içerirken, *lubaygu* (dostum ve sevgilim) terimi, çok belirgin olarak daha sıcak, daha içli dışlı bir tona bürünmüş bulunmaktadır. Yerlilerin ölüm sonrası inançlarına göre de sevgi bağları, evlilik bağı ve dostluk –tutucu olmaktan çok kişisel bir inançla– tıpkı totem kimliği gibi ruhsal dünyada yaşamaktadır.

Klanın kesin görevlerine gelince, dışevlilik örneğinde,

bu görevlerde ne kadar esneklik, kaçınma ya da yan çizme ve kuralları çiğneme olgularının yaşandığını ayrıntılarıyla inceledik. Gene daha önce açıkladığımız üzere ekonomik konularda da klan işbirliğinin kendine özgü özelliği, babanın oğluna mal verme ve onu klanla ilgili görev ve yükümlülüklere dahil etme eğiliminden dolayı ciddi bir yara almaktadır. *Lugwa* (kan gütme) çok seyrek uygulanmaktadır: *Lula* (barışma bedeli), gene hoşgörü kaldırmayan görevler için, aslında, bu görevlerden kaçınmayı sağlayan geleneksel bir tazminat şeklidir. Duygusal alanda, baba ya da dul kalan kişi, öldürülenin öcünü alma konusunda asıl akrabalardan yani klan üyelerinden daha katıdır. Klanın mal dağıtma törenleri sırasında, tek bir ekonomik birim olarak hareket ettiği bütün durumlarda türdeşlik ve dayanışma, yalnızca başka klanlar karşısında sergilenen bir tutum olmaktadır. Klan-içi ilişkilerdeyse, klanı oluşturan alt-klanlar arasında ve alt-klanlarda bireyler arasında ince hesaplar tutulmaktadır. Nitekim burada da bir yanda katıksız birlik, öte yandaysa kendine özgü sıkı bir kişisel çıkar gözetimiyle, hiç de önemsiz olmayan ve kuşku, kıskançlık ve hainlik, kabalık duygu ve edimlerinden yoksun bulunmayan bir "iş adamı ruhu" egemenliğinin yarattığı bir farklılaşma süreciyle bir arada yürüyen bir birlik söz konusudur.

Bir alt-klan içindeki kişisel ilişkiler üzerine yapılmış somut bir inceleme ele alınacak olursa, tıpkı Omarakana'da gördüğümüz gibi, dayıyla yeğen arasında zorlamalı, gergin ve gözle görülür ölçüde soğuk bir ilişkinin sürdüğü, hiç de seyrek rastlanan bir durum olmayacaktır. Erkek kardeşler arasında bazen gerçek dostluk ilişkileri bulunmaktadır; Mitakata ve kardeşleri, Namwana Guya'u ve kardeşleri bu türden ilişkilerle birbirlerine bağlıydılar. Öte yanda gerek söylencelerde, gerek gerçek yaşamda şiddetli nefret duyguları, şiddet ve düşmanlık gösterileri dile getirilmiş, gözlem-

lenmiştir. Aslında bir klanın çekirdeği olması gereken bir erkek kardeşler kümesindeki ölümcül uyumsuzluğa somut bir örnek vereceğim şimdi.

O dönemde çadırımı kurmuş olduğum yerin yakınlarında bir köyde üç erkek kardeş vardı; klanın başkanı olan en büyük kardeş kördü. En küçük kardeş, onun bu sakatlığını fırsat bilerek fındığa benzer bir palmiye meyvası olan yemişleri, olgunlaşmalarını bile beklemeden toplardı. Kör kardeş kendine düşen paydan yoksun bırakılıyordu. Birgün, kendi payının verilmediğini, aldatıldığını anlayarak müthiş bir öfkeye kapıldı, eline bir balta aldı, karanlıkta erkek kardeşinin evine dalarak onu yaralamayı başardı. Yaralı kardeş kaçtı, ortanca kardeşin evine sığındı. En küçüklerine gösterilen bu öfke karşısında sinirlenen ortanca kardeş, mızrağını aldı, kör adamı öldürdü. Trajedi, sıradan bir sonla bitti, çünkü katil, hükümet yetkilisi tarafından bir yıl hapse mahkûm edildi. Eskiden olsaydı –konuştuğum herkesin söylediğine göre– kendini öldürmek durumunda kalacaktı.

Bu olayda suç olduğu kabul edilmiş iki ayrı edimle, hırsızlık ve adam öldürme edimleriyle karşı karşıya bulunuyoruz; bunları kısaca irdelemek yerinde olacaktır. Bu iki suçtan hiçbiri, Trobriand yerlilerinin yaşamında önemli rol oynamamaktadır. Hırsızlık iki kavramla sınıflandırılmaktadır: *Kwapatu* (sözcük anlamı ele geçirmek), kişisel kullanım eşyaları, araç gereç ve değerli şeylerin klan yasalarına aykırı olarak ele geçirilmesi anlamına gelmektedir; *yayla'u* ise, tarlalardan ya da patates (kök bitkileri) depolarından sebze çalma durumlarında kullanılan, ancak domuz ya da kümes hayvanları çalındığında da geçerli olan özel bir sözdür. Kişisel eşyaların çalınması daha büyük suç sayılmakta, ancak yiyecek çalma, onur kırıcı, alçakça bir edim olarak değerlendirilmektedir. Bir Trobriandlı için yiyeceksiz kalmak, yiyeceğe gereksinim duymak, yiyecek dilenmekten

daha büyük bir onursuzluk yoktur ve bir kimsenin yiyecek çalacak kadar çaresiz durumda olduğunu, davranışıyla yani çalarak itiraf etmesi, aklın hayalin alabileceği en büyük utanç kaynağıdır. Zaten, kişisel eşyalar ve değerli şeyler işaretli[1] olduğundan çalınmaları hemen hemen olanaksızdır; bu yüzden de kişisel eşya hırsızlığının eşyanın asıl sahibini zarara uğratması söz konusu değildir. Her iki durumda da verilecek ceza, suçlunun duyacağı utanç ve kendisine yöneltilecek aşağılanmadan başka bir şey olmayacaktır; tanık olduğum bütün hırsızlık olaylarında, bu tür edimlerin, zekâları gelişmemiş, iradesiz kişiler, toplumun dışladığı insanlar ya da erginleşememiş gençler tarafından yapıldığını gördüm. Konserve, tütün ve tecimsel meta gibi gereksiz ya da fazla mallarını büyük bir cimrilikle kullanmadan kilit altında tutan Beyaz Adam'ı bu gibi şeylerden yoksun bırakmaksa başlı başına ayrı bir el koyma olayı sayılmakta ve elbet yasaların çiğnenmesi, ahlak ya da efendilik kurallarına aykırı bir hareket olarak değerlendirilmemektedir.

Cinayet, son derece seyrek rastlanan bir olaydır. Hatta, az önce anlattığım olay dışında tek bir cinayet daha işlendi benim bu yörede kaldığım süre içinde: Geceyarısı köye gizlice yaklaşmakta olan çok ünlü bir büyücü öldürüldü. Öldürme işi, büyücünün kurbanı olan hastayı savunmak için, böyle durumlarda geceleri nöbete yatan silahlı nöbetçi tarafından gerçekleştirildi.

Zina halinde *suçüstü* yakalananları, yüksek konumdaki kişilere hakaret edenleri, kavga dövüş edenleri cezalandırmak amacıyla suçluların öldürüldüğü birkaç olay da aktarıldı. Bir de elbet savaş sırasında öldürme olabiliyor. Bütün bu durumlarda, bir kişi, bir başka alt-klan üyesi tarafından öldürülmüşse, öç alma yükümlülüğü var. Kuramsal olarak bu böyle, ancak uygulamada, öldürülen kişinin yüksek rüt-

1 Bkz. Yazarın daha önce anılan *Argonauts of the Western Pacific* adlı yapıtı.

beli bir yetişkin olması halinde öç alma zorunlu sayılıyor; bu durumda bile, ölen kişinin tümüyle kendi suçu sonucu yazgısına katlandığı kabul edilmişse, öç alma gereksiz görülüyor. Öldürülenin suçsuz olduğu kabul ediliyor ve altklanın onuru öç almayı kaçınılmaz kılıyorsa, öldürme ya da öç alma bu kez kan bedeli *lula* sayesinde önlenmiş oluyor. *Lula,* bir savaşın sonunda her ölü ve yaralı karşılığında karşı tarafa bir tazminat verilmesini öngören, bir barış sağlama kurumudur. Ama bir cinayet ya da öldürme olayında, *lula,* geride kalanları, dişe diş isteme *lugwa* yükümlülüğünden kurtarmaktadır.

Bu söylediklerimiz, bizi gene klan birliği sorununa getirmektedir. Yukarıda aktarılan bütün olgular, klan birliğinin ne insanbilim tarafından uydurulmuş bir peri masalı ne de yabanıl yasasının bütün bilmece ve güçlüklerini çözen tek gerçek ilke olduğunu göstermektedir. Her yönüyle görüldüğü ve tümüyle anlaşıldığı üzere, asıl durum son derece karmaşıktır; tasarlanan idealle onun uygulanmasından ve insanın kendiliğinden eğilimleriyle katı yasa arasındaki uyarlanmanın kusursuz olmasından kaynaklanan çatışkılarla asıl çelişkilerin yanı sıra işleyiş sürecinde başgösteren çelişkilerle dolu bir yaşantı söz konusudur. Klan birliği, bütün yerli öğretisinde, yani yerlilerin bütün uğraşlarında, söyledikleri sözlerde, özdeyişlerinde, günlük kurallarında ve davranış biçimlerinde, tüm diğer çıkar ve bağların, klan dayanışmasının gerektirdiği davranışlara kesinlikle boyun eğmesini zorunlu kılan bir yasal kurgudur; ancak uygulamada, bu dayanışma sürekli olarak çiğnenmekte, olağan yaşantının günlük işleyişinde hiç görülmemektedir. Öte yanda belli zamanlarda, her şeyden önce de yerli yaşamının törensel evrelerinde klan birliği her şeye egemen olmakta, herkesin gözü önünde gerçekleşen kavgalarda ve açık meydan okuma durumlarında, olağan koşullarda bireyin

davranışını belirleyecek olan kişisel kaygı, kişisel kayıp ve kusurları klan birliği ilkesi silip atmaktadır. Dolayısıyla sorunun iki yönü bulunmaktadır ve yerli yaşamının en önemli olayları, yerlilerin kurumları, gelenekleri ve eğilimleri, bu iki yönle, ikisinin birbirine etkisi kavranmaksızın doğru dürüst anlaşılamaz.

Ayrıca, insanbilimin neden sorunun bir yönünü ele aldığını, katı ancak kurgusal bir öğreti olan yerli yasasını var olan tek gerçeklik olarak sunmasının nedenini anlamak da güç değildir. Çünkü bu öğreti, yerli davranışlarının anlaşılabilir, açık, tümüyle gelenekselleştirilmiş yönünü, anlaşılabilir tümcelerle, kesin yasal formüllerle ifade edilmiş olan yönünü temsil etmektedir. Bir yerliye, şu şu durumda ne yapacağı sorulduğunda, yanıt olarak bize ne yapması *gerektiğini* söylemektedir; yapılması olası en iyi davranış biçimini saptamaktadır. Alan çalışması yapan bir insanbilimciye bilgi veren bir kişi görevini yüklendiğinde, yasa idealini bu bilim adamına ayrıntılarıyla anlatmakla yitireceği hiçbir şey yoktur. Duygularını, eğilimlerini, isteklerini, taraflılığını, kendi zayıflıklarını ve başkalarının kusurları karşısında gösterebileceği hoşgörüyü ise gerçek yaşamdaki davranışlarına saklayacaktır. Bu durumda bile, böyle davranışlarda bulunmasına karşın, zaman zaman yasanın öngördüğü davranışların dışına çıktığını kendi kendisine itiraf etmeye bile yanaşmayacaktır. Öbür yön, yani doğal, güdüsel davranış yasaları, kaçınma ya da yan çizmeler, verilen ödünler varılan uzlaşmalar ve yasal olmayan alışkılar, yalnız ve yalnız yerli yaşamını dolaysız olarak gözlemleyen, olguları kayda geçiren, "malzeme"sinin yalnızca dilini, söylediklerini değil, davranışlarını yönlendiren gizli itici güçleri ve belli bir kalıba oturtulmamış olan kendiliğinden davranışlarını da anlamak amacıyla "malzemesi"nin çok yakınında mekân tutan, ona komşu olan gözlemcinin, alan çalışması

yapan insanbilimcinin gözleri önüne serilebilir. "Kulaktan dolma insanbilim", başkalarının anlattıklarına dayanılarak belirlenen insanbilim, sürekli olarak yerli yasasının pürüzlerini, madalyonun öteki yözünü yokumsama tehlikesiyle karşı karşıyadır. Sözünü ettiğimiz bu yönün var olduğu hiç abartmasız söylenebilir, vardır ve dürüstlükle ortaya konulmadığı, sözlere dökülmediği, açıkça belirtilmediği ve bunların sonucu olarak karşı koymayla karşılaşmadığı sürece görmezden gelinmektedir. Gelenekleri bulunmayan ve davranışları hayvanca olan "yasa, kural tanımaz yabanıl"lardan söz eden o eski kuramın varlık nedeni bu olsa gerektir. Çünkü, bize madalyonun bu yüzünü gösteren yetkililer, katı yasaya hiçbir şekilde uymayan yerli davranışındaki düzensizlikleri ve karmaşıklıkları pekâlâ biliyorlar, öte yandaysa yerlilerin yasal öğretisinin yapısını yadsıyorlardı. Çağdaş insanbilimci, alan çalışması yaparken, kendisine bilgi ileten yerlinin anlattıklarından yasal öğretinin yapısını ortaya çıkarmakta pek güçlük çekmemektedir. Ancak insan doğasının bu kuramsal çerçeveyi bulanıklaştıran lekelerinin neler olduğunu bilememektedir. Bunun sonucu olarak alan çalışması yapan insanbilimci, yabanılı yeniden biçimlendirerek bir yasallık örneği oluşturmuştur. Gerçek şu ki söz konusu iki yönün bir araya getirilmesiyle bizim buna değgin bilgimiz, gerek yeni, gerek eski uydurmacaların çok karmaşık bir durumun boş yere basite indirgenmiş yararsız şeyler olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu, insanın kültürel gerçekliğindeki her şey gibi, tutarlı bir mantıksal taslak değil, birbiriyle çatışan ilkelerin bir kazanda kaynatıldığı bir karışımdır. Bunlar arasında en önemlisi belki de anasoyluluk ilkesiyle babasal çıkarların çarpışmasıdır. Totemci klan dayanışmasıyla aile bağları ya da kişisel çıkarların gerekli kıldığı davranışlar arasındaki uzlaşmazlıksa bundan sonra gelmektedir. Toplumsal ko-

num ya da rütbenin kalıt yoluyla el değiştirmesi, ilkesiyle, yiğitlik, ekonomik üstünlük ve büyü yapma yoluyla kişisel etkide bulunma arasındaki çekişme de önemlidir. Bir kişisel güç aracı olarak büyücülük, özellikle sözü edilmesi gereken öğelerden biridir, zira büyücü genellikle reis ya da başkanın en korkunç, en büyük rakibi olmaktadır. Yerimiz elverseydi, doğaları gereği rastlantısal, ancak daha somut çelişki ya da zıtlık örnekleri verebilirdim; siyasal gücünün yavaş yavaş yayıldığı tarihsel olarak saptanmış bulunan Malasi klanına bağlı Tabalu alt-klanında, rütbe ilkesinin yasanın öngördüğü kuralları aştığını, mitolojik savlara ve haklara ve kalıt alma ya da bırakmada anasoyunun izlenmesi ilkesine dayanarak kendisine rütbe tanınacak olan kişinin kesinlikle yerel yurttaş olması kuralının çiğnendiğini anlatabilirdim. Ya da, rütbe, saygınlık ve herkesçe kabul edilmiş güç bakımından üstün olan Tabalu alt-klanıyla, askeri örgütlenme, savaşkanlık yetenekleri ve dövüşkenlik açısından üstünlük gösteren Lukwasisiga klanına bağlı Toliwaga alt-klanı arasında oldum olası süregelen rekabeti burada betimleyebilirdim.

Toplumsal ilkeler arasındaki bu savaşımda, bizim açımızdan en önemli olgu, söz konusu savaşımın, yabanıl topluluklardaki geleneksel yasa ve düzen kavramını baştan sona yeniden biçimlendirmemizi zorunlu kılmasıdır. Kabile yaşamının bütün yüzeyine dışardan sıkı bir baskı uygulayan ve etkisiz katı bir gelenekler "kabuğu" ya da "kalıbı" fikrini kesinlikle terk etmek zorundayız artık. Yasa ve düzen, denetim altında bulundurdukları sürecin ta kendisinden ortaya çıkmaktadır. Ancak bunlar sıkı yasalar olmadıkları gibi, durağan ya da değişmez bir kalıbın gereği olarak da ortaya çıkmamaktadırlar.

Tersine, yalnızca insan tutkularının yasaya karşı olan sürekli savaşımının değil, yasal ilkelerin kendi aralarındaki savaşımının da bir sonucu olarak gelişmektedirler. Ancak

bu savaşım, rasgele bir kavga biçiminde kendi göstermemektedir: Belirli koşullara bağlıdır, yalnızca belirli sınırlar çerçevesinde gerçekleşir ve yalnız ve yalnız herkes tarafından bilinen olayların örtüsüne bürünmesi koşuluyla kendini gösterir. Apaçık bir meydan okuma söz konusu olduğunda, katı yasanın gerekleri, artık yasallaşmış alışkılara ya da bir yasa ilkesini çiğneme eğilimine karşı işletilmeye başlanır ve o andan sonra konu ya da anlaşmazlık, tutucu bir yasal dizgeler hiyerarşisinin ellerine teslim edilir.

Çünkü, yukarıda da gördüğümüz üzere, çatışkı, katı yasayla kural haline gelmiş alışkılar arasındaki uyuşmazlıktan kaynaklanmaktadır ve katı yasanın gücünü ardında bulunan kesin geleneklerden alması, alışkıların bütün dayanağını kişisel eğilimler ve gerçekte var olan güçlerin oluşturması, bu çatışkının doğmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla yasanın bünyesi içinde, sözüm ona kamusal ve sözüm ona suç sayılan değişik yasalar ya da ekonomik işlemler yasası, siyasal ilişkiler yasası gibi farklı kurallar yumağından başka büyük ölçüde tutuculuk, kurallara bağlılık ve geçerlilik kaygısı da vardır; bunlar, kuralları ana hukuku ve totemcilik temel yasalarından başlayarak, el altından yürütülen kaçınmalar, yasayı hiçe sayma ve suça özendirme biçiminde kendini gösteren geleneksel uygulamalara doğru inen bir önemlilik dereceleri sıralamasına oturtmaktadırlar.

Böylece Trobriand Adaları'ndaki yasa ve yasal kurumlar üzerine yaptığımız inceleme sona erdi. İncelememiz sırasında, daha gelişmiş kültürlerdeki medeni hukukun karşılığı olan olumlu ve esnek ama gene de bağlayıcı yükümlülüklerin varlığı konusunda; karşılıklılık ilkesinin, halkın yargı ve kararlarının etkisi ve bunların temel bağlayıcı gücünü sağlayan bu türden yükümlülüklerin dizgeli bir biçimde ortaya çıktığı konusunda; başka bir işlevi yerine getirmekle birlikte, tıpkı olumlu kurallar kadar esnek ve uyarlanmaya

elverişli olduklarını gördüğümüz olumsuz yasa kuralları, kabile yasakları ve tabuları hakkında bazı sonuçlara vardık. Ayrıca, gelenek ve alışkı kurallarının yeniden sınıflandırılmasını; yasanın özel bir alışılagelmiş kurallar sınıfı olarak yeniden tanımlanmasını ve yasa bünyesi içinde daha başka alt-bölümler belirlenmesini de önerebildik. Böyle bir tanımlama ve belirlemelerin yapılmasında, medeni hukuk sayılan yasa ve ceza hukuku sayılan yasa biçiminde ortaya çıkan temel bölünmeden başka, temel geçerli yasadan başlayarak yasal olarak hoşgörüyle karşılanan alışkılara ve kaçınmalara oradan da geleneksel yasa çiğneme yöntemlerine doğru inen bir sıralamaya oturtulabilecek olan yasanın çeşitli dereceleri arasında bir ayrımın yapılması gerektiğini gördük. Ana-hukuku ve Baba-sevgisi, siyasal örgütlenme ve büyü etkisi, zaman zaman çatışmaya düşen, uzlaşmaya varan ve yeniden düzenlenen, ayarlanan dizgeler gibi kabile yasasının gövdesini oluşturan birkaç önemli dizgeyi birbirinden ayırmamız gerektiğine de tanık olduk. Vardığımız sonuçları hem kanıtlarla desteklediğimiz, hem de kuramsal olarak uzun boylu tartıştığımız için, bu konuda daha fazla ayrıntıya girmemize gerek yok.

Ancak bütün bu incelememiz boyunca, gerçek sorunun kuralların açıkça ve bir bir ortaya konulmasında değil, bu kuralların uygulanma biçimi ve uygulanma yollarında yattığını saptamış bulunduğumuzu bir kez daha belirtmekte yarar vardır. Belli bir kuralın varlığını gerektiren durumların, bu kuralın ilgili kişiler tarafından nasıl ele alındığının, nasıl algılandığının, konuyla doğrudan ilgili olmayan kişilerin bu uygulamaya gösterdiği tepkinin, kuralı uygulamanın yada yok saymanın doğuracağı sonuçların ele alınıp incelenmesi, birçok bilgi edinmemize yaradı. İlkel bir kurallar dizgesinin kültürel içeriği diye adlandırabileceğimiz bu olgular, kulaktan dolma ya da söylentilere dayanan alan çalışması yönte-

minde sorulan sorulara alınan yanıtların bir budunbilimcinin defterine sıraladığı kurgusal yerli yasalarını okumaktan daha önemli değilse bile, aynı ölçüde önemlidir.

Bu sözlerimizle insanbilimsel alan çalışmalarında yeni bir yöntemin uygulanması isteğimizi dile getiriyoruz: Geleneksel kuralların, gerçek yaşamda işledikleri biçimiyle dolaysız olarak gözlemlenmesi yoluyla inceleme yapmak gereklidir, diyoruz. Böyle bir inceleme, yasa ve geleneklerin buyruklarının birbirinden soyutlanmış olmadığını, aralarında organik bağlar bulunduğunu; bu yasa ve geleneklerin doğası gereği pek çok duyarlı nokta içerdiklerini, bu duyarlı, ince noktalarınsa toplumsal yaşamın işleyişi içine salındığım; kuralların yalnızca toplumsal işlemler zinciri içinde varolduğunu ve bu zincirin bir halkasından başka bir şey olmadığını ortaya koyacaktır. Kabile yaşamına değin çoğu bilgilerin kopuk ve tutarsız oluşunun, her telden ayrı ses çıkışının, kusursuz ve yeterli bilgi elde edilemeyişinin bir sonucu olduğunu, söz konusu bilgilerin aslında insan yaşamının genel özellikleriyle ve toplumsal örgütlenmenin gerekleriyle bağdaşmadığını öne sürüyorum ben. Birbiriyle bağlantısı olmayan, canlılık belirtisi göstermeyen geleneklerden oluşan bir yasaya tutunan yerli kabilesi gözlerimizin önünde paramparça olacaktır.

Yapabileceğimiz tek şey, bölük pörçük bilgilerin, hiç bir dayanağı olmayan, havada asılı duran, ya da daha doğrusu, üçüncü boyutundan yani yaşamdan tümüyle yoksun olarak kağıt üzerinde anlamsız bir varlık sürdüren davranış kurallarıyla gelenek ve inançların, alan çalışmaları kayıtlarından ivedilikle ve tümüyle silinmesini istemek olabilir. Böyle bir şey gerçekleşirse, insanbilimin kuramsal savları, biz insanbilimcilerin kendilerini ahmak samnalarına, yabanılların gülünç duruma düşmelerine neden olan uzun tekrarlardan, art arda sıralanmış nakaratlardan kurtulabilecektir. Bunu

derken, örneğin, "Brobdigna'lılarda bir erkek kayınvalidesiyle karşılaşırsa, ikisi birbirine söver, kavga eder, birer çürük ve şiş gözle herkes yoluna gider"; "Bir Brodiag yerlisi Kutup ayısıyla karşılaşırsa kaçar, bazen ayı onu kovalar"; "Eski Galedonia'da, bir yerli yolda kazara bir şişe viski bulsa, bunu bir yudumda içer ve hemen bir yenisini aramaya koyulur" ... ve benzeri gibi uzun bir ilgisiz tümceler listesinden söz ediyorum. (Alıntıları ezberimden aktardım, bana doğru geliyorsa da, sözcüğü sözcüğüne aynı olmayabilirler.)

Ancak, soru-yanıt yöntemiyle alay etmek kolaydır, ama asıl sorumlu olan, alan çalışması yapan kişidir. Alan çalışması raporlarında yer alan bilgilerin çoğu, gerçeklikte yaşanan olguları olduğu gibi değil, olması gerektiği, ya da söylendiği biçimiyle yansıtmaktadır. Daha eski bilgilerin çoğu, şaşırtmak, eğlendirmek, yabanılı gülünç duruma düşürmek üzere kaleme alınmış bilgilerdi; daha sonra şapkalar değişti, şimdi, insanbilimciyi gülünç duruma düşürmek daha kolay hale geldi. Eskiden alan çalışması yapanlar için önemli olan bir geleneğin gerçekliği değil, garipliğiydi. Bir çevirmen yardımıyla soru-yanıt yöntemiyle çalışan çağdaş insanbilimci de gene yalnızca görüşleri, genellemeleri ve birbirinden kopuk, çıplak olguları bir araya getirebiliyor. Olayların tanığı olmadığından bize gerçekliği aktaramıyor. İnsanbilim konusunda yazılanların çoğunda bulunan tuhaflık, saçmalık, gülünçlük havası, yaşam koşullarından koparılmış, gerçekleştiği bağlamla ilgisi kesilmiş bir tümcedeki yapay tattan kaynaklanmaktadır. Asıl sorun, insan yaşamının kurallara nasıl boyun eğdiğini incelemek değildir, çünkü boyun eğme söz konusu değildir; asıl sorun, kuralların yaşama nasıl uyarlandığı sorunudur.

Kuramsal alanda sağladığımız yararlara gelince, Trobriand yasalarını çözümlemekle, ilkel bir toplumda hem bir küme içindeki dayanışmaya hem de kişisel çıkarların an-

lam kazanmasına dayalı olan birleştirici güçleri açıkça görmüş olduk. İlkel "küme duygusu"nun, "ortak kişilik"in; ve "klan çıkarlarının öncelliği"nin uygar toplumdaki bireyciliğe ve kişisel çıkar peşinde koşmaya karşıt olduğu, bize göre tümden yapay ve yersiz görülmektedir. Ne denli uygar ya da nedenli ilkel olursa olsun, hiçbir toplum, insan doğasındaki hastalıklı bir gelişme ya da bir uydurma temeline dayanamaz.

Bu incelememezin sonucu bir ilkeyi daha ortaya çıkarmıştır. Temelde, kendimi betimlemeler ve olgularla sınırlandırmış olmama karşın, bu olguların bazıları doğal olarak daha genel bir kuramsal çözümlemeye girişmeme yol açmış, bu gereklilikse, tartışılan olgulara bazı açıklamalar getirmemi zorunlu kılmıştır. Bununla birlikte, hiçbir açıklamada, bir kez olsun herhangi bir varsayıma, herhangi evrimsel ya da tarihsel incelemelere başvurmak gerekli olmamıştır. Yapılan açıklamalar, belli olguların çözümlenerek daha yalın öğelerine ayrılması ve bu öğeler arasındaki ilişkilerin ortaya çıkarılması biçiminde kendini göstermiştir. Ya da bazı durumlarda, kültürün bir yönü ile bir başka yönü arasındaki ilişkiyi ortaya koymak ve bunlardan herhangi birinin, kültürün kaba çizgileri içersinde hangi işlevi yerine getirdiğini göstermek mümkün olmuştur, Ana-hukuku ile babasal ilke arasındaki ilişkiyle bu ikisi arasındaki kısmi çatışkıyı anlatan bölümler, bilindiği üzere, çapraz-yeğen evliliği, çeşitli kalıt alma-bırakma ve ekonomik işlem biçimleri, baba, oğul ve dayının düşüncelerinin tek bir noktada toplanması şeklinde kendini gösteren tipik ilişki gibi bir dizi uzlaşma yöntemleriyle klan dizgesinin bazı özelliklerini içermektedir.[1] Yerlilerin toplumsal yaşamlarının bazı özellikleri, karşılıklılık ilkesinin gerekli kıldığı yükümlülükler zinciri, yüküm-

1 Ana hukuku ile Baba sevgisi arasındaki ilişki, daha önce andığımız *Yabanıl Toplumda Cinsel Yaşam* ve *Baskı* adlı kitapta daha ayrıntılı olarak tartışılmaktadır.

lülüklerin törenlerle dile ve yerine getirilmesi, birbirinden farklı birkaç işlemin birleştirilerek tek bir ilişkiye bağlanması, bu uygulamaların hizmet ettiği işlevler –yani yasaların bir arada tutucu gücünü oluşturmaları işlevi– çerçevesinde açıklandı. Kalıt yoluyla geçen saygınlık, büyü yapma gücü ve kişisel başarıların etkisi ilkelerinin birbiriyle olan ilişkisi, Trobriand Adaları'nda gözlemlendiği biçimiyle, her ilkenin oynadığı kültürel rollerle açıklanmış oldu, Kesinlikle görgül açıklamacı yönteme bağlı olarak bütün bu olgu ve özellikleri açıkladık, hangi amaçlara hizmet ettiklerini ve hangi koşullarda bulunduklarını gösterdik ve böylece bunları bilimsel olarak açıklamış olduk. Böyle bir açıklama, bu geleneklerin evrimsel düzeylerinin saptanması, ya da tarihsel öncellerinin araştırılması yönünde yapılabilecek daha derin incelemeleri hiçbir şekilde gereksiz kılmamaktadır. Gerek bilimsel araştırmalarına, gerek eski çağ tarihi uzmanlarının katkılarına yer vardır, ancak eski çağ tarihçileri, insanbilim alanında tek söz sahibi ya da en büyük söz sahibi kişiler olduklarını öne sürmemelidirler. İnsanoğlunu inceleyen bilimcinin de *"hypoteses non fingo"* diyebileceği –varsayım ve önermeleri bir yana bırakıp yalnızca olgularla uğraşacağı– zaman, artık gelmiş olsa gerektir.

Antropolojiyi "masabaşı"nda yapılan bir iş olmaktan çıkaran Bronislaw Malinowski, bugün hatasıyla sevabıyla bizzat bir düşünce klasiği haline gelmiş durumda. *Yabanıl Toplumda Suç ve Gelenek* de onun temel metinlerinden biri. Okur bu küçük kitapta, yapıtlarından birine *Batı Pasifik Argonautları* gibi şiirsel bir isim verebilmiş olan Malinowski'nin hâlâ birçok soru üretmeye elverişli düşünceleriyle ilk elden tanışma fırsatı bulacak.

"Çağdaş insanbilimci, elde ettiği sonuçları kâğıda dökerken, doğal olarak daha önce edindiği geniş ve bir anlamda dağınık, hatta gözle görülür, elle tutulur olmaktan uzak deneyimlerini de kesin olgulara katacak; gelenek, inanç ve örgütlenmeyle ilgili ayrıntıları, ilkel kültür üzerine ortaya atılmış olan genel kuramlar zemini üzerinde yansıtacaktır. Bu kitap, işte bu türden bir itkiye teslim olmuş bir alan araştırmacısının ürünüdür."

ithaki
www.ithaki.com.tr
facebook.com/ithakiyayin
twitter.com/ithakiyayinlari
İnternet Satış:
www.ilknokta.com